

703.
10 JAN 1914

A POZSONYI

ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI EGYESÜLET

KÖZLEMÉNYEI

ÚJ FOLYAM XVII. KÖTET, AZ EGÉSZ SOROZATNAK XXVI. KÖTETE

1905. ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTÉK:

Dr. FISCHER J. és dr. ORTVAY T.

POZSONY.

1906.

KIADTA A TARSULAT SAJÁT KÖLTSÉGEN
STAMPFEL KÁROLY CS. ÉS K. KÖNYVÁRUS BIZOMÁNYÁBAN.

2. 17/18

A POZSONYI

ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI EGYESÜLET

KÖZLEMÉNYEI

ÚJ FOLYAM XVII. KÖTET. AZ EGÉSZ SOROZATNAK XXVI. KÖTETE

1905. ÉVFOLYAM.

SZERKESZTETTEK:

Dr. FISCHER J. és dr. ORTVAY T.

POZSONY.

1906.

KIADTA A TÁRSULAT SAJÁT KÖLTSEGEN
STAMPFEL KÁROLY CS. ÉS K. KÖNYVARUS BIZOMANYÁBAN.

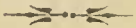
VERHANDLUNGEN
DES
VEREINS FÜR NATUR- UND HEILKUNDE
ZU
POZSONY (PRESBURG)

NEUE FOLGE: XVII. DER GANZEN REIHE XXVI. BAND

JAHRGANG 1905.

REDIGIRT VON

Dr. J. FISCHER und Dr. TH. ORTVAY.

POZSONY (PRESBURG).

1906.

HERAUSGEGEBEN AUF KOSTEN DES VEREINES
IN COMMISSION BEI K. STAMPFEL, K. U. K. HOFBUCHHÄNDLER.

Wigand F. K. könyvnyomdája, Pozsonyban.

Dr. Kornhuber András

született 1824. augusztus 2-ikán Kematenben,
meghalt 1905. ápr. 21-ikén Bécsben.

Emlékbeszéd, tartotta 1905 dec. 11-ikén a pozsonyi orvos- és természettudományi egyesület közgyűlésén dr. **Ortvay Tivadar**.

Azon csapások között, melyek egyesületünket fennállása óta érték, egy sem oly súlyos és gyászos, mint az, mely dr. Kornhuber András halálával érte. Kornhuber András egyesületünknek nemcsak tulajdonképi alapítója, hanem annak éveken át fáradhatatlanul buzgó fenntartója, vezére és szellemi inspirátora is volt.¹⁾ Ami őt egyesületünk alapítására ösztönözte, az az a nagy szeretet volt, melylyel a természet és a természettudományok iránt viseltetett s melyeket tőle telhetőleg művelni és fejleszteni óhajtott. Soha alapítás oly igazolt nem volt, mint egyesületünké. Mert a természettudományok művelésére és fejlesztésére tényleg alig képzelhető alkalmasabb, mondhatni ideálisabb hely, mint éppen Pozsony. Ezt már az 1850—51-ben városunkban működött dr. Kenngott, hírneves mineralogikus ismerte volt fel, anélkül mégis, hogy eszméjét megvalósítani képes lett volna. Pozsony két tágas geológiai medence határmegyéjén fekszik s így természet-szerűleg hivatott arra, hogy innen mint központból induljon ki a szellemi tevékenység mozgalma: egyrészt a hegyalji lankásságra meg a csallóközi alföldre és másrészt a kiskárpáti hegyvidékre.

¹⁾ Az egyesület alapszabályai 1856 febr. 8-ikán erősítették meg. Az első gyűlés 1856 febr. 14-ikén volt. Első évkönyve (*Verhandlungen des Vereins für Naturkunde zu Presburg*) 1856-ban jelent meg.

Amint e vidék orografaiilag tartozéka a dunántúli Alpesvidéknek, úgy kiegészítése az geologiailag a bécsi medencének. Ha tehát valahol, úgy bizonyára itt van a buvárnak folytonvaló alkalmá oly természetrajzi: légtüneti, éghajlati, floristikai és zoológiai jelenségek megfigyelésére, melyek nemcsak önmagukban tényi érdekességgel, hanem egyúttal tudományos jellegzetességgel is bírnak. Avagy nem jellegzetes-e, hogy légtünetileg alig van vidékünknek szélcsendes napja? Nem jellegzetes-e, hogy palaeontologiailag a dévényi Nagytető nyugati fővénylejtője és a dévény-ujfalvi tengeri tályog a legkülömbözőbb tengeri kőületek dúsgazdag kincsesbányája? Nem jellegzetes-e, hogy növénytanilag ugyanazon Nagytető meszes oromterületén egy a pozsonyi hegyekétől sajátszerűen eltérő flóra virul? A rajta diszló szárölelő gyapor (*smyrnium perfoliatum* L.) és egyéb növény-speciálítások miatt e hegy mint floristikai nevezetesség hirhez jutott európaszerte, míg a Vízoka és a megye határán álló s növényválasztófalul tekinthető Wetterlin ugyancsak sok növény-sajátosságaikkal ritkaság számba mennek. Nem jellegzetes-e, hogy a halak legértékesebbikei: a vizák, tokok, kecségék és süregek, a míg fajuk Dunánkban jelentkezett, a csallóközi Duna-ágakban meghuzódva a Porta Occidentalisnál végső határállomást tartottak, mert túl nem igen jutottak a dévényhainburgi folyószorulatón? Nem jellegzetes-e, hogy az éjszaki madarak vonulási útja vidékünk felett vonul el? Ily és hasonló egyéb jelenségekkel szemben valóban nincs okunk csodálkozni afelett, hogy a tudományművelés nyugati vezérférfiai folyton ezen tanulságos és tudományos tényekben kimeríthetetlen megfigyelő állomáshoz vágyódtak és itt kutatásaik legszebb napjait élvezték. Dicső nevek emléke fűződik Pozsonyhoz és környékéhez. Míg hazánk pragmatikai történetében Pozsony mint királykoronázó város pompázik, addig az világhírű tudósok memoirjaiban mint klasszikus buvárlati statió van megjelölve s az európai természetrajzi tudomány könyvében mint fényszóró gócpont tündöklik, mert itt constatált tudományos tények oszlatták szét nem egy esetben azt a homályt, mely akadályozta volt, hogy a tudományt a maga összefüggésében addig kellőképen áttekinthessük.

Mily erős szeretetet, mily éles látást, mily mélységes meg-

győződést kell tehát feltételeznünk azon férfiu szívében és agyában, mennyi akaratot elhatározásában, aki legyőzve a mindennemű nehézségeket, városunkban természettudományi Egyesületet alapított s azt kellőképpen szervezve folytonos, kitartó munkásságával, soha meg nem szünő ösztönzésével oly életképessé tette, hogy az az ország legelőkelőbb tudományos társulatainak működésével is versenyezhet s mely manap már nem kevesebb mint 193 tudományos egyesülettel áll kiadványai révén csereviszonyban Upsalától Montevideoig, Moskvától San-Franciscoig. Ez persze csak úgy volt lehetséges, hogy dr. Kornhuber lángoló szeretetén, világos észjárásán, mélyeséges meggyőződésén és erős akaratán kívül mélyreható és széleskörű alapos tudással is birt. Csakis egy a maga szakmájába mélyen behatolt s abban magát minden irányban tájékoztatni tudó egyén vállalkozhatott a napi érdekeken túl nem emelkedő közömbös társadalomban ilyen nagyhorderejű tény megvalósítására. Akik körülötte a jóban és nemesben buzgólkodtak: egy Plener, Mednyánszky, Pawlowsky, Fuchs, Gratzl, Bolla, Schneller, Pablasek, Obermüller, Molnár: ezek inkább csak elvi támogatói, eszméjének lelkes helyeslői, semmint tényleges alapító társai voltak. Az alapító és teremtmény, az organizátor egymaga Kornhuber volt, kiről joggal mondhatta évek múltán egyik hiva: »Vele és általa alakult és fejlett az egyesület.«¹⁾

Kornhuber nagy tudása kétféleképpen nyilvánult: írásban és élőszóban. Ugy egyikben mint másikban azt, amit felölelt, világosan s értelmesen, épp azért meggyőzően is tárgyalta. Kerül minden terjengősséget, csak a tárgyhoz beszél s stílikailag úgy fogalmazza meg előadását, hogy az formai szabátosságánál és világosságánál fogva nemesak oktató de élvezetes is. Nem tartozik azon tudósokhoz, kik tudományos nehézségeken túlhelyezkedve, az alaposság hiányát szellemeskedéssel takarják. Még legkisebb értekezésén és előadásán is meglátszik, hogy az nyugodt átgondolás és alapos tanulmány révén lett megírva vagy elmondva. Azért van az ő közleményeinek el

¹⁾ »Mit ihm und durch ihm entstand und wuchs der Verein«. (Mack: Correspondenzblatt 1862. I, 10.)

nem muló értéke. Minden még oly csekély közlemény egy-egy építőkő azon épületben, melyet emelni s majdan betetőzni a mi egyesületünknek a feladata.

Kornhuber tudományának alapját már fiatal éveiben vetette meg. A welsi főnormaiskolában kapott alapos elemi oktatás után a linzi és salzburgi gymnasiumokban végezte középiskolai tanulmányait. A táji szépsége után hirneves Salzburg vidékének gazdag florája, nemkülömben ottlevő jeles tanárai, a benecések erősen ösztönözték tudásvágyát s tarták ébren a természet iránt való szeretetét és lelkesedését. Már mint gymnasiának volt herbáriuma, megkedvelte amellet az állat- és az ásványtant is s fokozódó lévvél szentelte magát 1842-ben a Salzburgban fennállott bölesészeti karnál a magasb tanulmányoknak. Mindezen tanulmányaiban őt az a lankadatlan szorgalom vezette, mely egész életén át haláláig kiváló sajátja maradt. Már 21 éves korában, 1845-ben bölcseleti tudóságot szerzett, mihez 1850-ben az orvostudori fokozat is járult. E kettős akadémiai gradus elnyerése a régi időkben, mikor a disciplinák még nem voltak egyes alkotó szakelemeire széttagolva, hanem a maguk egész tartozékában egybefoglalva voltak, a kisebb irodalmi fejlettség dacára sem volt könnyű dolog. A duppla babér elnyerése pedig nem volt részéről tetszelegni, fényleni kívánó üres hiuság. Külsőleg csillogni egyáltalán nem volt egyéniségének gyengesége. E törekvésének mélyebben rejlő oka volt. Természettudós, ki a filozofiai ismerésekben és rendszerekben kellő alapos tájékozottsággal nem bír, természetesen nélkülözi a módszerbeli biztonságot, mely pedig, hogy valamelyes tudományágban törekvéseink sikeresek legyenek, annak alapfeltétele. A módszer irányítja a kutatást, a bölcseleti deductio fegyelmezi az ítéletet. Mindkettő józanul tartja a lelkesedésből és rajongásból előálló képzelődést, melyet éppen a természet a maga feiséges alakulásaival és kísértő mysticismusával oly könnyen túlzásokra ingerel. A filozofiával szemben pedig az orvosi szaktanulmány volt amaz időkben az egyedüli út, melyen a természet alapos megismeréséhez jutni lehetett. A bécsi egyetemen Kornhuber tanulmányai tényleg mind mélyebb és mind szilárdabb alapot nyertek. Oly tanárok, mint Endlicher a botanikában, mint Hyrtl az anatómiában, mint Langer,

Fischer és Bill egyéb szakmákban nemcsak lelkesedését fokozták, hanem tudományos kutatásaiban önállósághoz is szoktatták. Még ezzel sem megelégedve, megszerezte az állatgyógyászati magisteriumot is, melynek mint természettudós később oly nagy hasznát vette.

Kornhuber tehát ily sokoldalú s beható előkészülettel lépett a nyilvános működés terére. Bécsben eleinte a cs. k. állatorvosi intézet helyettes, majd véglegesített correpetitora. Mint ilyen természetrajzi előadásokat is tartott s tudásának rendkívüli gyarapítására voltak ez intézet gazdag taneszközügyjteményei, nemkülömben az akkori időben alakult állatnövénnytani egyesület s a Haidinger által kezdeményezett cs. k. bányászati muzeum csarnokaiban megtartott gyűlések. Oly kiváló férfiakkal érintkezhetett itt, kik tudásukkal és lelkesedésükkel a fiatal természetbuvár becsvágyát mind szerencséjében fokozták. A természethez való szeretete Kornhuberben csakhamar oly határozott formát öltött, hogy az állatgyógyászati intézettől megvált s 1852-ben Pozsonyba jött az itt kevésbé előbb, 1850-ben megnyitott főreáltanodához természetrajzi tanár minőségében. Mint ilyen tanított ő 1860. októbertől 1861. június végéig a főgymnasiumban is és pedig mindkét intézetben oly eredményesen, hogy azok egyre öregbedő híre, tekintélye nagyrészt Kornhuber működésén alapult¹⁾. De időt talál emellett a Természettudományi egyesület alapítására és szervezésére, az egyesület titkári hivatalának 1850-től 1861-ig való vezetésére s az egyesületi szakközlöny szerkesztésére is. Ez utóbbi téren kifejtett nagy munkássága alapján az 1858. évi közgyűlésen az elnök méltán hirdethette, hogy az egyesület

¹⁾ Egyik tanítványa Heimerl Antal azt írja róla az „Oesterr.-Botan. Zeitschrift“ egyik számában: „Auf fast ein Jahrzehnt erstreckte sich seine Wirksamkeit an der genannten Lehranstalt (a pozsonyi főreáliskola), die damals eines bedeutenden Ansehens, sowie eines namhaften Zuspruches sich in Ungarn erfreute, und es ist gewiss nicht zu viel gesagt, wenn ich anführe, dass gerade dieses Ansehen der Anstalt nicht zum kleinsten Theile Kornhuber beizumessen war“. (Separatabdr. aus der „Oesterreichischen Botan. Zeitschrift“. Jahrgang 1886. Nr. 1.)

munkás tagjai között Kornhubert illeti az első rang. Annyi bizonyítékát szolgáltatta terjedelmes ismereteinek és fáradhatatlan tevékenységének, hogy valóban őt nevezhetni az egyesület lelkének¹⁾. Pozsonyból 1861-ben augusztus 20-ikán a bécsi cs. k. polytechnikumra nevezték ki mint a növény- és állattan nyilvános rendes tanárát s mint ilyen működött ott egész nyugdíjaztatásáig, 1895-ig²⁾. Amily örvendetes és megérdemelt volt e fényes előmenetele, épp oly fájdalmasan érintette az pozsonyi hiveit. Vele egyesületünk végtelenül sokat veszített. Be is következett csakhamar hanyatlása, melyet persze a politikai viszonyok alakulása is nagyban elősegített. Tagjainak száma ezentúl folyton alábbszállott, 447-ről 76-ra, működése iránt a közérdeklődés egyre fogyatkozóbb lett, 1865-ig már közgyűlést sem tartott, végre is beköszöntött az egyesület életét fenyegető válság s csakis néhány lelkes orvos, köztük kimagaslólag dr. Kanka Károly és dr. Tauscher Béla fellépése akadályozta meg a végfeloszlást.

Kornhuber tanári működése úgy Pozsonyban mint Bécsben a legeredményesebb volt. Tanítványai tőle nemcsak rendszeres tudományt tanultak el, hanem példáján buzdulva kaptak tőle lelkesedést, magasan szárnyaló ihletet is. Buzgóságot és kötelességérzést ébresztett fel zsenge és fogékony elméjükben, oly tulajdonságokat, melyek nélkül a legszerencsésebb tehetségek sem érvényesülhetnek a kivanatos módon. Tanításában nem szoritkozott egyoldalulag teoriára, mert az elméletet mindig gyakorlati tanítással tette érthetővé, megfoghatóvá. Az empirismus nézete szerint a megismerés és okulás egyik nélkülözhetetlen kútforrása s azért szabad idejének nagy részét arra fordította, hogy tanítványaival kisebb-nagyobb

¹⁾ „Unter den wirkenden Mitgliedern nimmt unstreitig der Herr Vereinssekretär Dr. Kornhuber den ersten Rang ein. Wir haben von seinen umfassenden Kenntnissen und von seiner rastlosen Thätigkeit so viele Beweise erhalten, dass Sie mir beistimmen werden, wenn ich ihm hier in Vereinigung mit dem wärmsten Danke die Anekennung zu Theil werden lasse, dass er die Seele des Vereins genannt zu werden verdient. (Verhandl. 1858. III. 25.)

²⁾ 1895-ben június 25-ikén tartotta a műegyetemen utolsó előadását. Nyugdíjaztatási okmánya 1895-ben augusztus 7-ikén kelt.

tanulmányi excursusokat tegyen. Bejárt velök hegyet, völgyet rónát, erdőt, rétet. A Sonnwendstein, a Bisamberg, a Hochschwab, a Dürrenstein, a Hochkahr, az Elő- és Havasalpok, a Veitsch, a Jauerling, a Kis-Kárpátok, a Morvalapály, a Hanság, a Schur s egyéb nevezetes helyek és területek számtalanszor voltak tanulmányi kirándulásainak célpontjai s mindezek annyira tanulságosak, edzők és szórakoztatók voltak, hogy nemcsak tényleges hallgatói, hanem volt tanítványai, sőt tőle egészen független természetbarátok is szívesen vettek részt azokban. Igazi szeretet és tisztelet fejlődött ki a tanítványok szívében mesterük iránt¹⁾. Mái is említik őt hálával és szeretettel azon szigorúság dacára melylyel igazságos módon irántuk viseltetett. Kornhuber dicsősége, hogy nemcsak tanított, hanem hogy iskolát is alapított, melyből a szaktudomány hivatott munkásai kerültek ki az élet színterére. Közülök mint tudós nem egy országos közmegbecsüléshez, sőt európai hírnévhez is jutott, mint Höhnel, Hackel, Rathay, Voss, Hibsich, Braun, Heimerl, Hayek és mások.

Mint tudóst Kornhubert ugyanazon lelkiismeretesség és buzgóság jellemzi, mely őt mint tanárt tette kitünővé. Az ő könyveire, értekezéseire, kisebb közleményeire az üti rá az

¹⁾ Érdemesnek tartjuk egyik volt tanítványának és assistensének erre vonatkozó szavait idézni: Jedem von den Theilnehmern — írja Heimerl — sind die Tage in unvergesslicher Erinnerung, welche unter den mannigfaltigsten äusseren Verhältnissen zugebracht wurden; mit unermüdlichem Eifer pflegt da unser hochgeschätzter Lehrer jede Phanerogame oder interessantere Kryptogame den Theilnehmern in trefflicher Art zu charakterisiren, dann soweit möglich kurze Zergliederung und Demonstration der Blüthentheile etc. etc. vorzunehmen, die Typen durch oftmalige Repetition einzuschärfen, des weiteren aber gestützt auf sein reiches Wissen und seine gründliche Bildung naheliegende Fragen zoologischer oder geologischer Natur einzuflechten, geschichtliche oder geographische Themen, welche sich an die jeweiligen Ortsverhältnisse knüpfen, zu berühren, kurzum er weiss in einer so trefflichen und dabei wieder von jeder Engherzigkeit freien, heiterem Scherze nicht abholden Weise zu bilden und anzuregen, dass gar nicht selten Hörer anderer Hochschulen absolvierte Studirende, oder sich für Botanik interessirende Privatmänner die botanischen Excursionen Kornhubers als eine Quelle der Bildung und Erholung aufgesucht und mitgemacht haben“. (Oesterr.-Botan. Zeitschrift 1886. évf. I. sz.)

értékjelző bélyeget, hogy azok egytől-egyig léz a g p ó t l ó jelentőséggel bírnak. Nincs irata, mely újabb, addig ismeretlen tényt nem constatálna. Nem azért irt, hogy sokra, nagy tömegre hivatkozhassek, hanem irt, hogy újat mondva vele ismereteink körét tágítsa; hogy vele ürt töltsön ki, vagy hogy vele újabb, termékenyítő eszmeáramlatot indítson meg. Nem mennyiségre, hanem minőségre törekedett. Ismerttel nem szaporítja felesen az írást, hanem csak olyat közöl, ami ismeretlen volt, vagy ami ismerttel szemben igazolólag avagy cáfolólag esik a bírálat serpenyőjébe. Ez a tartalmasság mindenkinek, ki könyvben az igazat, a reális valót keresi, bő kárpótlást nyújt a sziporkázó szellemeskedés hiányáért, melyet ő — a szellem embere — készakarva került.

Cikkei, kisebb-nagyobb értekezései részben a pozsonyi főreáliskola „Programmjai“-ban, részben a pozsonyi orvos-természettudományi egyesület közleményeiben, részben a bécsi cs. k. geológiai „Reichsanstalt“ kiadványai közt, részben egyes osztrák szaklapokban és nem kevés az egyik pozsonyi helyi újságban jelentek meg. Néhány dolgozata önállóan vagy különnyomatként került könyvárusi forgalomba. E cikkek és dolgozatok kiterjeszkednek a természettudomány legkülömbözőbb ágaira és vonatkozásaira. Irt légtüneti¹⁾, éghajlati²⁾, földtani³⁾, földterőtani⁴⁾, természetrajzi^{4*)}, őslénytani⁵⁾, növénytani⁶⁾, ásványtani^{6*)}, állattani⁷⁾, gazdasági^{7*)}, tanügyi^{7**)}, fizikai⁸⁾, fiziologiai^{8*)}, víztani^{8**)}, történet-szófejtési⁹⁾ cikkeket és tanulságos útleírásokat¹⁰⁾. Tartott mélyen átérzett emlékbeszédeket¹¹⁾ s pozsonyi tartózkodása alatt az egyesületi ülések csaknem mindegyikén könyvismertetések, melyekkel a természettudományi szakban történt előhaladásról számolt be nagy tájékozottsággal. Valamennyi alapvető s ma is, mikor természetrajzi viszonyaink irodalma már óriási fejlődéshez jutott, jelentőséggel bírnak. E dolgozatokhoz az anyagot magában a természetben kutatta fel. Eltekintve Olasz-, Francia-, Spanyol-, Német-, Törökországokban, Montenegróban és Kis-ázsiaiban tett nagy tanulmányutjaitól, számos fárasztó gyalogutat tett az osztrák-magyar birodalom hegyvidékein és rónaságain mindenfelé s ilyenkor sem a juliusi nap pörkölő heve, sem az őszi és téli szél csipős, dermesztő járása, sem a

zuhogó eső kellemetlensége, de az utak járhatatlansága s végre az élelmezés fogyatékosága és a kényelem hiányossága sem rontotta el buvárkodási kedvét, nem lóhasztotta le buzgó-ságát s nem szolgáltatott neki okot akárcsak szónyi panaszra is. Szép rózsás arcza a legnagyobb fáradalmak és nélkülözések közt is derült, mosolygó maradt, mert hol a megismerés, a természet megismerésének ügye forgott fenn, ott éhség és szomjuság, kényelemhiány, ételben-italban való szükölködés, mindenféle testi szenvedés elvesztette ránézve faggató hatását. Mindig csak az ideális cél lebegett előtte, mely felé nemesen vágyakozó lelke törekedett.

Ha írásban vagy szóval végzett munkáját tekintjük, azt látjuk, hogy kutatásai, egyes tágabb körű s általános érdekű themáktól eltekintve, jobbára egyesületünk kutatási terrenumára szorítkoznak, mert azon helyes nézetből indult ki, hogy Pozsony vidékének természetrajzi érdekességeit és nevezetességeit kikutatni egyesületünknek a hivatása, feladata. Főleg megyénk földtani szerkezetét, flóráját és faunáját kinyomozni és ismertetni az egyesület tagjainak a feladata. Ezt magunk is nem hangoztathatjuk eléggé nyomatékosan, mert minékünk van leginkább módunkban, természetrajzi kincseinket felkutatni s azokat az érdeklődő világgal megismertetni. Kötelességünknek, de ambícióknak is kell tartanunk, e kutatás elsőbbségének dicsőségét magunknak biztosítani. Ezért szívesebben látta dr. Kornhuber, ha előadásra oly egyén jelentkezett, ki Pozsony vidékének ismertetéséhez szállított adalékokat, mintsem oly egyén, ki tőlünk távolabb fekvő dolgokról tartott előadást vagy hozott közlönyünk számára cikket.

Kornhuber tudományos működésének legszebb eredményeit azon két geológiai térképen szemlélhetjük, melyek egyike a Kis-Kárpátokat, másika Éjszak-Magyarországot tüntetik fel. Amahhoz, hogy a földtani felvételekben részt vegyen, 1853-ban kapott a cs. k. geológiai birodalmi intézettől, emehhez pedig 1858-ban a pozsonyi helytartósági-osztálytól megtisztelő felszólítást. Nagy fáradsággal, sok utánjárással, sok és nagy tudással vannak e művek szerkesztve. A maguk idejére nézve városunk és környéke megismerésének szempontjából korszakos alkotásuaknak mondhatjuk. Újabb idő óta a részletekre

nézve ugyan már túl vannak szárnyalva¹⁾, egészben véve azonban ma is jó szolgálatot tesznek annak, ki vidékünk illetve Éjszak-Magyarország földtani felépítése, geológiai rétegzése kérdésében tájékozódni akar.

De nemesak egyesületünk, hanem más tudós körök, társulatok s fensőbb tudományos intézetek is lekötelezték az ő alapos és buzgó munkásságának s szavaztak érte neki hálát és elismerést. A es. k. zoológia-botanikai társulat megválasztotta őt választmányi tagjának és másodelnökének, a m. kir. természettudományi Társulat tiszteleti tagjának, a bécsi es. k. gazdasági és kertészeti, a wetterauai természettudományi, a landshuti botanikus és a salzburgi gazdasági társulatok levelező tagjainak. A pozsonyi kerületi kereskedelmi és iparkamara megbizta őt 1866 ban Pozsony, 1871-ben Nyitra megye térképének az elkészítésével. Hirneves tudósok: mint Gregorio²⁾, Karpeles³⁾, Heimerl⁴⁾, Kornhuber nevével neveztek el egyes fajokat. Bäumlerünk is neki dedikált egy Pozsony vidékén felfedezett gombát⁵⁾. A polytechnikum tanácsa őt 1872 az egyetemes osztály dekániának, 1880-ban rector magnificusnak választotta.

Születésének 70-ik és 80-ik, tudorrá történt felavatásának 50-ik évfordulóját számára ünneppé tették közeli-távoli barátainak, hiveinek, tisztelőinek nagy sokasága. Egyesületünk is lelkesedéssel ünneplé e nevezetes évfordulókat. A bécsi es. k. geológiai birodalmi intézet pedig a Kornhuber tudományába való teljes megbizásának bizonyítékát azzal szolgáltatta, hogy őt kérte fel a híres lesinai lelet feldolgo-

¹⁾ Értjük azt az 1:75000 mértékű földtani térképét, mely Beck és Veters: *Zur Geologie der kleinen Karpathen* című műhöz van kapcsolva. Wien und Leipzig 1904.

²⁾ Egy *Rostellariát* szicíliai Castelbuono oligocán-márgarétegéből. (*Una Gita sulle Madonie*. Turino 1882.)

³⁾ Egy japán *Nothrus* fajt. (*Archiv f. Naturgeschichte* 1883 455. l.)

⁴⁾ Egy hybrid *Cirsiumot* és egy perzsa *Cousiniát*. (*Verhandl. d. k. k. zool.-botan. Gesell.* XXXIV. 95. és *Oesterr.-Bot.-Zeitschrift* 1886. évf. I. sz.)

⁵⁾ *Hercospora Kornhuberi*. (*Annalen des k. k. naturh. Hofmuseums*. Wien 1898. XIII. k. 4. füz. XVI. tábl. 1. ábr. És *Pozs. Orv. term. egy. Közl.* 1903. Ujfoly. XIV. k. 55–56. l.)

zására. E lelet, az *Opetiosaurus Bucchichi*, az új kövült gyík tudományos meghatározása, rendszeres osztályozása és irodalmi feldolgozása a palaeonthológiában, anatómiában és geológiában való teljes otthonosságot kívánt s Kornhuber a Reichsanstalt megbízásának oly fényes sikerrel felelt meg, hogy egymaga e mű is megörökítene nevét a tudományok birodalmában¹⁾. Hogy fényes tudása és irodalmi működése dacára őt a bécsi Tudományos Akadémia nem választotta be tagjának, az csak azt mutatja, hogy a méltányosság ily kiváló erkölcsi testületekben sem mindig gyakorlásban levő erény. A klikkel nem szövetkező szókimondó kritikus Kornhuber nem egy halhatatlant haragított maga ellen, de hogy nevének értéke, szavának súlya az akademikusok részéről is el volt ismerve, mutatja azon benső barátság, mely őt e legfőbb tudományos intézet több tagjával, az intézet hirneves elnökével magával Suessel is összefűzte. Érdemei oly nyilvánvalóak voltak, hogy úgy a főhatóságok, az osztrák közoktatási miniszterium s a helytartóság, mint maga a korona is ismételten illették őt kitüntetésekkel. 1863-ban kinevezték a tanárvizsgáló-bizottságba a reáliskolák, illetve később a reáliskolák és gymnasiumok számára. 1867-ben mint a párisi világkiállítás 90-ik osztályának jury-tagja részesül úgy Ő felsége, mint a francia kormány teljes elismerésében. 1874-ben a cs. k. országos iskolatanács tagjának nevezték ki Alsó-Ausztria részére. 1882-ben megkapta a Vaskoronarend III-ik osztályát, majd nyugdíjaztatásakor 1895-ben aug. 7. ikén a cs. k. udvari tanácsosi czimet. E magas kitüntetésekkel szemben bizonyára nem volt az ő szemében kevésbbé felbecsült azon honorálás, melylyel őt egyesületünk, az ennek érdekében kifejtett nagy tevékenysége és bokros érdemszerzése fejében, óhajtotta kitüntetni. Közlekedéssel és egyhangúan választotta meg őt tiszteleti elnökének. *Pretium laboris non vile*. Számára e czim az az olajág volt, melylyel Hellas népe tüntette ki a nemes versenyben győzőt.

¹⁾ *Opetiosaurus Bucchichi*. Eine neue fossile Eidechse aus der unteren Kreide von Lesina in Dalmatien. Von A. Kornhuber besprochen in der Sitzung der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien am 16. April 1901. Mit einer Lichtdruck- und zwei Steindruck-Tafeln. Wien 1901.

Mint versenyben győző érkezett ő nyugdíjaztatása után vissza Pozsonyba. Ide vágyódott, hol legszebb alkotása: egyesületünk várta érkezését. Az idő ugyan elhaladt felette, de azért újból átvette a régi hévvel, a régi lelkesedéssel és a régi szeretettel egyesületünk ügyének gondozását. Különösen szívének feküdt az egyesületi közlöny szerkesztése és az egyesületi élet fellendítése. Irt, ágitált, előadásokat tartott, szerzett új egyesületi tagokat, járt-kelt ismét vidékünkön, előlegezett pénzt arra, hogy megakadt közlönyünk újból rendesen megjelenhessen s mindennek eredménye az volt, hogy az egyesületi élet csakugyan megélénkült, az erőinkhez való bizalom ismét megjött. Az ő folytonvaló sürgetése eredményezte, hogy gazdag egyesületi könyvtárunk végre katalogizálva s azáltal hozzáférhetővé lett. Sokat tett egyesületi muzeumunk érdekében is. Sok könyvet, térképet, kagylót, pillangót, szárított növényt, kövületet, ásványt ajándékozott annak. Szóval meglátszott, hogy ismét köztünk van.

De fájdalom e köztünk való tartózkodása nem volt hosszas. 1903-ban június 22-ikén súlyos jobboldali bénulás érte őt. Bár e bajjal szemben bámulatos akaraterőt tanusított s enyhítésére a gasteini fürdő gyógyító vizében is keresett orvoslátot, következményei mégis egyre aggasztóbbak lettek. A fürge, élénk, soha ki nem fáradó aggastyán alakja megtört s bár lelke nem vesztette el régi ruganyosságát, mégis baja fizikai következményeinél fogva lehetlenné vált neki a további tudományos munkásság. Kivált az egyesületi közlöny szerkesztőségéből. Nem jelent meg többé üléseinken. Abba hagyta minden megkezdett munkáját. Hogy mily fájdalmas volt neki e kényszerített munka abbanhagyás, azt csak azok tudják, kik őt a szenvedés s a megpróbáltatás nehéz napjaiban felkeresték. Könyvek csillogtak szemeiben, a szenvedés könyei, mikor le kellett mondania az 1904. évi bécsi növénytan congresszuson való részvételtől. E congresszus egyik szakasza tudományos kirándulást tett a Kis-Kárpátokba, arra a vidékre, melyet joggal és önérzetesen a maga tudása birodalmához tartozónak tekinthetett. És ime e birodalomból ki volt rekesztve. A hogy vilharvert tengerész szemléli elsülyedt hajójának vizből kimeredező roncsait, úgy szemlélte Kornhuber is a maga, zátonyra jutott élethajójának megakadt menetét. Hiába vigasztalták barátai, hogy hiszen e

hajónak kincsei nem mentek veszendőbe. Hiába mondták neki, hogy annyi munka után immár ideje, hogy ő is megpihenjen. A pihenés számára nem volt üdítő, hisz annyi megkezdett munkája volt még. Tépelődött, gyötörte magát és szenvedett. Kitünt, hogy számára a pihenés — halál.

1905 április 21-ikén dobbant meg utoljára nagyért és nemesért verő szive. Lezárultak örökre oktató ajkai. A katasztrófa őt Bécsben érte hűen ápoló bánatos neje karjai között. Vele egy a tudománynak, a humanitásnak, a felvilágosodásnak égő szövétnek aludt el. Nemcsak Pozsonyban és Bécsben, hol személyes ismerőseinek száma nagy volt, hanem mondhatni az egész tudományos világon is mély és őszinte fájdalommal vették halálának hírért. Az özvegyet elárasztották egyesek, testületek, intézetek részvét kifejezésekkel. Pozsony város törvényhatósági bizottsága, felbecsülni tudván a nagy halottnak a város szellemi érdekei körül szerzett érdemeit, a hála és elismerés érzetében az 1905. évi május 1-én tartott közgyűlésen utcát nevezett el fényes nevével. Hült tetemeit özvegye Bécsből Pozsonyba szállíttatta, hol április 25-ikén a családnak a Szent-Andrásról nevezett temetőben levő sirboltjában helyezte el. Mi s mindazok, kik vele éreztünk s munkásságát felbecsülni tudjuk, zokogva állottuk sirját körül. Zokogtunk, de mégis nem voltunk vigasztalhatatlanok, mert fájdalomunk nagyságában feküdt vigaszunk és reményünk. Éreztük, hogy a sirkő, mely föléje zárult, nem választhat el tőle végleg. Fojtó gyászunk közepette is fel-emelt a vele való szellemi érintkezés vigasza. Hiszen e sir előttünk nemcsak sötét verem, az egy fényosztó, jelentős, biztató jelző is. Jelző, mely azt hirdeti, hogy a benne nyugvó dicsőült halott számunkra és utódainkra még sem halt meg egészen. Mert aki úgy élt és úgy munkálkodott, mint ő, az nem halhatott meg egészen. Él ő nekünk eszmében, jellemében és példájában. Sirban is mesterünk marad, kihez a munka szeretetében akarunk hűek és kegyeletesekek maradni. Ösztönözzön tehát minket dicső emléke és példája azon ideális mű folytatására, amelynek ő egész életét, összes szellemi erőit és képességeit szentelte volt. A művet ott kell folytatnunk, ahol ő azt abban hagyta. Maradjon az ő neve köztünk szálló ige. Legyen emléke áldott minden időkre!

Jegyzetek dr. Kornhuber írói munkásságáról a 8-ik laphoz.

¹⁾ Das neue Barometer von A. Seechi. (Verh. 1857. II. I. K.) — Die mittlere Windrichtung zu Presburg im Jahre 1856. (U. o. II. II. K.) — Barometrische Höhenmessungen in Ungern. (Verh. 1858. III. II. K.) — Barometrische Höhenmessungen im nordwestlichen Ungern. (Verh. 1859. IV. K.) — Ueber Metallbarometer. (U. o.) — Barometrische Höhenmessungen in Ungern. (Verh. 1860. 1861, V. K.) — Die Seehöhe von Presburg. (U. o.) — Ergebnisse aus den Meteorologischen Beobachtungen zu Presburg während der Jahre 1858 und 1859. Mit 2 chromolith. Tafeln. (Főreal. Progr. 1860.)

²⁾ Meteorologische Monatsberichte (Verh. 1856. I. K. 1857. II. I. K.) — Ueber die atmosphärische Luft. (Verh. 1860. 1861. V. K.) — Beitrag zur Kenntniss der klimatischen Verhältnisse Presburgs 1856–57. (Főreal. Progr. 1858.)

³⁾ Ueber die geologische Beschaffenheit der nächsten Umgebung von Presburg. (Verh. 1856. I. K.) — Ueber das Thonschieferlager von Mariathal. (U. o.) — Ueber die geologischen Verhältnisse der Porta Hungarica Superior. (U. o.) — Ueber die Verbreitung der Eocänformation in Ungern. (Verh. 1857. II. I. K.) — Ueber den Bau der Alpen. (U. o.) — Ueber die Süßwasserkalkbildungen in den Sümpfen der grossen ungrischen Tiefebene. (U. o. II. II. K.) — Ueber die geologischen Verhältnisse der Mineralquelle von Magyarád und Szántó. (Verh. 1858. III. I. K.) — Das Moor „Schur“ bei St.-Georgen. (U. o. III. II. K.) — Trachythügel von Alt-Bersenburg. (U. o.) — Süßwasserkalk bei Nagy-Légh. (U. o.) — Geognostische Beschaffenheit des Bakony-Gebirges. (Verh. 1859. IV. K.) — Geognostische Verhältnisse der Trentschiner Gespanschaft. (U. o.) — Die geognostischen Verhältnisse der Umgebung von Ballenstein. (U. o.) — Ueber das geologische Alter der Thonschiefer von Mariathal. (Verh. 1860. 1861. V. K.) — Vorkommen von Braunkohle bei Bruznik u. des Basaltes bei Suschanowitz im Temeser Banate. (U. o.) — Ueber die geologische Beschaffenheit von Nord-Ungern. (U. o.) — Ueber einige Analogien im Gebirgsbau der Alpen und Karpathen. (U. o.) — Ueber die Braunkohlen-Schürfung bei Mariathal im Jahre 1898. (Verh. 1897–98. X K.) — Ueber die Thonschiefer bei Mariathal in der Presburger Gespanschaft. (Verh. Ujfolly. 1899. XI. K.) — Geologisches aus dem Graniterrain bei Ratschdorf u. St.-Georgen. (U. o.) — Ueber

eingesandte Melaphir-Gesteinskugeln. (Verh. 1900. XII. K.) — Ueber die Czupá aus der Insel Schütt und über ähnliche Vorkommnisse. (U. o.) — Ueber einen Kieselstein gefunden in einem Hechte. (U. o.) — Ueber den Theralith aus Duppau. (U. o.) — Ueber Alluvium, Diluvium u. Pliocän bei Presburg. (U. o.) — Geologische Bemerkungen über Gesteine und Petrefacten. (Verh. Ujfolly. 1902. XIV. K.)

⁴⁾ Das Erdbeben vom 15. Jänner 1858, besonders rücksichtlich seiner Verbreitung in Ungern. (Verh. 1858. III. I. K.) — Ueber Erdbeben im Allgemeinen. (U. o.) — Vorlage einer Abhandlung über das Silleiner Erdbeben. (U. o.) — Ueber Jeitteles Ansicht vom Silleiner Erdbeben. (U. o.) — Erdbeben seit 12. April 1858. (U. o.) — Bemerkungen zu den Erdstößen um Sillein. (U. o. III. II. K.) — Ueber den Vulcanismus der Erde. (Verh. 1860. 1861. V. K.)

^{4*)} Naturhistorische Verhältnisse der Umgebung von Tata. (Verh. 1857. II. I. K.) — Naturhistorische Verhältnisse der Umgebung von Bösing. (U. o. II. I. K.) — Naturhistorische Skizzen aus der Neitraer Gespanschaft. (Pr. Ztg. 1858. 178. 187. 188. 197. sz.) — Naturhistorische Verhältnisse von Ballenstein. (Verh. 1859. IV. K.) — Naturhistorische Verhältnisse von Trentschin. (Verh. 1859. IV. K.) — Naturhistorische Skizzen aus der Trentschiner Gespanschaft. (Pr. Ztg. 1860. 217. 226. 227. 234. sz.) — Naturhistorisches aus Presburg u. seiner Umgebung. (Pr. Ztg. 1898 295. sz. és 1899 13. sz.) — Der Thebener Kobel. Ein Beitrag zu seiner Naturgeschichte. (Verh. 1897—98. X. K.)

⁵⁾ Ueber neue Fundorte von Tertiärpetrefacten. (Verh. 1856. I. K.) — Tertiär-Petrefacten von Lubina. (U. o.) — Ueber ein neues Vorkommen von Tertiär-Petrefacten bei Hainburg. (Verh. 1857. II. I. K.) — Vorlage eines Megaceros-Schädels und fossiler Elefantenknochen. (U. o.) — Vorlage von Petrefacten aus dem Trentschiner Comit. (Verh. 1858. III. I. K.) — Vorkommen von Mastodon longirostris und Cervus megaceros. (Verh. 1859. IV. K.) — Neogene Petrefacten bei Öskü. (U. o.) — Ammonites bifrons Brug. in Schiefen von Mariathal. (Verh. 1860. 1861. V. K.) — Ueber ein gefiedertes Fossil aus dem lithographischen Kalke von Solenhofen. (Corresp. 1862. I. köt.) — Ueber den neuesten Fund von Archaeopterix lithographica H. v. Meyer. (Verh. 1862. VI. K.) — Verzeichniss von Versteinerungen aus den marinen Tertiär-Ablagerungen bei Theben-Neudorf (Verh. 1897—98. X. K.) — Ueber das Geweih eines fossilen Hirsches in einem Leithakalk-Quader des Domes zu Presburg. (Verh. 1897—98. X. K.) — Versteinerungen in den Mariathaler Schiefen. (Verh. Ujfolly 1899. XI. K.) — Verzeichniss der fossilen Fauna vom Sandberg zu Theben-Neudorf. (U. o.) — Dicroceras Poseniense. (U. o.) — Ueber ein Geschenk von Resten des Höhlenbären aus der Čertova bei Blasenstein-St. Nicolaus. (Verh. 1900. XII. K.) — Cardium protractum bei Theben-Neudorf. (U. o.) — Patella ferruginea. (U. o.)

⁶⁾ Ueber Gypskraut. (Verh. 1857. II. I. K.) — Viscum Album L. (U. o. II. II. K.) — Botanische Aufzeichnungen im Bakonyerwalde. (Verh.

1859. IV. K.) — Die Moose der Presburger Flora. (Verhand. 1866. IX. K.) — Die Umbelliferen des Vegetationsgebietes von Presburg. (Főreál. Prog. 1854.) — Uebersicht der phanerogamen Pflanzen in der Presburger Flora. (Főreál. Progr. 1855.) — Die Gefässpflanzen der Flora von Presburg. (Főreál. Progr. 1860.) — Notizen über Alter und Wachsthumverhältnisse einiger Waldbäume im Banater Gebirge. (Verh. 1860. V. K.) — Ueber die hohe Bedeutung der Pflanzenwelt für den Menschen. (Rectori beszéd, Wien 1879.) — Zur Zwiebelbildung bei der Gattung *Leucojum*. (Oesterr.-Botan.-Zeitschr. 1885. V. sz.) — Ueber *Erechthites heracifolia* Raf., eine neue europäische Wanderpflanze. (Heimerllet együtt. Oesterr.-Botan.-Zeitschr. 1885. IX. sz.) — Botanische Ausflüge in die Sumpfniederung des „Wasen“ (magyarisch „Hanság“). (Verh. d. k. k. zoolog. Botan.-Gesell. 1885.) — Eine Schildlaus als Forstschädling auf *Robinia Pseudacacia* L. (Verh. 1897–98. X. K.) — Ueber ein Geschenk einer Überwallung u. über vegetabilische Wunderheilung im Allgemeinen. (Verh. 1900. XII. K.)

^{6*)} Mineralogisches aus der Naturforscherversammlung in Wien. (Verh. 1856. I. K.) — Brauneisenstein aus dem Thale Kunyerad. (U. o.) — Braunstein von Hrehorkowe. (U. o.) — Versteinerter Holzstamm aus Nossitz. (U. o.) — Vorlage seltener Minerale. (Verh. 1857. II. I. K.) — Ueber das Hansäger Moor. (U. o.) — Ueber den Diorit im „tiefen Weg“. (U. o.) — Vorkommen von Granaten bei Hutta. (Verh. 1858. III. I. K.) — Säulenförmige Trachytabsonderung bei Motschibrod. (U. o. III. II. K.) — Holzopal von Borfő. (U. o.) — Braunkohle bei Obitz. (U. o.) — Ueber ungerische Hyalithe. (U. o.) — Ueber das Eisen und sein Vorkommen im nordwestlichen Ungern. (U. o.) — Mineralien des Quarzgeschlechtes. (Verh. 1859. IV. K.) — Schichten mit Lignitspuren in Blumenthal. (U. o.) — Vorlage ungerischer Minerale. (U. o.) — Mineralien aus der Gönöröer Gespanschaft. (U. o.) — Bemerkungen über Torfmoore besonders des Presburger Regierungsgebietes. (U. o.) — Ueber Caesium u. Rubidium. (1860. 1861. V. K.) — Ueber Magnesit vom rothen Berg bei Kaschau. (Verh. 1900. XII. K.) — Ueber Magnalium. (U. o.) — Vorlage von Mineralien. (U. o.)

⁷⁾ Ueber die Naturgeschichte des Seeadlers. (Verh. 1856. I. K.) — Ueber *Myoxus Glis* L. (U. o.) — Ueber *Foetorius Lutreola* L. (U. o.) — Zur Naturgeschichte der *Arctomys Marmota*. (Verh. 1857. II. I. K.) — Raupenfrass bei Cziffer. (U. o.) — Ueber verheerende Insecten-Larven bei Tirnau. (U. o.) — Verheerendes Auftreten von *Epicauta dubia* Oliv. um Königseiden. (U. o. II. II. K.) — *Pandion Haliaetos* L. (U. o.) — Ueber ungerische Pelicane. (U. o. III. I. K.) — Beitrag zur Kenntniss der Fische im Waag Gebiet. (Verh. 1860. 1861. V. K.) — Ueber ein Monstrum vom Hausschwein. (U. o.) — *Vultur Fulvus* Gm. in Luipersdorf. (U. o.) — Die Fische im Gebiete der obern und mittleren Waag. (U. o.) — Ueber die neueren Beobachtungen des Lebens der Honigbiene. (U. o.) — Ueber die Naturgeschichte der ostindischen Ricinus-Seidenraupe. (U. o.) — Demon-

stration des Hochzeitskleides bei der Pleinzen. (Verh. Ujfolly 1899. XI. K.) — Systematische Uebersicht der Vögel Ungerns nebst einer kurzen Angabe ihrer unterscheidenden Charaktere. (Főréál. Progr. 1856.) — Synopsis der Säugethiere mit besonderer Beziehung auf ihr Vorkommen in Ungern. (Főréál. Progr. 1857.) — Zoologische Bemerkungen: 1. Vom Waxdick, Acipenser Güldenstädtii, 2. Vom Scherg oder Sternhausen, Acipenser stellatus, 3. Aale in der Donau, 4. Erstaunliche Gefrässigkeit bei Fischen, 5. Vom Stein-Schiel u. vom Störl Gmelins, 6. Vom Luchs u. braunen Bär. (Verh. 1900. XII. K.) — Ueber Donau-Störe. (U. o.) — Ueber den Steinschiel u. den Störl Gmelins. (U. o.) — Ueber Graspallen der Rispen-gras-Gallmücke. (U. o.)

^{7*}) Bildung einer Wein- und Obstbau-Section des Vereins. (Verh. 1858. III. II. K.) — Ueber die Erhaltung des Waldes und des Wildes. (Mitth. d. ung. Forstvereins Presb. 1857. III. Reihe I. Hft.)

^{7**}) Ueber den mittleren und gewerblichen Unterricht, repräsentirt auf der internationalen Ausstellung zu Paris 1867. Offizieller Bericht erstattet vom Verf. als Jury-Mitglied der 90. Classe.

⁸) Ueber Galvanoplastik. (Verh. 1856. I. K.) — Ueber die Benützung galvanischer Kräfte in der Typographie. (U. o.) — Ueber einige wichtigere optische Instrumente. (Verh. 1860. 1861 V. K.)

^{8*}) Ueber die Allgemeinheit der sexuellen Zeugung. (Correspondenzbl. 1862. I. K.)

^{8**}) Bohrversuche bei Lanschitz. (Verh. Ujfolly 1899. XI. K.) — Allgemeines über artesische Brunnen und über Quellen. (U. o.) — Presburger Trinkwasser-Kesselstein. (U. o.) — Absätze aus kalten Quellen, aus Themen und in Sumpfwiesen. (U. o.)

⁹) Igy igen talpraesetten Pozsonynak német Presburg és Nyitra német Neitra nevérol. (Verh. 1856. I. K. és 1897–98. X. K.)

¹⁰) Ueber den Aetna. Ein Vortrag gehalten im Vereine zur Verbreitung naturwissenschaftlicher Kenntnisse in Wien am 17. Jänner 1883. Mit einer Tafel, einer Text-Illustration und einer Karte. Wien 1883. (Schriften d. Ver. z. Verbr. naturw. Kenntnisse. Wien 1883. XXIII. K.) — Ueber Corsica. (U. o. 1883. XXIV. K.)

¹¹) Gedächtnissrede auf Alexander v. Humboldt. (Verh. 1859. IV. K.) — Worte der Erinnerung an verstorbene Mitglieder. (U. o.) — Worte der Erinnerung an A. U. Bruckhardt. (Verh. 1860. 1861. V. K.) — Nachruf an K. M. Paul. (Verh. 1900. XII. K.) — Ueber Dr. Semelweiss. (U. o.) — Nachruf an W. H. Waagen. (U. o.)

Antolik Károly.

1843.—1905.

Irta és felolvasta **Dr Wagner Lajos** 1905. december hó 11-én.

Az eljárás módok közül, melyeket az emberi elme a tudományos vizsgálódásban követ, az első a deduktív módszer. Ha történetileg vizsgáljuk a kérdést, azt tapasztaljuk, hogy az emberi elme hosszú időn át alig alkalmazott más módszert a tudomány terén.

Tekintsünk csak vissza, mikor mi idősebbek ötven évvel ezelőtt a középiskolába léptünk, milyenek voltak a didaktikai viszonyok. Mit tanultunk már az alsó osztályokban? Szabályokat, definíciókat, axiomákat. Már a VIII-ik osztályba jártunk, tanultuk a fizikát Subic-Kruesz Krizosztom tankönyve szerint, de induktív módszerről alig volt fogalmunk. Csupa szabály, csupa törvény, postalátum, matematikai bizonyítás és az iskola-év alatti egyetlen egy kísérlet!

Pedig Verulami Bacon Novum Organum (1620) című munkája, a nagy újjáalkotó módszertana, már majdnem háromszáz évvel ezelőtt jelent meg!

És Descartes a dedukció módszerének nagy megalapítója azt mondja:

„Szeretné, ha az iskolában tanított spekulatív filozófia helyett, egy gyakorlatit lehetne találni, mely megismertetne bennünket a tűz, víz, levegő, csillagok s a bennünket környező testek működésével és erejével oly tüzetesen, mint a hogyan kézműveseink különböző foglalkozásait ismerjük: egyszerűen arra is tanítana bennünket, hogy megfelelő célokra a mesteremberekhez hasonlóan alkalmazni is tudjuk az erőket s így a természetnek urai és birtokosai lehessünk.“

Descartes előtt Verulami Bacon lángelméjének és stílusának minden hatalmát felhasználta, hogy a filozófiát ezen új irányba terelje. Macaulay szerint Bacon keltette életre a hasznos tudományokat, ő nyitott előttük jövőt s tárta fel kimerithetetlen gazdagságukat.

Erős hittel hirdette új módszertanában a természettudományuk eljövendő fontosságát és a művelődésnek e tudományokkal való gazdagodását. A természettudomány szerinte a tudományok anyja.

Az ember csak annyit tud, a mennyit megfigyel.

Első lépés a tapasztalatgyűjtés, tényeknek gyűjtése, megfigyeléssel, kíséréttel. Csak annyit tudunk, a mennyit a természetből ellesünk, megfigyelünk.

A tapasztalati anyag feldolgozásának módja pedig az indukción. Az indukción az egyes tényekről az általános törvényre vezető eljárás.

Bacon érdeme, hogy ő a tényekből kiinduló természettudományi gondolkozás formális megalapítója.

És az a férfiú, a kiről ez órában kegyelettel megemlékezünk, mint tanár, mint tudós alaposan értette Verulami Bacon módszertanát. Helyes felfogása az volt, hogy a természettudományok tanításának módszere lényegében abban foglalható össze, hogy a tanuló a természet körében a maga szemével tanuljon meg helyesen látni s idevágó ismereteit mindenkor az előtte lévő természeti tárgy szemléletéből és megfigyeléséből szerezzék meg.

A tanulónak a látottakról a maga szavaival értelmesen és szabatosan kell beszámolnia.

A fizikában a természetben végbemenő tünemények megfigyeléséből, vagy kísérlet útján szerett tapasztalatokból indult ki. A tárgyalás kiinduló pontja nála a kísérlet. Ezt a módszert alkalmazta tanulmányaiban, értekezéseiben is.

Itt mindenekelőtt azokról a dolgozatokról kell megemlékeznünk, a melyeket boldogult, nagyérdemű társunk e közben tartott.

Antolik Károlynak a pozsonyi orvos-természettudományi egyesületben tartott előadásai a fizika, kozmografia és a földrajz köréből arról tanuskodnak, hogy ő oly nagy szeretettel

teljesítette kötelességét az egyesülettel szemben, mint kevesen. Nem kimélt fáradságot, időt, anyagi áldozatot, hogy szakértelemmel és szorgalommal kidolgozott értekezéseit itt előadhassa.

Egyesületünk közleményei több becses értekezését hozták; egyes előadásainak a tartalmát és vizsgáldásának eredményét csak vázlatosan közölték.

Az akusztika köréből választott tételei:

A rezgő hárttyák hangidomai és azok rendszere. A hanglejtő rendszere. Polychordjának bemutatása.

Resonantia és consonantia.

A hanghullámok sebességéről.

Az elektromosság köréből vett tételei:

A sugárzó elektromosság.

A villamosság sebességének meghatározása.

A sugárzó elektromosság legujabb haladásáról.

Mareconi drót nélküli táviró készülékéről.

Az optikából:

Az új távesövekről.

A fizikai és matematikat földrajz köréből:

Andree expediciója az északi sark vidékére és annak veszélyei.

Foucault ingakísérlete földünk tengelye körüli forgásának bebizonyítására.

Az időszaki forrásokról.

A grönlandi jégmezőkről.

A felsorolt előadások közül különösen említendő „A hanglejtők rendszere.” — Ez a fizikának igen bonyolódott fejezete. E tárgygyal foglalkozó szakmunkák tele vannak megjegyzésekkel és panaszokkal, melyekből határozottan következtethetjük, hogy a jelenlegi állapottal sem a zenészek, sem pedig a tudósok nincsenek megelégedve.

A hanglejtők rendszere, már az ókori filozofusoknak figyelmét vonta magára.

A lesbosi Terpandros (VII. század Kr. e.) rendszerbe foglalja a görög zenét és feltalálja a héthúrú kitharát.

Euklides, a híres alexandriai matematikus (III. század

Kr. e.) a hangtannal tudományosan, matematikai alapon foglalkozik.

Hangrendszerünk úgynevezett hét főhangjainak számviszonyai már Pythagoras óta ismeretesek, s noha a még kívántató öt hang csak annak kiegészítése volna, hogy rendszerré legyen, mégis azoknak viszonyait senki még eddig meg nem tudta állapítani. Mondja Győri Sándor hazánkfia „A hangrendszer kiszámításáról“ és „A hangszerről és a zongorák hangolásáról“ szóló műveiben.

Pythagoras találta fel a monochordot.

Legyen megengedve a filozofusról röviden szólanom.

Pythagoras, a krotoni bölcse az (VI. század Kr. e.), a kínél természetbölcséleti rendszerének alapjául aeszthetikai vonatkozások szerepelnek. Ő és titkos társasága matematikai tanulmányokkal foglalkozva, a számokban ismerte fel az összes létezők formális meghatározottságainak törvényeit. A zenei hangok viszonyának fürkészése közben is bepillantottak a dolgokban levő szabályszerűségbe.

Pythagoras állítólag felismerte az ütések mélyebb vagy magasabb hangja s a kalapácsok eltérő súlya közt fennálló viszonyt. Ezt a felfedezést azután értékesítette.

Ő és iskolája a hangviszonyoknak törvényeit részletesen fejtegette.

A létezésnek más formáit is figyelembe véve, lassanként általános érvényű tételekhez jutottak. Úgy találták, hogy végtelenből és végesből, határolóból áll minden, szám uralkodik mindenütt. Mindenben ott van a sok, de ez addig határozatlan, míg a mérték nem határolja. Hogy valami létrejöhessen, a soknak egygyé kell válnia. Ezt az összhang, a harmonia teremti meg, mely a nem — hasonlót összekapcsolja.

A térvizonyokban, szabályos alakokban, sőt a testi létezőkben általában harmonia uralkodik s e gondolat vonúl végig kozmologiai, anthropologiai és ismerettani tételeiken is (szférák harmoniája, az egész világegyetem harmonia, a lélek, az igazságosság s az erény általában harmonia).

A mindenség egy óriási mértani egész, a szám őseredeti alapja a dolgok létének s a rendezett világegyetemben való örök fenmaradásának, egyszersmind pedig feltétele minden

ismeretnek. A szám teszi a dolgokat felfoghatókká, ez hozza őket a lélekkel harmoniába, hogy így a hasonló a hasonlót megtalálja. A számokon alapuló igazi megismerés minden tévedéstől ment.

A harmonián felépült eszthetikai világfelfogásuk szerint az egész világ jól elrendezett, belső összhangban álló műremek, melynek minden apró részlete mint egy hatalmas szimfonia hangjai harmoniában olvadnak össze.

Pythagoras és követői a zenét kezdet óta le a késői újpythagorasi iskoláig előszeretettel művelték. Szerettek beszélni a zenének a kedélyre való titkos erejéről, tevékenységre serkentő, majd lecsendesítő, megnyugtató hatásáról. Ha álomból ébredtek, lantjátékkal tették lelküket éberré s ruganyossá, elalvás előtt ugyanaz, az esetlegesen visszamaradt izgató gondolatoknak elűzésére szolgált.

Általában fontos eszköznek tartották a szenvedélyek legyőzésére, erkölcsi képző erőt, sőt fizikai gyógyító hatást tulajdonítottak neki.

Náluk van gyökere a későbbi korokban felmerülő, jó részben mesés és bolondos föltevéseknek a zene fiziológiai hatásáról és orvosi alkalmazásairól. (V. ö. Az esztetika története. Irta Jánosi Béla. I. 35—37. l.)

A hanglejtők rendszerével tüzetesen foglalkozott legújabbán Helmholtz.

Helmholtz Hermannak (1821—1894), a kiváló természettudós, heidelbergi, később berlini tanárnak a fiziológia és fizika körére kiterjeszkedő nagy értékű művei közül a hang- és színérzetek fiziológiai vizsgálatával foglalkozók igen figyelemreméltók. Írójuk azon a határterületen mozgott bennök, mely a természetes vonatkozásaik folytán egymásra utalt, de eddig kapcsolatban nem hozott tudományok: egyik oldalról a fizikai és fiziológiai akusztika, meg a zenetudomány és esztetika, — más oldalról pedig az optika és festészet elmélete között fekszik.

A hangérzetek tanának első, fiziológiai és fizikai részében a természeti jelenségek körében mozog, melyek csak a szükségességgel következnek be, a hangsorok vizsgálatával

azonban már az aesthetikai térre lép át, a hol a nemzeti és egyéni izlés eltérései kezdődnek.

Fizikai fejtegetéseiben a hanghullámok természetéből és összetételeiből magyarázta, miért hall a fül némileg megfeszített figyelem mellett a csengő alaphang mellett egy egész sor harmonikus mellékhangot.

Ohm fölfedezése, hogy minden hang voltaképen összetett és alaphangból áll, most lett bebizonyított és megértett tudományos tényné.

Helmholtz okoskodásában abból indul ki, hogy a zenei technika elemeinek, a hangsoroknak, hangnemeknek és a harmoniának megválogatásánál nem pusztá önkény és szeszély, hanem törvényesség uralkodik, melyet a művészek nem tudatosan, hanem tapogatózva és próbálgatva, hogy vajjon melyik kapcsolat látszik inkább, valósítottak meg.

De itt azzal kell tisztába jönnünk, miként vehetünk szemléletet által törvényszerűséget észre, a nélkül, hogy ez valóban tudatossá válnék.

Helmholtz műve épen azt tünteti fel, hogyan jutottak a zenészek lassanként a hangok és akkordok rokonságának észrevételéhez s hogyan találták meg a general-basszus összes törvényeinek rendszerét azon törekvésük folytán, hogy a zenemű hangsorai közt világosan észrevehető kapcsolatot létesítsenek.

Itt a nem tudatos eljárás mindenütt nevezetes szerepet játszott.

A parciális hangok (alaphang és kiegészítő hangok) a hallószerv érzéki felfogásában jelen vannak ugyan, de nem válnak mindig tudatosokká. Rendesen egynek fogjuk fel őket, mint az összetett étel ízét.

Az akkordok rokonsága iránt való érzék épen így nem tudatosan fejlődött ki a XV. és XVI. században, mint előbb a hangok rokonságát illető érzék.

A hangok közt a nyolcadnak hasonlósága az alaphanggal feltűnő, ez a hangköz, aesthetikai hatására nézve teljesen tiszta.

A legvonzóbbak a harmad és hatod s ezek a fülre még érthető hangkörök közül épen a legutolsók.

Ezek Helmholtz fejtegetéseinek legfőbb eredményei. (V. ö. Jánosi Béla. Az aesthetika története. III. 531—534. l.)

Antolik Károly, ki a berlini egyetemen Helmholtz tanítványa volt, szintén beható tanulmányozásának tárgyává tette a hanglejtők rendszerét. Hosszú ideig foglalkozott e tárgygyal, számos kísérletet, matematikai számításokat tett, míg sikerült neki a hanglejtő új rendszerét megalkotnia, a tizenkét húrral bíró polychordját megszerkeszteni, s rajza és utasítása szerint Kohl Miksa, chemnitzi mechanikusnál megcsináltatnia.

Ebbeli tanulmányának eredményéről a nézetek különbözők, majd kedvezők, majd kedvezőtlenek. Én nem vagyok sem fizikus, sem zenész, így nagyon természetes, hogy véleményt e tárgyban nem mondhatok. Azt azonban bátran állíthatom, hogy Antolik munkájának azaz érdeme, hogy az akusztikának és a zene aesthetikájának e meg nem fejtett kérdését ismét föllevenítette és a hanglejtő rezgési számainak táblázataival nagy szolgálatot tett azoknak, a kik e nehéz problémával tovább foglalkozni szándékoznak.

Antolik nevét a tudományos világban, a fizika történetében elektromos alakjai tették ismeretessé, melyeket ma már Antolik-féle alakoknak neveznek.

Ezek az elektromos poralakok az elektromosság elhelyezkedését szigetelőkön árulják el. E végből az elektromosságnak kitett szigetelőt alkalmas porral, pl. kén és minium keverékével hintik be, melyek egyik része a pozitív, másik a negatív elektromos helyekre rakódik.

A tizennyolcadik századból ismeretesek a Lichtenberg-féle alakok; de ezek az Antolik-félékkel nem versenyezhetnek. Lichtenberg a göttingai egyetemen volt a fizika tanára. Ő egyuttal a legnevezetesebb humoristák egyike és Hogarth híres képeinek geniális magyarázója.

És valamint az Antolik-féle elektromos alakok maradandó nevet szereztek neki a fizikában, úgy ugyanazt állíthatjuk a rezgő hártyák hangidomairól is, mely dolgozatát múlt évben adta ki. A straszburgi egyetem fiziologiai intézetének igazgatója e nyáron kérte tőlünk Antolik e dolgozatának egy példányát, mely munka a külföldön is keltett feltűnést.

Ezeket a hangidomokat is ma-holnap az Antolik-féle rezgő hártyák hangidomainak fogják elnevezni.

Bátran mondhatja:

Exegi monumentum aere perennius.

Most áttérek Antolik Károly irodalmi működésének áttekintő ismertetésére, a melyet e tisztelt társulaton kívül kifejtett.

Harminc évnél tovább dolgozott a hazai és külföldi folyóiratokba és évkönyvekbe, s dolgozatainak tárgyát különös előszeretettel a villamosság és az akusztika köréből választotta.

A Természettudományi Közlönyben megjelent értekezései:
A villamos szikra sikamlásáról. 1873.

Az elektromos szikra rajzairól és sikamlásáról. 1882.

A kir. Természettudományi Társulat meghívása folytán e társulat szakülésein értekezett (1882. febr. 15. és 17.):

A villamos szikra nyomairól az előlegesen megvillanyozott lombikokon.

A villamos szikra egyesülésénél mutatkozó néhány tüenményről és a sugárzó villamosság által vetett árnyékokról.

A Holtz-féle influenzgép kezelése és szárító lámpája. (165. füzet).

Fizikai kísérletek (102 cikk), a Bugát-féle 300 frtos pályadíjjal jutalmazott pályamunka, megjelent a Természettudományi Társulat Pótfüzeteiben (1890).

A villamhárító védőhatárai. Megjelent a Természettudományi Társulat félszázados „Jubileumi Évkönyvében.“ 1892.

A Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Értesítőjében:

A gyűrű-csőves higany-légszivattyú. (1885.)

Ugyanaz németül: Ringförmige Quecksilber-Luftpumpe, az Akadémia által kiadott *Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn* című folyóiratban. (1885).

A hang áttétellel előidézett hangidomokról kifeszített rezgő hártványon és üveglemezeken. (1890).

A Műegyetemi Lapokban:

Villamos füstalakok. (1877).

A villamos szikra sikamlásáról és különösen az ellentétes villamosságok kiegyenlítődési helyéről a szikrában. (1878).

A Matematikai és Fizikai Lapokban:

A rezgő hártványon észlelhető új hangidomokról és azok rendszeréről. (1893).

A Zene- és Színművészeti Lapokban:

A hanglejtők rendszere. (1894).

A magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek Évkönyveiben:

A villám hatásairól és a légköri villamosságról. 1882.

A debreceni vándorgyűlés ezt a munkát 100 forinttal jutalmazta.

A nap csodáiról. 1891. Előadta a nagyváradai vándorgyűlésen.

A hullák elégetésének szükségességéről. 1892. Előadta a brassói vándorgyűlésen.

A magyar Orvosok és Természetvizsgálók ez idei. (1905). — szegedi vándorgyűlésének t. elnöksége, Dr. Chyzer Kornél, miniszteri tanácsos úr, egy előadás tartására Antolikot is felkérte; de nekem arra, mint akkori helyettesének sajnálatom kifejezése mellett tagadó választ kellett adnom.

A kassai reáliskolai értesítőben:

Villamos rajzok a bekormozott testeken. 1874.

A nagyváradai Természettudományi Szemlében:

A világ teremtése a tudomány mai szempontjából. 1875.

Az aradi Kölcsey-Egyesület Évkönyvében:

A csillagos ég. Hat értekezés. 1889.

Ezt az évkönyvet Antolik Károly, mint az aradi Kölcsey-Egyesület alelnöke szerkesztette.

Ugyancsak Aradon társszerkesztője volt a Középiskolai Szemlének s abban közölte „Természettani kísérletek az az iskolában“ című dolgozatát. 1882. 3. füzetben

Szerkesztette a pozsonyi állami főreáliskola Értesítőjét 12 éven át. s abban több értekezése jelent meg.

Számos cikket, különösen tárcacikket a természettudományok köréből közölt a budapesti és vidéki hírlapokban.

Középiskolai tankönyvei:

Kísérleti természettan. 672 ábrával. Arad 1879.

A Természettan és vegytan elemei. 303 ábrával. 1880.

A Természettani földrajz elemei. 250 ábrával. 1881.

E kézikönyvek jóságát igazolja az, hogy egymás után több kiadásban jelentek meg.

Wiedemanns Annalen című folyóiratban:

Über die Ausgleichsstelle der elektrischen Funken in der Schlagweite. 1878.

Über neue elektrische Figuren. 1882.

Über einige Kunstgriffe bei der Behandlung der Holtz'schen Influenzmaschine und über die Trockenanlage. 1883.

*

Zeitschrift des elektrischen Vereines címü bécsi folyóiratban:

Über strahlende Elektrizität. 1883.

*

Praktische Physik c. magdeburgi folyóiratban:

Physikalische Experimente. 1891. 14 füzetben.

*

Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht c. berlini folyóiratban:

Physikalische Experimente. 1890—1891.

Ennek a folyóiratnak Antolik egész haláláig volt rendes munkatársa.

*

Poggendorffs Annalen címü folyóiratban:

Über das Gleiten elektrischer Funken. 1873.

Über elektrische Figuren. 1875.

Verbesserter Giftheber. 1876.

*

Elektromos alakjairól szóló értekezését közölte a párisi elektromos szaklap is 1884.

(La Lumière électrique. Journal univ. d'Electr. XI. kötet.)

Kitüntetései:

1899-ben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől tanári és irodalmi működéseért elismerő okiratot nyert.

A budapesti országos kiállítás alkalmával mint kiállító szerepelt. Kitüntetése: Kiállítási nagy érem a haladásért.

A milleniumi kiállításon szintén szerepelt mint kiállító s kitüntetésül a kiállítási érmet kapta. 1896.

Hasonló kitüntetés érte a párisi elektromos kiállításon is 1881.

Az aradi Kölcsey-Egyesület 1892-ben érdemei elismeréséül örökös tiszteletbeli alelnökké választotta.

*

Antolik Károly 24 évig működött mint tanár és 13 évig mint a pozsonyi reáliskola igazgatója.

1843-ban született Kolbachon Szepesmegyében.

Polgári szülők fia, a kik nem kimélték áldozatot, hogy tehetséges gyermeköket iskoláztathassák.

A gimnáziumot Lőcsén, Eperjesen és Nagyváradon végezte.

Mi idősebbek, a kik középiskolai tanulmányainkat az ötvenes években megkezdettük, jól tudjuk, mily változásokon ment keresztül hazánk középiskolai ügye a szabadságharc lezajlása óta mai napig.

Mi láttuk a nemzeti szellem elfojtását az abszolutizmus alatt s annak nagy lelkedéssel való ébredését, terjedését és izmosodását.

A Thun-féle Organisations-Entwurf aerája alatt német volt a tanítás nyelve, s a hatvanas évek elején magyarrá lett a középiskola.

Megvallom, nekünk felvidékieknek megfeszített és kitartó szorgalommal kellett hozzálátnunk, hogy hiányos magyar nyelvi ismereteinket pótoljuk, hogy lépést tarthassunk született magyar ajkú társainkkal. De Kölcsey Ferenc atyai intelme a Parainesisban lebegett szemünk előtt s hazánk iránt való szeretet ösztönzött minket és rövid idő alatt megtanultunk magyarul, úgy hogy az érettségi vizsgálatot már magyar nyelven tehettük.

Az érettségi vizsgálatot Antolik Károly Nagyváradon letévén, a budapesti egyetemre került, hogy tanári pályára készüljön. Petzval és Jedlik voltak tanárai. Előbbi a matematika és csillagászat, utóbbi a fizika jeles művelője.

Antolik a filozófiai tanfolyamot sikerrel végezte s a tanári vizsgálatot jó eredménnyel állotta ki.

Mint filozófiai hallgató távirótiszti és tornatanítói oklevelet is nyert; és a budai vincellériskolában is hallgatta a kertészeti és szőlőművelési előadásokat, sőt kapált is, gyomlált is a szőlőben és a gyümölcsös kertben.

Ebben az időben nagy tanárhiány volt nálunk, úgy hogy Antolik, a mint tanulmányait befejezte, egyszerre két helyre

kapott meghívót: Kaposvárra és Besztercebányára. Ő Kaposvárra ment, néhai Somsich Pál személyes meghívására. De itt csak egy évig maradt. A kassai reáliskolához nevezték ki, s e kinevezést örömmel fogadta, mert közel volt szülőföldjéhez.

Mint kassai tanár egy évi szabadságot kapott s továbbképzése céljából külföldre ment. Egy semestert a heidelbergi s egy semestert a berlini egyetemen töltött. Heidelbergben Bunsen és Quincke tanárok előadásait, Berlinben Helmholtz tanár kollégiumait látogatta szorgalmasan.

Haza térvén, Aradra került a kir. gimnáziumhoz és 1892-ben nevezték ki a pozsonyi reáliskola igazgatójává.

Midőn a mult (1904—5.) tanév vége felé járt, június hó 20-án, három havi szenvedés után jobblétre szenderült.

Emlékét és érdemeit a tanártestület rendkívüli tanácskozásában jegyzőkönyvbe iktatta.

Nagy részvéttel temettük el. Sirjánál Dalotti Ödön tanár bucsúztatta s ugyan ő irt szép nekrológot is róla a Tanáregyesületi Közlönyben.

Temetésénél társulatunk őszinte hálája jeléül szép koszorút tett nagyérdemü társának ravatalára, tagjaink közül számosan kísérték sirjáig, s rendkívüli választmányi ülésben őszinte tisztelettel és hálával méltattuk érdemeit.

*

Antolik Károly jó tanár, jó igazgató, jó író és jó ember volt.

Hivatalát, jobban mondva hivatását szerette s ebbeli teendőit kötelességtudással, pontossággal, ambícióval végezte, s az előljáró hivatalát mérsékelt fokú büszkeséggel viselte.

Igazgatói irodája mintaszerű volt. Ezt mint több hónapon át volt helyettese jó lelkiismerettel állíthatom, de erről sokkal többet mondhat a felsőbb tanügyi hatóság.

Fizikai szertára meglekintésre méltó.

Tanítványait szerette. Érdeklődött a gyermeki lélek tulajdonságai, naivságai iránt.

Nagy érdeklődéssel kísérte a rajzoktatást s intézetünk rajztanára az ő ösztönzésére több ízben rendezett sikerült rajzkiállítást. Ő maga is jó rajzoló volt. Nagy szemléltető képei a csillagászathoz ma is diszitik a reáliskola fizikai tantermét.

A fizikai oktatáshoz való ábrákat nagy pontossággal készítette s arra szoktatta tanítványait is.

Jó térképeket is rajzolt.

Szerette a zenét, az éneket. Örült, ha a tanulók az ifjúsági hangversenyben jól énekeltek és jól játszottak. Az énektanítást nagy figyelemmel kísérte.

De legnagyobb gondot fordított a tanuló ifjúság testi nevelésére. Már Aradon foglalkozott tüzetesen a tornatanítással s irt is egy értekezést a tornázásról botokkal 56 ábrával (1891). És midőn a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium tizenöt évvel ezelőtt az ifjúság testi nevelésére vonatkozó rendeleteit kiadta, a játék délutánokat kötelezőleg behozta. a koresolyázást, fürdést, úszást és a testedző sportot ajánlotta, az intézeti, kerületi és országos ifjúsági tornaversenyeket életbe léptette: akkor Antolik volt az első, a ki e dolgot valóságos szenvedélylyel felkarolta és mint a pozsonyi középiskolák játszótéri bizottságának tizenkét éven át elnöke fáradhatatlan tevékenységet fejtett ki a játszótér berendezése és az ifjúság testi erejének fejlesztése érdekében.

Gróf Csáky Albin és Berzeviczy Albert miniszterek abból a helyes elvből indultak, hogy mens sana in corpore sano, és az elméleti tárgyak tanításával járó szellemi megfeszítés ellensúlyozására szánt testgyakorlatok mellett az ifjúsági játékokat is bevitték az iskolába, mert a játékoknak nagy paedagógiai értéke van, mely abban keresendő, hogy a test fejlesztésének és a szabad mozgásnak biztosítása mellett a szellemi munkában kifáradt növendékeket hasznos és kellemes módon szórakoztatják, felvidámítják s idegrendszerüket újabb szellemi munka kifejtésének javára feltétlenül megpihentetik.

Itt kell megemlítenem, hogy midőn a helybeli középiskolai tanárok a tanári körben erről a thémáról közös értekezletet tartottak, Antolik volt az, a ki engem arra buzdított, hogy az ifjúsági játékokról nyilvános előadást tartsak.

Az előadásnak kedvező eredménye volt. A gróf Pálffy-szeniorátus nagylelküleg hat holdnyi területet engedett át a ligetfalusi legelőből, hogy ott játszóhelyet csináljunk, és a nagy közönség kétezerhatszáz koronát adományozott az első berendezésre. A berendezést Antolik vezette, és rövid idő alatt szép

játszóterünk volt, s ott, a hol régebben az úgynevezett cigánytócsa (Zigeuner-Lache) volt, ma már egyenes térség s rajta gyári telepek terülnek el. Tíz évig használtuk e játszóhelyet.

Három évvel ezelőtt Pozsony sz. kir. város t. tanácsa adott a középiskolának — az óligetbe vezető uton szép játszóhelyet, s ennek a berendezése, bekerítése és felszerelése, mondhatjuk, egyedül Antolik érdeme. Nem kimélt fáradságot, időt, anyagi áldozatot, csak hogy e térséget célszerűen rendbe hozhassa.

A miniszteriumnál tekintélyes segílyt eszközölt ki a tetemes kiadások fedezésére; s terve volt a játszótér szomszédságában idővel korcsolyázó és csónakázó helyet is teremteni.

A térnek egyengetési munkájánál a tanulók is segítettek. Vett nekik ásókat, kapákat, gereblyét, talicskát, kis szekeret, hogy passzióval dolgozhassanak.

Az ifjusági játékokat éveken át maga is vezette, sőt többet mondok, tanulmány tárgyává tette és sok új játékot állított össze, s azokat magyar és német nyelven ki is adta. Antolik játéakai megjelentek a pozsonyi reáliskola értesítőjében, a Tanulók Naptárában, a Kincses Kalendáriomban, s ez úton elterjedtek az egész országban, sőt a külföldön is.

Játéakai közt különösen kiemelendők: A magyar csatajáték, Budavár ostroma, a piski hid. a farkas verem, a gyors méta. A Budapesten megtartott országos ifjusági tornaverseny alkalmával néhányat e játékok közül tanítványaival be is mutatott s ott annyira tetszettek, hogy egyeseket ismételniök kellett.

*

Antolik jó író volt. Stílusa egyszerű, világos, értelmes. Értekezéseit szigorú logikával írta és mindig könnyen érthető rajzokkal illusztrálta.

*

Antolik jó ember volt. Finom érzéke volt az igaz, szép és jó iránt.

Kereste és szerette a szépet az emberben és a természetben, a szóló és képző művészetben.

Érzéke volt a természet szépsége iránt. Szemeit élvezettel legeltette a fenyvesek, lomberdők, bércek tarka képein. Szeretett sétálni szép ligetünkben és hegyi parkunkban. A magas fák közt kereste és vizsgálta azokat, melyeket a villám érintett.

Midőn a vöröskői és modori erdőkben együtt jártunk, nem tudta eléggé dicsőíteni gróf Pálffy János nagyszerű iskolai alapítványát. Milyen élete lesz ott a beteges tanároknak és tanulóknak! — mondá.

És mily elragadtatással beszélt a Magas Tátráról, szülőföldjének hegyeiről, völgyeiről.

De szerette az Alföldet is, a szabadság jelképét, tágas látókörével.

Szerette a kedélyes társaságot.

Sok irányú érdeklődése és az abból folyó sok irányú tevékenysége ismeretes.

Mondjam-e, mily odaadással dolgozott éveken át e tisztelt társulatban? — Hiszen azt mindnyájan tudjuk.

Mily szép tervei voltak az egyesület fennállásának ötven éves jubileuma illő megünneplésére!

Bátran kérdezhetjük: ki vállalkozik e tervek megvalósítására?

A helybeli polgári Magyar Körben több ízben tartott népszerű fizikai előadásokat.

A pozsonyi Szabad Liceumnak ő volt tulajdonképen a lelke.

És a pozsonyi Szabad Egyetem előadásainak is ő tett készséggel szolgálatot.

Az aradi Kölcsey-Egyesület mind anyagi, mind szellemi felvirágozását leginkább Antolik fáradhatatlan tevékenységének és ügybuzgalmának köszöni.

Reális ember volt.

Ellensége minden szószátyárnak s az igazságot elhomályosítónak.

*

Még családjáról kell néhány szót mondanom. Nejét, a kassai születésű Czitó Ilonát még Aradon eltemette.

Öt gyermekének neveléséről szépen gondoskodott.

Legidősebb fia végezte a kassai gazdasági intézetet és a magyaróvári gazdasági akadémiát, most uradalmi tiszt Tótmegyeren.

Második fia joghallgató Budapesten s a mellett festőművészettel is foglalkozik.

Harmadik fia negyedik reálosztálybeli tanuló helyben.

Idősb leánya Rákóczy Géza tanár neje helyben, ifjabb leánya, a szép, viruló hajadon, tavál nyáron jobblétre szenderült.

Antolik takarékos ember volt.

Gyermekeiről szépen gondoskodott. Mindegyiknek kis vagyonkát hagyott, mi a mai nehéz és drága megelhetési viszonyok közt nem kis érdem.

*

Befejezem.

Antolik Károly a tudománynak, a felvilágosodásnak, a magyar tanügynek jeles harcosa, a társadalomnak derék, hasznos tagja volt.

Áldott legyen emléke!

ÉRTEKEZÉSEK.
—
ABHANDLUNGEN.
—

Az orr eldugulása és annak okai.

Előadás, tartotta a pozsonyi orvos- természeti egyesület orvosi szakosztálya 1904. január 27. ülésén dr. **Fleischer Emil**.*)

Egy a gyermekkorban igen gyakran előforduló kórtünet-csoporttal akarnék itten foglalkozni, olyan tünetcsoporttal, mely még nem is olyan régen a szakkörök részéről sem részesült a kellő figyelemben s melynek nagy horderejű fontosságát szakbúvárok manapság már tekintélyük egész nagy súlyával hangsúlyoztatják.

Ez a tünetcsoport az orreldugulás és annak következményei.

Mit értünk orreldugulás alatt?

Azt az állapotot a mikor a levegőnek az orron keresztül való áramlása az orrban vagy orrgaratban székelő okok miatt korlátozott vagy lehetetlen.

Az orr physiologikus funkciója.

Mielőtt az orreldugulásnak a gyermeki szervezetre való káros hatásait bonczolgatnám, a dolgoknak könnyebb szem előtt való tarthatása céljából kell, hogy az orrnak normális funkcióját is megbeszéljem.

Tudvalevő dolog, hogy az orr működésével első sorban a légzés szolgálatában áll.

És pedig: Nem csupán csak egyszerű csatornája az a szervezet számára szükségelt levegőnek, hanem ezt a levegőt előzőleg többféleképen preparálni van hivatva, hogy annak a szervezetre nézve csak hasznossága érvényesülhessen.

Az orr első sorban megszabadítja, mintegy átszítálja a levegőt a bennefoglalt finoman szétosztott anorganikus és orga-

*) Korán elhunyt kartársunk hátrahagyott kézírata után.

nikus anyagoktól, amennyiben azok tapadós felületéhez ragadnak.

Ezeknek a porrszerű alkatrészeknek a nyákhártyán való függve maradását a levegőáramnak az orrban befutott iránya teszi lehetővé.

Paulsen szerint ugyanis ez a levegő áram először is fölfelé halad, azután egyenesen az orrüreg teteje alatt és hátul ismét ívalakúan áramlik le.

A nyákhártyán megtapadt port a mindenütt jelenlevő csillóhám kötelességszerűleg a garatfelé továbbítja, ahonnan az a nyállal együtt kiköpetik.

A porrészeknek ártalmatlanná tételére, amennyiben az kórokozó bacteriumokat tartalmaz, szolgál az orrnyálka, amelynek Hajek szerint nagyfokú bactericid hatása van. Ez a hatás képes rá, hogy az orrnyálkahártyán kétségtelenül előforduló tuberculosis baccillusokat és a Fehleisen-féle coccusokat például is ártalmatlanná tegye.

Hogy ez a bactericid hatás miben rejlik, azt még nem tudják, csak tény az, hogy bizonyos körülmények között, talán refrigeratoricus befolyások folytán, melyek heveny majd chronicus hurutoknak a kútforrásai és utóbbiaknak uralma alatt megszünhetnek és ekkor az éppen jelenlevő bacteriumok érvényesülhetnek.

A fentebbiekben vázoltam, milyen módon működik az orr mint a levegőt filtráló szerkezet. Egy másik szerepe az orrnak, hogy a levegőt fölmelegíti és ebben a szerepében sajátságos módon szervünk alkalmazkodik a küllevegő hőfokához.

Ezt az által teheti meg, hogy nyákhártyájának több helyén és pedig mindkét alsókagylón és a felsők hátulsó szélén egy sajátságos szerkezettel rendelkezik, mely abban áll, hogy itt a capillarisk és vénák közé a vér számára más és pedig kötőszövetű ruganyos rostú és izom szövevvel is ellátott fallal körülvett üregek vannak közbeiktatva s melyeket dagadó testeknek nevezünk és melyeknek az a tulajdonságuk, hogy bizonyos körülmények között pld. külső ingerekre több vért képesek magukba fogadni, melytől ismét falaiknak összehúzódása által megszabadulhatnak.

Ez a corpus cavernosum teszi lehetővé az orrnak a külső levegő hőfokához való alkalmazkodását. Minél hidegebb ugyanis

a beszívott levegő, annál nagyobb ingert képvisel és annál nagyobb mértékben fogja a corpus cavernosumot kitágulásra bírni, mely így a levegőt többé vagy kevésbé lesz képes fölmelegíteni.

Igy pld.: Ha a külső levegő $8,0^{\circ}$ hideg úgy $25,0^{\circ}$ -al fogja azt fölmelegíteni, ha $18,0^{\circ}$ meleg csak $10,0^{\circ}$ Celsiussal.

Harmadszor képes rá az orr nyálkahártyája, hogy a belehelt levegőt vizgőzökkel telítse és pedig a rajta függő váladék elpárolgása által teheti azt, mely váladéknak mennyisége szintén a corpus cavernosum teltségével áll egyenes viszonyban.

Ezekon a functiókon kívül az orr az emberi hangnak egy resonáló üregét képviseli. Ha most már az orr eldugulása folytán az orrlégzés többé kevésbé meg van gátolva, az illető egyén a szájlégzésre szorul, melyről azonban be van bizonyítva, hogy az orrt pótolni csak nagyon tökéletlenül képes. A szájüreg nem filtrál eléggé, nem melegíti föl a levegőt és nem látja el vízgőzzel úgy mint az orr, mert nincs corpus cavernosuma.

A kilehelt levegő is szájlégzésnél $1\frac{1}{2}$ — $2,0^{\circ}$ -val hidegebb mint orrlégzésnél.

Emellett, ami fő, nem kap a szervezet a félig nyitott szájon keresztül elég levegőt.

Az ember az orrán keresztül percenkint 16 léggel 500 kbcm. levegőhöz jut, míg a szájon át csak 400 hoz, így tehát 24 óra alatt tetemes a veszteség az utóbbi módon.

A gyermek percenkint többször lélegzik, mert nála az élellylési processus kevesebb, itt tehát a veszteség még érzékenyebb.

Ennek a vér elégtelen élellylése az eredménye. A két léggelési mód összehasonlításából leszűrődő sok minus a szájlégzés rovására, a gyermeki szervezetre sok káros következménnyel jár.

A csecsemők heveny náthája.

Ezeket a káros következményeket a gyermekkorban orr-eldugulást a leggyakrabban okozó néhány kórforma tárgyalása révén akarnám vázolni és kezdem a csecsemők heveny náthájával, melynek kapcsán leginkább a csecsemő korban az orr obstruciónak érvényesült heveny következményeit szándékom illusztrálni.

Az orrnyálkahártyájának hurutos duzzadása által az amúgy is szűk orrjáratok csakhamar egészen eldugulnak úgy, hogy a csecsemő most már tisztán csak a száján keresztül képes lélekezni.

Azaz hogy képes volna, ha tudná a módját. A szája hátul a nyelvgyök és ínyvitorla, elül az ajkak által szorosan el van zárva, a nyelv is szorosan ráfekszik a szájpadra, a szájüreg légüres tér. Ennek folytán a külső lég nyomása az alsót állandóan a felső állkapocshoz nyomja.

A csecsemőnek előbb meg kell tanulnia, hogy ezt a kettős zárt átszakítsa.

Mig idáig eljut, ez sok keserves kínjába kerül. Ha most már a gyermeket mellre tesszük és az szopni kezd, a csecsebimbót csakhamar el kell bocsátania, hogy a száján keresztül lélegezhessen.

Ha néhány ilyen kísérlete sikertelen volt, sehogysem bírható többé a szopásra.

Ilyen körülmények között a csecsemő már néhány nap alatt tetemesen lesoványodik. A mély és üdítő álom lehetlenné válik. Amint ugyanis a csecsemőt lefektetik a vérlefolyás a duzzadt orr nyálkahártyájából még inkább meg van gátolva; ehhez járul, hogy mély álomban a nyelv még nyitott száj mellett is, még jobban a szájpadhoz fekszik. Ez a szájlégzés megtanulásaért folytatott küzdelem napokig, hetekig is eltart, az ágyában nyugtalanul hánykolódó, levegő után kapkodó, síró nyöszörgő gyermek kimondhatatlan kínokat szenved, psychikus kínokat okozva környezetének.

Ezek folytán a gyenge szervezetnek tetemes kimerülése következik be, ehhez járul még esetleg a leszálló náthának végeredménye, a légső és hörghurut, sőt az ebből kifejlődő catarrhalis tüdőgyulladás is.

Nagyobb gyermekeknél a hevenynátha, ha az normális lefolyású, a könnyebb bántalmakhoz tartozik, de ha idültté válik a mi a csecsemő náthájának is gyakori kimenetele, megkezdheti azoknak a tüneteknek a kifejlesztését, melyekkel az alábbiakban szándékozom foglalkozni.

Sorrendben, gyakoriságánál fogva a chronicus orrhurut volna a következő kórforma, amely orreldugulást okoz.

Minthogy azonban ez a bántalom igen gyakran szoros összefüggésben áll egy másik bántalommal, mely tulajdonképen messzemenő következményeinél fogva az orreldugulást okozó legfontosabb betegségnek mondható, annak tárgyalásánál alkalmam lesz emerre is kitérni.

Az adenoid vegetatiók historiája.

Mielőtt az adenoid vegetatiók pathológiájának részletes tárgyalásába bocsátkoznám, kell, hogy előbb ennek a tárgynak a históriájával ha csak dióhéjban is, foglalkozzam.

Czermak Nepomuk, a ki egyszersmind az orr és gége-tükrözésnek is alapvetője volt, látott 1860-ban először adenoid vegetatiokat.

Ez kitünik az orr és orrgarat tükrözéséről írott munkájának ama soraiból, a hol azt mondja »a velum és a hátsó garatfal közé kakastaréj alakban meglehetősen tömör dudorok vannak beékelve.«

De kétségtelen az, hogy ő nem volt azok jelentőségének tudatában. Valamivel később Türck és Semeleder is irtak hasonló képleteket. Az első, aki őket már operálta, is 1865-ben Voltolini volt. Ő minden therapeutikus beavatkozással daczoló ilyen növedékeket thermocauterrel, azt az orrgarat ürbe bevezetve, tette tönkre.

Nagy föladatot tűznék magam elé, ha annak a tannak további fejlődését akarnám részletesen taglalni, és azért csak kialakulásának főbb határköveit említem meg.

Meyer Vilmos dán orvos volt az, aki egy az 1873-ban megjelent közlésében a szóban forgó kóralaknak a még máig is érvényben levő nevet megadta, annak nagy jelentőségét felfogta és hangsúlyozta. Az ő alapvető munkájához járultak ezután hozzá anatomusok, physiologusok és orrspecialisták és lassan évek során fejlődött, ezután a tárgy is maradva a mai tiszta felfogásig.

Azok közül, kik az adenoid vegetatiók tünettana körül legnagyobb érdemeket szereztek, megemlítem még dr. Hejmann kölni szakorvost, ki az általános szervezethez való viszonyokat illetőleg, Guye francia orvost és Bresgen Miksa wiesbadeni rhinologust, kik a gyermek psychére és intellectumra való

hatásokat és különösen utóbbi a paedagógiára való nagy horderejüket derítették fel és tisztázták az utolsó 15—20 esztendő folyamán.

Az adenoid vegetatiók anatómiája.

Ezen a gyermekkorban oly fontos szerepet játszó kóralak, az úgynevezett garatmandula túltengés vagy máskép, tágabb értelemben, adenoid vegetatiók.

A garat nyálkahártyája gazdagon ki van bélelve adenoid szövevel. Ez az adenoid szövet vagy különálló folliculusok alakjában van rajta jelen vagy pedig részben mind adenoid szövetből álló diffus szorosan összefüggő infiltráció, amely a nyálkahártya felületét dudorzatossá változtatja.

Ilyen összefüggő, párnaszerű adenoid szövet fészek van az orrgarat tetején és ezzel összefüggésben a hátsó garatfalon le egészen az atlaszig.

Innen kezdve az adenoid szövet mint keskeny nyulvány egészen a szakcsontig terjed és ilyen follicularis tüsző fészkek szétszórtan még a garatnak gégei részén is fordulnak elő.

Az orrgaratban vannak a garatmandula oldalsó nyulványai a Rosenmüller-féle árkokban és innen a túbák nyílásáig is leterjednek.

Ennek az adenoid telep közepének alsó részében egy másfél cm. hosszú és 6 mm. széles zacskóalakú függelék van a mely a fölszinre szájadzik és hátul a mirigyszövet alatt, annak hegyesen végződő nyulványánál, az occinitnak rostos borítékjába végződik, egy megfelelő csontmélyedésben.

Az előbb leírt telepen kívül, adenoid szövet még a torok és a nyelvmandula, amelyet a tuba és a garatmandulával együtt Waldeyer »lymphaticus garatgyűrűnek« nevezett el, de ezen gyűrűnek főrészei között és azonkívül még sok helyütt is található ilyen lymphaticus szövet, így a garat oldalsó falán, a garativeken néha még messze bele az orrüregbe is.

A vegetatiók physiológiája.

Mint hogy szó lesz ezen mirigyszöveteknek pathológiájáról, kérdés miben áll azok physiologikus működése.

Ezt még biztossággal nem tudjuk.

Az adenoid szövet maga kötőszöveti reczéből áll, melynek falai között lynchocid sejtek foglalnak helyet.

Megfigyelték, hogy ezek a sejtek folyton a mandulák felszínére vándorolnak s most már felteszik, hogy vagy phagocytosis útján vagy az által, hogy bacteriumölő anyagot termelnek, védik meg a szervezetet a káros tényezők (microorganismusok) behatásától.

Mikor túltengettek a mandulák?

Kérdés most már, mikor nevezzük a mandulákat és különösen a garatmandulát túltengettnek? E tekintetben a fogalmak még korántsem tisztáztak.

Ami például a nyirokmirigyeket illeti, azokat a bőrön keresztül, ha érezzük, már is tudjuk, hogy azok acutan vagy chronicusan megnagyobdottak.

Ha a garat hátulsó falán a noduli lymphacitket látjuk, tudjuk hogy pharingitis granulosaival van dolgunk. A szem kötőhártyáján és egyéb nyakhártyákon is így áll a dolog. Csak a tonsillákat illetőleg uralkodik még kétség.

Az egyik szerző már hyperplastikusnak mondja midőn a másik még csak physiologicusan jól kifejlődöttnek állítja.

A vizsgáló orvosnak olykor van alkalma normalisat látni vagy jobban mondva alkalma van mind Hopmann mondja, nem látni, mert némely egyénnél a torokmandula például annyira elvész a garatívek között, hogy még az elülső ívnek elhúzása után is alig látható valami.

Ilyenkor hajlandó volna az ember fölteni, hogy a mandula atrophyájával áll szemben, amit azonban a környező nyálkahártyának külseje megczáfol.

Általában véve normalis mandulát csak nagyon ritkán találni, azt is csak csecsemőknél, kiknek még nem volt rá alkalmuk, hogy ama olyannyira gyakori kórváltozásokat, melyeknek a mandulák lépten-nyomon színhelyei, elszenvedjék.

Hopmann a hypertrophia kérdését illelőleg oda nyilatkozik, hogy a noduli lymphaciti akkor megnagyobbodottak, ha láthatók, a tonsillák akkor, ha durvább makroszkopikus vizsgáltnál is mint félgömb vagy mint párnaalakú duzzanatok ismerhetők fel.

Ha az ilyen egyéneket megvizsgáljuk, rendszerint nem csupán egy, hanem több sőt néha még a Waldeyer-féle lymphaticus garatgyűrűnek valamennyi manduláját is megnagyobodva találjuk.

A vegetatiók előfordulása.

Az adenoid vegetatiók rendkívül gyakori bántalmat képeznek, így például míg Chiari 1894-ben ambulatoriumán (bécsi polyclinika) 3—8% olyan beteget talált, a kinek adenoid vegetatiói voltak, privátpraxisában pedig 4%, addig a Maria-hilfi rhino-laryngolocikus osztály ambulatoriumán 93-tól 97-ig 7—4 volt az ilyen betegek száma. Mások 8, sőt egyesek az eseteknek 10%-át találtak.

Ennek a különbségnek magyarázata abban keresendő, hogy ezen az osztályon a vegetatióra nézve nemcsak az orrdugulásban szenvedő, hanem minden egyéb beteget is megvizsgáltak.

A vegetatiók aetológiája.

Vannak szerzők, akik azt állítják, hogy némely esetekben a garatmandula hyperpláziája vele született míg abban meglehetősen megegyezik a vélemény, hogy a hajlamot erre a bántalomra örökölni lehet. Az első nézetet támogatja az a körülmény, hogy már néhány hetes vagy hónapos csecsemőknél, kik náthában szenvedtek, ez a garatmandula hypertrophiájával állott összefüggésben, így még lues hereditáriánál is találtak ilyen hypertrophiát.

A másik nézetet lépten-nyomon bizonyítják azon esetek, a mikor a gyermekek ilyen betegsége mellett a szülőknél is ugyan-e bántalom volt található és hogy igen gyakran egy család több testvérjénél is kerültek operáció alá; ez a pre-dispositió úgynevezett lymphaticus constitutióban áll.

A második, harmadik életévben nyilvánul legkorábban és tünetei közé tartozik a Waldeyer-féle garatgyűrű hyperpláziáján kívül az áll alatti mirigyek duzzanata a conjunctivitis phlyctaenulosa, szűk choanák és a többi.

Hopmann bizonyosnak tartja azt, hogy a szülők mindenemű betegsége, ideges és organicus gyengeségi állapota a

nemzés alkalmával, akár alcoholismus, tbc., syphilis v. rachitis folytán v. máskép jöttek légyen létre, a descendencia részére a lymphaticus habitusnak lehetnek kútforrásai különösen akkor, ha a szülők is abban szenvedtek. Ő ezen a habitus nagy elterjedtségét az emberi nem egyéb degenerációs jelének tartja. Vannak szerzők, akik a garatmandula hypertrophiáját scrophulosisnak tartják.

Ez onnan van, mert sok orvos a scrophulosis-t nem tartja másnak, mint a nyirokmirigyek chronicus tuberculosisának.

Pedig a dolog úgy áll, hogy a nyirokmirigyek minden olyan erős ingerre, mely a hozzájuk tartozó nyirokutakat éri, duzzanattal reagálnak. Így magyarázható az adenoid vegetációkkal járó hurutokból az állalatti nyirokmirigyek duzzanata, amit az a körülmény is bizonyít, hogy a duzzanatok, tehát a scrophulosis képe, a vegetációk operációja után teljesen eltűnik.

A vegetációknak a tuberculosis-sal sincsen oki összefüggésük, mert bár a tuberculosis bizonyos hányadában fel voltak lelhetők az adenoid vegetációk és a vegetációkban olykor óriás sejtek és bacillusok találhatók mégis a vegetációk a tuberculosisnak nem rendes kísérői, hanem, ha találhatók, úgy fogandók fel mint a tuberculosisoknál gyakran jelenlevő orr és garathurutoknak következményei.

Rachitissnél is gyakran találunk vegetációkat talán azért, mert egyforma okok segítik elő kifejlődésüket.

Az acut infectiosus betegségek, kanyaró, dyphteria, scarlatina, influenza, rendszeren orrhuruttal járnak és így alkalmi okot szolgálnak a vegetáció kifejlődésére.

Bár a kedvezőtlen hygienicus viszonyok, rossz táplálék is elősegítik kifejlődésüket, tény az, hogy vagyonosoknál talán aránylag épen olyan percentumban fordul elő, ami szintén az öröklött praedispositió nagy szerepe mellett szól.

A vegetációk előfordulása kor nem, faj szerint.

A nem a vegetációk előfordulásának gyakoriságában különbséget nem tesz. Kor szerint leggyakoribb az ötödik és tizedik életév között, amibe az iskolaköteles kor is bele esik, és általában a gyermekkorban, ami azért van, mert a gyermekkori organumok szűk méretei mellett a baj jobban érvényesülhet és így kerül-

het észlelés alá. Bár a pubertás körül rendszerint visszafejlődnek, gyakran találtak felnőtteknél is, s bár a 30 éven túl már ritka, mégis hetven éves asszonynál is felfedezték őket tetemes nagyságban. A fajban különbséget nem tesz.

T ü n e t e k.

Az orrgaratür az orrüreg folytatásában van és így annak eldugulása az orrüreg eldugulásának tekinthető akkor, ha a benne lévő adenoid szövet nagyobb fokú burjánzása, a choanák lumenét többé vagy kevésbé elfödi.

Azokat a következményeket, melyeket az adenoid vegetációk teremtenek, fel lehet osztani először olyanokra, melyek direct az orreldugulásból származnak és olyanokra, és olyanokra, amelyek a vegetációval járó nyakhártyahurutok folytán jönnek létre, mindkét esetben primärekre és secundärekre.

M i k o r o k o z n a k a v e g e t á t i ó k o r r e l d u g u l á s t.

Hogy a vegetációk mikor okoznak orreldugulást az nem mindig függ azok nagyságától, mert könnyen belátható, hogy szűk choanák mellett kisebb méretű vegetációk is nagyobb bajt okozhatnak mint aránylag azok tágvolta mellett tetemesen kifejlődtek is és viszont a garatmandulának csekélyebb hypertrophiája ha ez még erős orrlhuruttal és az orrnyálkahártya nagyobb fokú hypertrophyájával komplikálódik.

Nagyobb az orreldugulás és nagyobbak annak következményei mintha ellenkező esetben t. i. nagy mandula mellett ozéna van jelen, mely a nyálkahártya atrophyáját jelenti.

Továbbá sok függ attól is, hogy akadályozott orrlégzés mellett nincsenek-e még a torokmandulák túltengve amikor még a szájlégzés sem akadálytalan.

Tény az, hogy felnőtteknél a vegetációk okozta mechanikus következmények éppen a légző utak méreteinek tágabb volta mellett kevésbé érvényesülhetnek mint éppen a gyermekkorban, és hogy tagadhatatlan hogy vannak egyének, kiknél az orrlégzés kiesése egész életükön keresztül soha bajt nem okoz.

A r c k i f e j e z é s.

Az orreldugulásnak közvetlen következménye az arczkifejezésnek igen gyakran észlelhető megváltozása.

Ez t. i. a folyton félig nyitott száj, a lelógó alsó ajkak miatt és a bágyadt tekintet folytán bizonyos érzéketlen sőt, azt lehetne mondani buta kifejezést kölcsönöz az ilyen betegek arcának. Ez az arczkifejezés kiválóan jellemző az adenoid vegetációkra, bár csupán garatinandula túltengésnél is előfordul.

A b e s z é d z a v a r o k.

Közvetlenül az eldugulásból folyik továbbá a beszédnek megváltozása. Az orrüreg rendes körülmények között a gégehangnak mint egy legfontosabb resonátora szerepel és annak jellemző szineződését adja meg. Ez a szineződés orrel-duguláskor elmarad mint mikor a húrokra sordinát tesz a hegedűs és létre jön az a beszéd amit Mayer »todte Sprache«-nek nevez. Ez abban áll, hogy egyes hangok egyhangúan minden accentuálás és a szavak minden hangsúly nélkül ejtetnek ki, úgy hogy a beszéd alig érthető halk mozgássá válik.

Az orrhangzók, mind m, n, kiejtése akadályozott úgy, hogy úgy hangzanak mind b. d. vagy t. pld. mamút, helyett babút, Nina helyett Dida.

Ezt a beszédet chinolália-clausának is nevezik. Beszéd hibákat okoz még az a körülmény is, hogy a szájlégzés folytán hiányosan fejlődött mellkas és tüdők nem elég erősek ahhoz, hogy a sziszegő hangok létre jöjjenek, amit elősegít a vélumnak a torokmandulák túltengése folytán akadályozott mozgása sőt esetleges megvastagodása is.

Egyes szavaknak hiányos kiejtése a fejlődő gyereknél associációja révén más szavaknak is hibás kiejtéséhez vezet, a mihez járul még, hogy az állandóan tátott ajkak, a száraz repedezett lepedékeny nyelv elvesztették mozgékonyágukat, a beszédhez szükséges izmok elpetyhüdtek.

Ha a vegetációk kis gyermekeknél nagyon korán már ki vannak fejlődve, gyakran megesik, hogy a beszédet azok egyáltalában nem is tanulják meg.

A szájlégzés alkalmával, az által, hogy a levegő áram a laryngsnak neki ütközik és a gége felé visszapattan, a hangszálizmok működése nagyon meg van nehezítve és a beszéd megtanulása nagy nehézségbe ütközik. Olykor szótagbotlás, mekegés és dadogás is jönnek létre.

Hogy mindezek a beszédzavarok a szóban forgó bántalmak eredményei lehetnek, bizonyítja, hogy többen, kik dadogókat és hebegőket vizsgáltak, azok 50%-nál találtak garatmandula túltengést és azoknak megszűnését a vegetátiók operációja után, bár sokszor bizony (a dadogásnál és szótagbotlásnál) az eredmény psychikus hatásnak tudható be.

Mindezekből következik, mennyire fontos, hogy az orvos adenoid vegetátiókat keressen akkor, amidőn az anya arról panaszkodik, hogy a gyermeke a beszédet sehoggy sem képes megtanulni.

A mellkas difformitásai.

Említettem már, hogy a szájlégzésnél kevesebb levegő jut az időegység alatt a tüdőkbemint az orrlégzésnél. Ennek folytán a tüdőben nemleges nyomás keletkezik, mely miatt a légközi nyomás érvényesülhet állandóan. A rekeszizom felszívódik, az alsó bordák össze nyomatnak. Ennek következménye a mellkasnak hiányos fejlődése úgy, hogy az lapos, keskeny sőt néha a pectus carinatumot utánozza, amit természetesen a véletlenül jelenlevő racchitis is megkönnyít.

Scoliosis.

Zim egy fiatal macskának az egyik orrlyukát bevarrta és ezután az állatnál scoliosist látott kifejlődni.

Ez a kísérlet támogatná azt a föltevést, hogy az orrel-dugulás scoliosist és kifosist képes létrehozni.

A száj és orrüreg difformitásai.

Az orrel-dugulással a szájüreg és az orrüreg difformitásait is összefüggésbe hozzák. Ezekben kétfélet különböztetnek meg t. i. olyanokat, melyek akkor jönnek létre, mikor a vegetátiók a tejfogak kihullása előtt és olyanokat, amelyek azok kihullása után lépnek föl.

Ha a szájban a kemény szájpad íve túlmagassá válik, az úgynevezett, »torus palatinus« képződik ki.

Ha a fogmedernyujtványok a felső állkapcsan egymáshoz közelednek a fogsor elipsis alakot nyer, de a tejfogak megmaradnak rendes helyzetükben. Ha az orrel-dugulás a 7—10-ik

éven túl is megmarad és a fogaknak egymáshoz való helyzete is megváltozik, állásuk rendetlen lesz, ami azáltal jön létre, hogy a szájpád még magasabbá válik és az osouprama dillare fogmeder nyitványai előre görbülnek.

Ezáltal az alsó fogsor harapáskor a felső elé esik. Ezek a változások valószínűleg compensatorikus módon jönnek létre azért, mert a működéséből kirekesztett orr fejlődésében visszamarad, az orr és szájpád ugyanis szoros viszonyban vannak, mert az utóbbi az elsőnek alsó falát képezi.

Nem pedig, mint Bloch hiszi azáltal, hogy a szájba áramló levegő, mely félig nyitott száj mellett a kemény szájpádnak ütközik »a gutta cavat lapidem« elvénél fogva éveken keresztül a szájpádot eképen befolyásolná fejlődésében.

Az orrnak difformitásai a válaszfalnak elgörbülései és lécszerű porcos vagy csontos kinövéseiben állanak.

Ez utóbbiak a porcos septum túlságos növekedésében nyerik magyarázatukat. A septum elgörbülésének, mely az egyik orrlumen szükületét vonja maga után a másik oldalon az orrnyílás tágulata felel meg, a lumennek tág vagy szük voltához alkalmazkodnak azután a megfelelő orrkagylók, amelyek jobban vagy kevésbé fejlődnek ki. Ezek az elváltozások ama biológiai ténynek eredményei, hogy a használatból kirekesztett szervek sorvadnak.

Tapasztalhatni ugyanis még, hogy az eldugult orrnak sokszor szűkebb orrnyílások is felelnek meg, persze a fentvázolt anomáliákat túlbecsülnünk nem szabad, mert azok bizony orr-eldugulás nélkül is elég gyakran előfordulnak.

H o r t y o g á s.

Egy további következménye az orrlégzés megszorításának az álomban való hortyogás, ami az által jön létre, hogy a szájon betóduló levegőáram a légyszájpádot mozgatja.

A z á l o m.

Az álom is zavart, nyugtalan, gyakori följedéstől kísért és zavaros ijesztő álmokképekkel járó, majd pedig olyan mély, hogy a gyermekek föl nem ébreszhetők.

P a v o r n o c t u r n u s .

A pavor nocturnusnak is oka lehet az orreldugulás, bár valószínű, hogy alapja rendszeren csak neuropaticus terheltség. Ez, az Önök által jól ismert korforma abban áll, hogy a gyermekek álmuk első óráiban ijedt kiabálás közben fölébrednek, kezeikkel hadonáznak, merev tekintettel felülnek, egész testükön reszketve és halálos rémülettől izzadva kapaszkodnak a hozzájuk közeledő ismerőseikbe.

Emellett az öntudat homályos. Csak a teljes világosság zavarja el phantasiájuk rémképeit. Persze hajlamasított egyéneknél egyéb, a testen belül vagy kívül fekvő sensitiv vagy psychicus inger is kiválthatja ezt a tünetcsoportot.

A gyakran zavart álomnak következménye, hogy az ilyen gyermekek, ha reggel fölébrednek, már is fáradtak, az álom nekik üdülést nem nyújtott. Ha az állapot hosszúra nyúlik, a gyermek a testi és szellemi fáradság típusává válik, minden nemű testi és szellemi munkára kedvetlen, tartása laza, hanyag, arczkifejezése emellett a fönnt leírt jellemző vonásokat nyeri.

Ezalatt persze az étvágy is szenved és így a tápláltság is ennek és a vér hiányos élenyülésének az.

A n a e m i a

a következménye, amiről az arcz sápadtsága, az ajkak kékes szineződése és nyakhártyák vértelen volta tanuskodik.

S z a g l á s , i z l é s , z a j o s l é g z é s .

A szájlégzés folytán a szaglási és ízérzékek is eltompulnak és az ezen állapottal járó zajos légzés, a levegőnek az akadályok daczára való görcsös be- és kilégzése, az illető gyermeket környezetete utálatának is kiteheti.

H u r u t o s t ü n e t e k .

Az orrlégzés kizárásának további következménye a légutaknak chronicus megújuló hurutjai. A gége, légső és tüdőhurutok ugyan részben tovavezetés után a garatnyakhártyáról származnak, másrészt azonban az orr physiologicus functiója kizárásának tudhatók be. Mert ha a levegő csak a szájon át szívatik be, mint az orrnak föntvázolt physiologiájából követ-

kezik, az, a benne foglalt porrészekről meg nem tisztítatik, nincsen eléggé fölmelegítve és vízgőzökkel ellátva.

Tehát a légutakba páros hideg és száraz levegő kerül, a mely tudvalevőleg nyákhártya catarrhusoknak fontos aethiologiáját képezi.

Catarrhusok csoportja.

Az adenoid vegetációkkal járó egy másik fontos tünetcsoport az, melyet a chatarrhusok csoportjának nevezhetnénk, az orreldugulásnak nem ugyan közvetlen következménye, de minthogy az azt oly gyakran okozó adenoid vegetációknak kísérő tünetei, el nem zárkozhatunk az elől, hogy őket amazokkal összefüggésben ne tárgyaljuk.

Okai k.

Ezek a hurutok több oknál fogva nagyon könnyen jöhetnek létre. Először is az adenoid szövet magában véve hurutokra nagyon hajlamos, másodsor bizonyos táplálkozási zavarok hajlamosítják reá, amelyek a túltengett adenoidszövetnek a környező nyákhártya vénára és nyirkutaira gyakorolt nyomása folytán támadt pangása által föltételezettek.

És harmadszor a garatmandula sok szakadékával és árkával kiválóan ki van téve a hurutos orrüregből beáramló levegőnek, a szájüregből és cariusus fogakból származó bakteriumok által való inficiálásnak.

Ezért a garatmandulákban gyakran találunk olyan sajtos detritus dugaszokat, melyek fehér vérsejtekből, ellöködött hámból és sokféle penész gombákból állanak és a torokmandula dugaszaihoz egészen hasonlítanak.

Tornwaldt betegsége.

Különösen a garatmandula anatómiájánál említett bursa pharyngia hajlamosított a chronicus hurutra és ezt a hurutot Tornwaldt-féle betegségnek nevezik.

Ez a hurut azonban ritkán lép fel önállóan, hanem rendszeren többé-kevésbé az egész orrgaratüregre kiterjedő, sőt a garatnak egész pars oralisig leterjedő hurutjának részjelensége. Ezt a betegséget az jellemzi, hogy a mandula szakadékaiban

nyálkás vagy nyálkás — genyes váladék gyülemlik meg, mely fölött a szakadék falai olykor összetapadnak és a szomszédos nyakhártya a garatpadláson és hátsó falon is váladéktól borított, mely olykor kagylószerű pörkké szárad be.

Pharingsitis.

A Tornwaldt-féle betegségtől el is tekintve, legkönnyebben és legegyszerűbben meg vegetációknál a garat nyálkahártyája. E hurutnak három formáját különböztetjük meg, az egyik az, a melyet pharyngitis granulosa-nevezzük s melyet a pars oralis pharyngis nyakhártyáján látható túltengett »noduli lymphatici«-k jellemeznek.

Ezeket Schmidt Móricz a garatmandula előőrseinek nevezi. A közöttük fekvő nyakhártya vagy normális vagy halvány vörös és a véredények kisebb-nagyobb fokú tágulását mutatja. A pharyngitis chronica simplexet a nyakhártya kisebb fokú duzzanata és vörössége jellemzi, amelyen az erek kanyargósak és tágultak és fokozott a váladék.

A chronicus garathurut hypertrophiája is előfordul, amely az arcus palato-pharyngeus mögött, különösen nyeléskor látható a nyálkahártya duzzanatban, s mely kötegszerűen dudorodik elő.

Ritkább a sorvadásos hurut, amely a nyálkahártya elvékonyodásában, halvány fényében és könnyen beszáradó váladékában nyilvánul, mely olykor annak felületét vékony csillogó rétegben fedi. Ez alak rendszeren vagy az orr megfelelő betegségének, az osenának vagy a Tornwaldt-féle betegségnek vagy az orr egyik mellékürege genyes hurutjának kísérője.

Ezek a garathurutok a szárazság, csiklandozás és idegen testnek a garatba lokalizált érzésével és egyéb kellemetlen sensációkkal járnak, melyek kapcsán olykor mélyebb kedélyhullámzások is lépnek föl.

Orrhurutok.

A vegetációkhoz társuló orrhurutnak is háromféle az alakja, a rhinitis hypertrophica, amely a tizedik életévig a nyálkahártyának csak csekélyebb diffúz vörösödésében és bársonyszerű duzzanatában áll és mellyel kapcsolatban gyakran és különösen

az orrnak éjjel a kagylók corpus cavernosumának hirtelen vérrel való megtelődése által föltételezett eldugulása lép föl.

Ha ez a hypertrophikus hurut nagyobb fokú, ami azonban inkább csak tíz éven felüli gyermekeknél szokott előfordulni, akkor az legtöbbszörre az alsó kagylón van lokalizálva s annyira megnagyobbodhatik, hogy a septumot érinti és az orrt egészen eldugasztja.

Az alsó kagyló elülső vége ilyenkor nagyságának többszörösére megnagyobbodhatik meg, félgömb alakúvá válik és halvány vagy sötétvörös színt vesz fel; ez az elváltozás még pregnánsabban jelentkezhetik a hátulsó végen, mely a szerezsendió nagyságát is elérheti, az egész choanalis nyílást eldugaszthatja sőt a tulsó félre is áthajolhat.

Néha papilláris ez a túltengés és málnaszerű felszint mutathat. Ez hypertrophia valamennyi szövetet, a kötőszövetet, a porcot és a csontot is érheti. A váladék rendszeren bő, nyálkás vagy nyálkás genyes, néha tisztán genyes. A hyperplasticus hurut fejlődését elősegíti az a körülmény is, hogy a gyermekek a váladékot nem tudják orrukából eltávolítani és az pang.

A vegetációknak ritkább complicatioja az atrophicus rhinitis, mely a nyákhártya sorvadásában áll és bőséges genyes váladékkal jár, mely a tágult lumen falait beszáradva, azt mint sárgás-zöldes tapéta kibéleli. Az ilyen betegek nagy büzt árasztanak maguk körül. Az orrnyálkahártya ezen atrophyája egyes helyei, a hypertrophia képét mutatják. A fönnt elősorolt rhinitisekkel gyakran a szaglás teljes hiánya, máskor annak csökkenése jár.

Rhagadok és eccemák.

A vegetációkkal járó orrhuruttal összefüggésben folytonos váladék csurgás éri az orrnyílások környékét, ennek a következményei a repedések és eccemák. Ezek a folyamatok viszketéssel járnak, a gyermeket vakarásra indítják, különböző infekciónak lehetnek alkalmi okai, de meg az eccemát is csak öregbítik úgy, hogy az ismét csak orreliduguláshoz vezet. A kifolyó váladék eredménye a felső ajak duzzanata s a vázolt lob folyamatoké az áll alatti mirigyek megnagyobbodása.

M e l l é k ü r e g e k. Szem.

Az orr hurutja az orr melléküregre is ráterjedhet, azonban mint a vegetációk complicációja ez elég ritkán fordul elő. Bizonyára léteznek bizonyos védő készülékek, amelyek a hurutnak átterjedését a legtöbbször meggátolják. Az orrhurut az orrkönyvezetőn keresztül ráterjed a szemre is. Elég gyakoriak magának e vezetőnek megbetegései is, melyek az orrfelül való eldugulásoknak eredményei vagy pedig a czélszerűtlen orrfúvás folytán keletkeznek.

A conjunctivisek közül különösen a phlyctenulosa gyakori, amelytől Snellen meglepetve mondta, hogy azt nagyon gyakran a vegetációk kapcsán észlelte és nem tartja kizártnak, hogy az orrnyálkahártya megbetegedése befolyással van a conjunctivára.

A z e r o s i o k é s o r r v é r z é s e k.

Az orr nyálkahártyájának kapcsán gyakoriak a septum erosioi és az orrvérzések.

A f ü l.

Az egyik leggyakoribb complicációja az adenoid vegetációknak a fül affectiója. Halbeis szerint az eseteknek 57, Hartmann szerint 74⁰/₀-ban fordulnak elő.

Ezek a hallási zavarok vagy múlóak, amikor nehéz hallásban és fülzúgásban állanak vagy pedig a hallás maradandó kárával járnak.

Ezek vagy azáltal jönnek létre, hogy az orrhurut ráterjed a tubára és innen a dobüregre vagy pedig úgy is, hogy a vegetációk a tubák estiumába bele burjánzanak.

Mint elősegítő körülmény még a tuba izmainak táplálkozási zavarai folytán beálló insuffisencia, is szerepel, melynél fogva a fül ventilatioját teljesíteni kevésbé képesek, továbbá elősegítik még czélszerűtlen orrfúvás és nyelés, melynek folytán geny könnyen kerülhet a tubába.

A fülbajok vegetációk kapcsán különösen gyakoriak a gyermekkorban, némelyek szerint az otitis mediában szenvedőknek 90⁰/₀-nál egyszersmind orr és garatbántalmakat is találunk.

Siketnémaság.

Hogy a korai gyermekkorban támadt siketségnek siketnémaság az eredménye, az köztudomású dolog és a siketnémák jó százalékánál tényleg találhatni adenoid vegetációkat.

Gégehurut.

Egy további következménye és gyakori kísérője a garatmandulák hyperplasiájának a gégehurut.

A hurut orr és garat váladéka ugyanis különösen alvás közben a gégefőbe csurog és annak különösen interarytenoidealis részén okoz hurutos duzzanatot és olykor a hangszálagok vörösödését és a hamis hangszálagoknak kiszélesedését. A hátsó laryngofalon sokszor csapszerű duzzanatok vannak, melyeket tuberculosissal lehet összetéveszteni. Evvel az állapottal sokszor pseudocroupszerű rohamok járnak.

Bronchitis, Pneumonia catharrusok.

A hurut a gégeről a légcsővekbe és a tüdőre is reáterjed és itt aztán makacs chronicus hörghurutot sőt catarrhalis pneumoniát is okozhat.

Meningitis.

Bonczolások már többször is kiderítették, hogy a halál okát a garatmandula abcessusából keletkezett meningitisek képezték amint, hogy az orr és melléküregeinek genyedei gyakran kútforrásai a meningialis megbetegedéseknek.

A croupos pneumonia és influenza kapcsán olykor fellépő agyhártyagyulladás tisztán csak ezekkel complicálódott orrgenyedésnek az eredménye.

Főfájások.

Egy igen gyakori tünete a garatmandula túltengésének a főfájás, melyről Bresgen kimutatta, hogy különböző alakban léphet fel, vagy mint az egész fejet ellepő nyomás érzés vagy mint neuralgikus jellegű fájdalom, mely a homlokra, a halántékra és a torokra lokalisálódhatik. Az orr és mellék üregeinek nyirkedényei összefüggésben vannak a subarachnoidealisokkal. Az orr vénai és a venae etmoidealesek útján kommunikálnak a

dura materevel és a sinus falciformiseval. Ha már most az adenoid vegetatiók és a hurutos nyákhártya nyomják ezeket az edényeket, egy bizonyos pangás fog keletkezni az agyban.

Ennek a pangásnak és a vér hiányos élenyülésének tudhatók be a főfájásokkal olykor együttjáró szédülések is, melyeknél ha velük találkozunk, orreldugulásra is kell gondolnunk és azok a minden között legfontosabb elváltozások, amelyeket a vegetatiók a psycheben és a szellemi képességekben okoznak.

Psychére és intellectumra való hatás.

Az elsők izgékony és siránkozó hangulat, apathia, lustaság, tartós szellemi vagy testi munkára való kedvetlenség, durcás és roszindulatú jellem.

Az utóbbiakat Guye aprosexia néven foglalta össze és érti alattuk az intellektuális működésnek azt a hibáját, hogy a beteg figyelmét nem képes hosszabb ideig egy dologra centrálalni és hogy az emlékezet sokszor egészen az amnesiáig meggyengült. Hogy ez éppen abban a korban amikor mint az encyclopedista Rousseau mondá »az ember többet tanul az 1-ső 3 év alatt mint 3 akadémiái év alatt« t. i. az intellectum ébredése idején, fordul elő, később amikor a felcserepedett szellemi eszközökkel az ismereteket kellene megszerezni t. i. az iskolalátogatás idején, mit jelent, az könnyen felfogható.

Az ilyen gyermekek a legnagyobb szorgalom mellett sem haladnak előre, sőt a már tanultakat is elfelejtik s emiatt szüleik és tanítóik részéről, kik őket hibásan ítélik meg, mert lustáknak, hanyagoknak és figyelmetleneknek tartják őket, folytonos korholásban, megszégyenítésben és büntetésekben részesülnek. Ezalatt a gyermekek rendkívül szenvednek, mert tudják ártatlanságukat. Bresgen Miksáé a nagy érdem, hogy erre a kérdésre a tudományos körök és az illetékes hatóságok figyelmét már 1884-ben felhívta és azt követelte, hogy az úgynevezett szellemileg hátramaradott gyermekeket ne csak a hallás, de az orreldugulás szempontjából is rendszeresen vizsgálják.

Kimutatta, hogy ha az ilyen gyermekek szakszerű kezelésben részesülnek, csakhamar visszanyerik szellemi és testi frissességüket, kipótolják az iskolában mulasztottakat és bizony gyakran megesik, hogy az igazságtalanul korholt vagy félkegyel-

műnek tartott gyermekek mint egy varázsütésre megváltoznak s társaik között az első helyre küzdik fel magukat.

Migrän.

Megjegyzem még, hogy néha migränt, eclamsiát, epilepsiát és szivdobogást is összefüggésbe hoztak a vegetációkkal.

Bizonyos, hogy ez esetekben a neuropatias terheltségnek van döntő szerepe és hogyha a vegetációk operációjával javulás állott be az vagy a psychicus hatásnak volt betudható, vagy megengedhető az, hogy az általános táplálkozás javításával befolyásoltatott kedvezően a már meglevő kórforma.

Ami az asthma bronchialet és enuresis nocturnát illeti erről be van bizonyítva, hogy a garatmandula túltengésének műtévésevel megszűnt.

Sociális helyzet.

Mielőtt az orrel dugulásnak syntológiáját bezárnók, meg kell emlékeznünk a nagyobb fokban orrel dugulást szenvedők sociális helyzetéről.

Minthogy már kora ifjúságokban szellemileg visszamaradnak, nyitott szájukkal, zajos légzésükkel utálat, hibás beszédjükkel, dadogásukkal nevetség tárgyává válnak, kevésbbé művelt szülék hiányos szeretetben részesítik őket.

Állítólagos rossz szokásaik, nevetlen magaviseletük miatt szidják, verik őket, az iskolában a tanító korholja, bünteti és tanuló társaik buta arckifejezésük miatt kinevetik őket.

Nem játszanak társaikkal, nem ugrálnak, nem szaladgálnak, nem tornáznak, mert szájlégzésükkel a fokozott tudomunkát nem bírják.

Életük legszebb kora a gyermekkor rájuk nézve martyrium Minthogy iskolájukban nem boldogultak, felnevelkedve nincs meg a kellő képzettségük, de sőt némely foglalkozás számára intelligentiájuk sem, tehát az életben is visszamaradnak embertársaik mögött. És hangsúlyozom, hogy a kellő időben történt műtévés ennek a szomorú életnek más irányt adhatott volna.

A felsorolt tünetek nem a veget. spec. tünetei.

A fölsorolt tünetek nem az adenoid vegetációknak specifikus tünetei, hanem előidézhethi azokat minden más az orrel-

dugulást okozó bántalom is, ezek tehát az orrdugulásnak tünetei voltak.

Természetes, hogy e tüneteknek sokasága nincs meg együtt minden orrdugulásos gyermeknél, hanem egyszer ezek máskor amazok a tünetek predominálnak inkább vagy némelykor csak egy uralkodó tünetet találunk az orrdugulásban.

Minthogy az előbbiekből az adenoid vegetációkat tanultuk megismerni az orrdugulás leggyakoribb okának szempontjából kell, hogy annak diagnosisival és therapiájával ha báresak röviden is foglalkozzam.

Diagnosis. Példák.

Egy anya élénk hozza a gyermekét és elmondja hogy az öt éves, és hogy születése óta gyenge szervezetű. Hosszabb idő óta nem tud világosságba nézni, s hogy állandóan náthában szenved. A vizsgálat alkalmával fölismerjük, hogy a gyermek conjunctivitis phlyctenulosában szenved, emellett a felső ajka duzzadt, az orrából nyálkás, genyes váladék ürül, az orrnyílások környékén vérzékeny hámrepedések és beszáradt pörkök vannak és mindkét állalatti mirigy duzzadt.

Vagy egy másik példa:

Egy nyolc éves gyermekről van szó, az anya panaszkodik hogy a gyermeknek éjjel rémséges álmai vannak gyakran felijed — és ez különösen az első éjjeli órákban történik — és ijedten anyjába kapaszkodni igyekszik.

Előadja továbbá még, hogy a gyermek félig nyitott szájjal alszik és hogy erősen horkol, sőt hogy nappal is nyitva tartja a száját. További kérdezősködésünkre előadja, hogy a gyermek kissé nágyot hall.

Vagy egy további példa: Gyengén fejlett leánykát vezet az anya élénk és azt mondja, hogy a gyermek nem tud megszabadulni örökös náthájától és hogy minden ősszel erős köhögése támad; leánya egyáltalában minden időjárást megérez.

A tüdőkön hörghurutot találunk. Ilyen és hasonló főtípusokban jelentkeznek azok a tünetcsoportok, amelyek bennünk a vegetáció gyanúját felkeltik.

Vizsgálat sorrendje.

I. Belenézünk a szájba, megnézzük a fogak állását, a s ájpad magasságát, az esetleges jelenlevő torokmandula túl-

tengését. A hátulsó garatfalon a nyákhártya színét, vastagságát, váladékát és rajta meglátjuk az esetleges túltengett adenoid csomókat.

Nagy ritkán az „á” hang hangoztatásánál már így is láthatunk lelógó adenoid csapokat. Ezután az orrtükörrel az orr belsejét vizsgáljuk át, a vegetációknak itt létező esetleges komplikációját derítjük fel (genyes orrhurut túltengések, orrsövény elgörbülések, összenövések.)

Ha a kagyló-végek nem túltengettek, a látótér végén a garatfalon az adenoid burjánzásokat is látjuk. A rhinoscopia anteriorral azonban a vegetációkat biztosan nem agnostisálhatjuk. Második diagnostikai eszközünk a rhinoscopia aposterior, mely a legtöbb gyermeknél nagyon nehezen, nagyon soknál pedig egyáltalában keresztül nem vihető.

Ha tetemes vegetációk vannak jelen azok a vélumot jobban előre nyomják. Cocain ecsetelés mellet a tükrözés könnyeben sikerülhet, bár általában nagy gyakorlatot kíván.

A tükörben vagy nyákhártyával borított félgömböt látunk az orrtetőn, mely a choanak képét többé kevésbé eltakarja. Barázdái gyakran váladéktól vannak eltakarva. A csapokat, ha jelen vannak, szintén megláthatjuk.

A legfontosabb vizsgálati módszer a digitalis palpatióval történik, az sohasem hagyhat cserben, a gyakorló orvosnak is mindig célhoz vezető eszköze, de a szakorvos sem nélkülözheti, sőt gyermekeknél nagyon sokszor csak erre a módszerre kell szorítkoznunk.

A ki egyszer vegetációkat érzett, az sohasem tévesztheti őket össze.

A digitalis palpatiot úgy végezzük, hogy a gyermeket elejbénk ültetjük, valakivel kezeit hátulról lefogatjuk, bal kezünkkel a fejet fogva, az alsó ajkat bal hüvelykünkkel az alsó fogorra nyomjuk, emellett a bal kéz a fejét kissé előre nyomja. Most a jobb kéz mutató ujját mereven a velum mögé visszük, majd második oldalon a choanaig azt körültapintjuk, azt esetleges túltengett kagylóvégről tudomást szerezzük, majd a tubát s a Rosenmüller-féle árkot járjuk körül s a garatpadláson végig haladva, a hátsó garatfalon lefelé tapintunk, majd a másik oldalon ismét a tetőre jutva a Rosenmüller-féle árkon

a tubán és a másik oldali choanán végig kúszunk mindig az uj tapintó felületét tartva fölfelé, e célból az ujjal többször kell forgó mozgásokat végeznünk.

Azt mondanom sem kell, hogy azt a vizsgálatot a kezeknek pontos desinfekciója kell, hogy megelőzze. Kis gyermekeket az orvos ölébe veszi, csecsemőket csak kis ujjal vizsgálja.

Meg kell tudnunk a palpatióval, hogy a vegetációk lágyak-e vagy kemények s hogy miként vannak lokalizálva, ez azért szükséges, hogy az alkalmazandó erő szempontjából informálva legyünk. A tuba duzzanatát a hypertrophisált kagyló végeket nem szabad adenoiddal összetéveszteni. A vizsgálatnál ha a vegetációk lágyak, csekély vérzést el sem lehet kerülni. Ha erősebb a vérzés ezzel a beteget elriaszthatjuk. Pontosan végezve, a digitalis vizsgálat a legjobb felvilágosítást adja.

A rhinoscopia posteriornál szem előtt kell tartani, hogy ott a kép perspectivás rövidülésben jelenik meg s a vegetációk hátrább látszanak a choanak mögött. Az anteriornál pedig ha látjuk őket, túlbecsüljük mennyiségüket.

Még egy módja a vizsgálatoknak az, amikor fecskendővel vizet fecskendezünk az egyik orrnyílásba és a vízsugár ha az orr el van dugulva, nem a másikon, hanem a szájon keresztül jön vissza. Ez a vizsgálat azonban csak intelligensebb gyermekeknél vezet célhoz s emellett a vízsugár kífokú eldugulás mellett mégis a másik orrnyíláson keresztül távozik csak vékonyabb sugárban. Az orron keresztül való szondázás is támogathatja a vizsgálatot t. i. a vegetációk jelenlétében nem a resistens garatfalat, hanem puha szövetet érezünk. Ez a vizsgálat nagy gyakorlatot és tapasztalatot kíván.

Prognosis.

Ami a vegetációk prognosist illeti, az *quo ad vitam*, ha a ritka mandula abscessus kapcsán lehető meningitistől eltekintünk, föltétlenül jó, *quo ad sanationem completam* műtevéssel szintén jó.

Therapia.

Gyógyszeres kezeléssel a vegetációkkal szemben mit sem érünk el, de ha a műtét az alább tárgyalandó contraindikációk

miatt nem végezhető, úgy megkísérelhetjük pld. 10—12⁰/₀ lapis ecseteléssel a genyedést és hurutos tüneteket csökkenteni.

G y ó g y s z e r e s k e z e l é s .

Némelyek a kicsi vegetatiókat natrium sosojodotikum és bórporbefuvásokkal kezelve visszafejlődni látták.

Vas, jód, csukamájolaj, jodvas és syrupus ferri jodotival sós fürdővel erősíthetjük ilyenkor a konstitutiot.

M ű t é t .

Ami a műtétet illeti, az rövid és kevésbé fájdalmas, mely pontosan véghez víve az orrdugulást és a következményes hurutos tüneteket végleg képes megszüntetni.

I n d i c a t i o , C o n t r a i n d i c a t i o .

A typicus műtét indicatioi és contraindicatioi a következők:

Operálunk ha az orrdugulás és következményes tünetei tetemesebb mértékben vannak meg. Nem operálunk haemorrhagias diatesisnél, scorbutnál, morbus maculosis Werlhoffiinél, haemphiliánál, leucaemiánál, lázas betegségeknél, nagyfokú anemiánál, tuberculosisnál, dypteria — és croup epidemiák alkalmával, olyan időkben mikor az anginák gyakoriak.

Továbbá szívbántalmak, anorta aneurizma, emphysema és minden olyan állapot contraindicálja a műtétet, amely a vena cava pangásával jár. Epilepsia, nagyfokú hysteria s nagyobb fokú cillaris injectió is ellenzik a műtétet. Idült gége és hörg-hurut miatt bátran operálhatunk, sőt, minthogy ezek a vegetációk következményei, gyógyulásuk is annak műtévéstől függ. A következményes anaemia sem contraindicálja az operációt, de ha nagyfokú, a véres beavatkozástól eltekintünk.

M é l y k o r b a n .

Bár sokan már csecsemőknél végeztek adenotomiát így dr. Weil 9 hónaposnál, Astier 6 hetesnél, Halbeis 4 hónaposnál, Hopmann 8—14 hónapig több esetben mégis azt mondják, hogy az első 3 évben akkor szabad operálni, ha a kórtünetek igen nagyfokúak. Ha a gyermek nem tanulhat meg beszélni, ha hallása veszélyeztetve van, ha szűk a melle stb.

Mikor nem lehet operálni.

Nem lehet operálni, ha szűk a torok, nagy fokban hypertrophizáltak a garatmandulák, mert utóbbi esetben ezeket előbb egy külön ülésben kell eltávolítani. Mondhatnók azt is, hogy mert a vegetációk a pubertáskor vissza fejlődnek, nem szükséges a véres beavatkozás, bízzuk őket a vis medicatrixra. Csakhogy a dolog úgy áll, hogy akkor sem fejlődik minden mandula vissza és ha vissza is fejlődik, azután is hurutos bajoknak állandó fészke, de még a pubertásig mennyi végzetes irreparabilis bajt okozhat birtokosának.

A typicus műtét eszköze.

A műtét főeszköze a Gottstein-féle kés, egy legömbölyített szögletekkel bíró háromszög, melynek csúcsa derékszögben megy át a nyélbe, bazisa az ablak-felé néző szélén, excavált és éles. Egy újabb modificatioja, mely azt célozza, hogy a choanához jobban oda férközhessék, hogy felső része jobban el van görbítve a nyélről és e része basisa közepén egy incisurával van ellátva azért, hogy a septum mentén levő vegetációkat is elérhesse. Hartmann curetteje a Lángéének módosítása és különösen az oldalt a tubák körül ülő vegetációk kicitására szolgál. A sok eszköznek nincsen szeriséma de a Gottstein-féle kést egy sem múlja fölül.

A műtét előtt.

A műtét előtt pontosan kell magunkat orientálnunk a vegetációk fekvése felől, hogy azok inkább a jobb vagy a bal oldalon csoportosulnak-e, azután, hogy kemények vagy lágyak-e. Ezt azért kell tudnunk, hogy tájékozva legyünk, hogy mekkora és hogy melyik oldalon mekkora erőt kell kifejtenünk. Ha mint complicatio genyes orrhurut van jelen, akkor az orrgaratot a műtét előtt hypermanganos vízzel kifecskendezzük. Némelyek antisepticus port fújnak be a műtét előtt, ez azonban szükségtelen, mert hiszen ezek mindenüvé úgy sem hatolnak be, teljes antisepsist úgy sem érhetünk el. A műszereket használat előtt 5—10 perczre szódás forró vízbe tesszük, majd lehűtjük vagy hideg vízzel leöntjük.

Narcosis vagy nem.

Rendesen narcosis nélkül operálunk, csak ha nagyon akaratos gyermekkel van dolgunk, nyúlunk a chloroformhoz, de ekkor sem szabad a reflexek teljes megszüntetéséig altatnunk, mert különben nyák, geny, vér a gégebe aspirálhatnak vagy pedig a levágott darabokból jut valami a légutakba.

Legtöbbször fölösleges, mert az egész műtéthez kevesebb idő kell mint a narcosis megkezdéséhez, mely a műtétnél is jobban fölizgatja a gyermeket és hozzátartozóit.

Műtét.

A gyermeket leültetjük, egy assistens a fejét tartja s ha a beteg nagyon makranczos, még valaki hátulról a kezeit is lefoghatja.

Most spatulával a nyelvet lenyomjuk, a Gottstein-kést a jobb kézbe fogjuk s pengéjét az uvula mellett jobbra hajlítva vagy lefelé fordítva azt elkerüljük e közben a fejet kissé hátra hajlítjuk.

Ezután az azelőtt emelt nyélt sülyesztjük és a fölfelé fordított gyűrűvel a spatulát eldobva a fejet előre nyomva a marokra fogott késsel közvetlenül a vélum és a choanák mögött a garat tetőig haladunk, most erős húzással fölülről le, azaz elülről hátrafelé először a tetőről majd a hátsó falról lenyessük a a növedékeket, azután a Rosenmüller-féle árkokat járjuk bet Emellett okos gyerekekkel a légzést visszatarthatjuk.

Ez aktus után vér ömlik az orron és szájon s a gyereket egy előre készített tálba köpetjük.

Ha a vegetációkat mind eltávolítottuk, az orrnak szabadnak kell lennie.

Ha gondoljuk, hogy maradt vissza valami, akkor a procedurát vagy újból rögtön megismételjük, vagy pedig később távolítjuk el a maradékokat.

Ha gondoljuk, hogy oldalt maradtak növendékek, akkor a Hartmann-féle curettel egyik oldalról a másikhoz hatolunk, majd ismét vissza megyünk, amely vezetés mellett a curettenek nyelét hozstengelye körül fordítani nem szabad.

Ezzel a műszerrel direct érezni lehet, hogy vannak e még vegetációk.

Műtét után.

A kiirtott szövetdarabokat megnézzük, hogy megfelelnek-e a becsült mennyiségnek. A műtét fájdalommassága az egyén érzékenységétől függ. Némelyek arról panaszkodnak, hogy a fülek felé, mások hogy a fogakba kisugárzó fájdalmaik voltak, mások ismét a gerincoszlop mentén éreztek fájdalmat.

A műtét után sebézés van a garatban es néhány napig nyelésnél fájdalom, meg olykor öklöndözési inger.

A műtét közben a vérzés nem nagyobb mint a két oldali tonsillotomiánál.

Az operáció után a betegnek hideg gargarizmát adunk, előrehajtott fejjel nyugodt ülést parancsolunk.

Fél óráig szemmel tartjuk s közbe-közbe megnézzük, hogy a garatja falán nem folyik-e vér.

De e közben a nyelvgyököt ne nyomjuk le, nehogy a kiváltott nyelési ingerrel új vérzést indítsunk meg.

Utókezelés.

Némelyek a műtét után jodolt, dermatolt fujnak az orr-garatürbe. Fränkl Berlinben a gyereket öt napig szobában tartatja, meghagyja, hogy kemény és éles ételeket ne egyék, testi és szellemi munkától tartózkodjék.

Operáció alatti eshetőségek.

Az operáció alatt a következő eshetőségek támadhatnak: Megsérthetjük a szájür képleteit, ha azok csak karczolások jelentőséggel nem bírnak, vigyázattal elkerülhetők. A vegetációkból vagy keveset vagy sokat távolítunk el.

Kezdőknél inkább az első eset szokott megtörténni. Sokszor csak azt hisszük, hogy keveset távolítottunk el, mert a vegetációk mennyiségét túlbecsültük.

Vagy megesik olykor, hogy egyes darabok egy szövet-szálon függve maradnak, ekkor ezeket az orron vagy a szájon keresztül hideg kaccsal távolítjuk el.

Kisebb gyermekek nagyon sokszor elnyelik a vegetációkat.

Ha tényleg keveset távolítottunk el, akkor utólagos beavatkozásra van szükség, amit egyesek mind pl. Hopmann az e célra konstruált choana-fogókkal eszközölnek vagy pedig

az orron keresztül hideg kaccsal, amely eljárás különösen akkor alkalmas, ha, ami gyakran meg szokott történni, a septum mellett maradnak vissza növedékek. Néha megesik, hogy a tuba porczából nyesünk le egy darabot, ami káros hatással lehet a fülre és általában a gyógyulást hátrálhatja.

Utóvérzés.

Utóvérzés órák és napok mulva is bekövetkezhetik, a mely utóbbi eset haemorrhagias diatesisnél fenyeget.

Ilyenkor legjobb a száj felől egy megfelelő nagyságú, két fonallal átkötött gáztekerccsel az orrgaratot kitamponálni; a fonalakat az egyik fülön erősítjük meg.

A tampont 24 óránál tovább ne hagyjuk feküdni, mert könnyen genyedés és otitis media támadhat.

Némelyek trychlor-eczetsavval edzik az orrgaratot. Ennek néhány napi genyedés a következménye.

Megesik néha, hogy a műtétet otitis media követi, de ha ez megtörténik, akkor már a talaj bizonyára tubaris huruttal elő volt készítve.

Néha megesik az, hogy a gyermek a műszert összeharapja, ekkor csak orrát kell befogni, amire a műszer rendszerint kiszabadul. Ha az említettem contraindicatio mellett a műtétet a Gottstein-késsel végezni nem merjük, akkor mégis tetemesen segíthetünk a betegen úgy, és ezt az egyedül álló gyakorló orvos is megteheti, hogy a növedékeket ujunkkal szétkaparjuk

Más operációs módok.

Egy ideig többen ezt armirozott ujjal végezték s végzik még egyesek most is, bár ez a módszer nem sok követőre talál.

Vannak akik csak hideg kaccsal operálnak, az orron keresztül több ülésben távolítván el a növedékeket.

Ez kisebb operációval jár mint a Gottstein operáció és mint annak kiegészítője, bizonyos esetekben ajánlatos.

Sokan és így Hopmann is (ez a Gottstein operáció után) az úgynevezett choana-fogókkal a Cattiéval és Störckével műtenek, amelyekkel a vegetatiókat átzúzzák, de vannak olyanok is, kik átvágják.

Hopmann ujj vezetése mellett operál fogókkal. E fogók alkalmazása nagy gyakorlatot kíván az operateur és patiens részéről. Gyermekeknél különösen bajos azok alkalmazása vagy több ülésre van szükség vagy narcosist kell használni.

Történelmi értékkel bír csak Mayer methodusa, ki az orron át gyűrűkésével kaparta ki a vegetációkat és Voltolinié aki galvanokausticával tette őket tönkre a szájon vagy orron keresztül.

Ezeket a metodusokat már elejtették.

A seb sorsa.

A seb a műtét után genyedni kezd és ez a genyedés 2—3 hétig tart, az ötödik és hatodik napon a legerősebb. Néha fejfájás, láz és nyelési nehézségek lépnek fel utána ilyenkor a beteget az ágyba fektetjük és az állapot hamar elmulik.

R e c i d i v a.

Dyphtheriticus infectio is előfordul, recidiva igen gyakori. Igaz ugyan, hogy ahol kiirtottuk a vegetációkat, ott nem nőnek többé, de a megmaradtak, szabad helyük lévén, s annál bujábban burjánzanak.

Sokszor, mondja Bresgen, következmények nélkül maradnak a maradványok. Kicsinyeket bórporbefúvásra zsugorodni láttak.

A recidiva gondos operáció után is 30% tesz ki, ilyenkor az eredmény csak palliativ volt.

Természetes, hogy a műtét után az esetleges hurutos complicációk is kezelendők. Ha rhinitis hypertrophica nagyfokú operáció, ha kisebb fokú lapis edzéssel.

A tünetek tökéletes műtét után eltűnnek.

Mindazon a tünetek, az orrlégzés akadályozottsága folytán keletkezett és a vegetációkkal járó hurutos tünetek, melyekkel a fentebbiekben foglalkoztam, a vegetációknak teljes eltávolítása és a complicációk megszüntetése után teljesen eltűnnek.

Az orrlégzés újra jogába lép, a gyermekek elvesztik bamba arczkifejezésüket, ismét csukott szájjal alszanak, a beszéd hangzatossá válik és elveszti különös színezetét, a mellkas kiszélesedik és a hurutos tünetek lassan teljesen megszűnnek. Sok esetben a hallás is javul, sőt néha teljesen helyre áll, a phlyctenosis conjunctivitis gyorsan gyógyul és nem ismétlődik újra, a beszédzavarok javulnak vagy teljesen megszűnnek az arc újra egészséges színt nyer.

A legszembetűnőbb az aoprosectióra való hatás. Az előbb rossz tanulókból az operáció után egy év múlva esetleg jeles tanulók válhatnak. Halbeis a következő esetet közli:

Tizenkétéves fiú a legszomorúbb körülmények között kerül hozzám. Teljesen süket, buta, az iskolában sem írni, sem olvasni nem tanult meg. Három héttel az operáció után, lényének teljes átváltozása következett be. Ma élénk, mozgékony intelligens mint minden más gyermek, az iskolában mulasztottakat hamar pótolta és hallása is tökéletes.

Enuresis nocturnája három nappal az operáció után végleg megszűnt. Persze ha a gyermek éveken keresztül szenvedett orreldugulásban, annak következményei is csak sokkal nehezebben javulhatnak. Sokan nehezen szoknak le a szájlégzésről, tanítani kell arra őket és tanácsos ilyenkor egyideig az állkapcsot felkötni.

Különböző apparatusokat eszeltek ki a szájlégzés megátlására.

Nagyot hallás esetén pedig természetesen a műtét után a füleket is kezelni kell.

A következményes anatómiai elváltozásokon persze változtatni többé nem lehet.

Az elmondottakban az orrdugulásnak a gyermekkorban messze kiható következményeit azoknak a kórformáknak kapcsán volt szándékom vázolni, amelyek azt az esetek túlnyomó részében okozzák.

Bizonyos, hogy más kórformák, veleszületett deformitások mint az első és hátsó orrnyílásoknak membranosus vagy csontos elzárodásai, a septumnak veleszületett vagy szerzett elgörbülései is okozhatnak kisebb-nagyobb fokú orrdugulást, az infectious granulomák és fertőző betegségek az orrnyálkahártyán lokalizálódhatnak és rövidebb-hosszabb ideig az orrlégzés kiesésének lehetnek okozói; de tény, hogy az oroslánrész a gyermekkorban éppen a legsúlyosabb esetekben a garatmandula hyperpláziáját illeti, amelyről Fränkl berlini professor azt mondja, hogy operációjuk az orvos leghálásabb feladatai közé tartozik, hogy azt a mai tökéletes instrumentarium mellett minden orvos végezheti, sőt hogy azt alkalom adtán sohasem szabad elmulasztania.

ÜLÉSI JEGYZŐKÖNYVEK.
SITZUNGSBERICHTE.

A pozsonyi orvostermészettudományi egyesület
1905. dec. hó 14-én tartott közgyűlése.

Jahresversammlung des Vereines für Natur-
und Heilkunde, abgehalten am 14. Dezember 1905.

Elnök Dr. Ortvay Tivadar majd Dr. Kanka Károly
kir. tan. jegyző Dr. Fischer Jakab, titkár.

1. Elnök megnyitja az ülést jelentve, hogy a pénztárosi
jelentést ma az időközben állásáról lemondott Ammon Gyula
helyett annak helyettesítésével megbizott Polgár Gyula fogja
felolvasni.

2. Dr. Ortvay Tivadar felolvassa Kornhuber András feletti
emlékbeszédét¹⁾. Az emlékbeszéd mély hatást kelt és a köz-
gyűlés Dr. Ortvaynak eme emlékbeszédeért köszönetet szavaz.

3. Dr. Wagner Lajos olvassa fel Antolik Károly feletti
emlékbeszédét.²⁾ Az emlékbeszéd mély hatást kelt és a köz-
gyűlés Dr. Wagnernek eme emlékbeszédeért köszönetet szavaz.

4. Titkár felolvassa titkári jelentését:

Tisztelt közgyűlés!

Midőn az 1904. évről szóló jelentésemet tiszteletteljesen
beterjesztem mindenekelőtt megokolni akarom, hogy miért tart-
juk idei közgyűlésünket ilyen későn. Ennek többféle oka van.
Mindenekelőtt az egyesületünket ért súlyos gyászesetek késlel-
tették a közgyűlés megtartását. Bár ezekről majd csak a jövő
évi jelentésemben fogok megemlékezni, de elég lesz csak Dr.
Kornhuber és Antolik haláláról említést tennem, hogy érthetővé

¹⁾ Az emlékbeszédet egész terjedelmében jelen füzetünkben közöljük.

²⁾ Az emlékbeszédet egész terjedelmében jelen füzetünkben közöljük.

válják, miszerint külön emlékbeszédekben óhajtván megemlékezni azon kiváló érdemeikről, melyekkel nevezett elhunyt tagtársaink nevüket egyesületünk életében örök időkre bevették, a közgyűlést el kellett halasztanunk. De el kellett halasztanunk azért is, mivel azon intézkedések, melyeket a választmány a közgyűlés megbízásából a jubiláris évnél megünneplése céljából foganatosított még nem voltak annyira előkészítve, hogy a közgyűlés elé kész javaslatokkal járulhattunk volna. Miután a választmány a jubiláris közgyűlést nagyobb hatásúvá óhajtotta tenni az erre a célra kiküldött bizottság a következő javaslatokat terjesztette elő:

1. A jubiláris évben egy emlékkönyv adandó ki, mely egyrészt egyesületünk történetét és működését ismertesse másrészt azon haladásról számoljon be, melyet Pozsony városa és annak környéke az utolsó 50 év alatt megtett. Ezen emlékkönyv költségeihez mint örömmel jelentem Pozsony szab. kir. város közönsége 2000 koronával járult, miért is indítványozzuk, hogy ezen nemes adományért köszönetet szavazzunk.

2. Az 50. évforduló alkalmából egy díszgyűlést tartunk, melyre a hatóságokat és mindazon egyesületeket és akadémiákat meghívjuk, melyekkel egyesületünk csereviszonyt folytat.

3. Előkészületek tétettek, hogy egy nagyobb szabású hygieniai kiállítás rendeztessék, melynek nemzetközi jellege is biztosítva van, valamint garanciát kaptunk arra nézve, hogy ezen kiállítás egyesületünket anyagilag megterhelni nem fogja.

4. Úgy a kiállítás sikere mint a jubiláris ünnepek emelésének céljából iniciatívánkra a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése Pozsony szab. kir. város által meghívottak, mit azok nagy lelkesedéssel el is fogadtak. Minthogy azonban a vándorgyűlések legközelebb csak 1907-ben fognak megtartatni, a választmány javaslatba hozza, hogy a mi jubiláris ünnepeink is 1907-re halasztassanak, amire már azért is szükségünk van, mivel az emlékmű 1906-ra el nem készülhet.

Áttérve már most a múlt év eseményeire mindenek előtt meg kell emlékezni arról, hogy összesen 6 természet és 8 orvostudományi szakülést tartottunk. A természettudományi szaküléseken előadást tartottak Antolik, Feigler, Krizs,

Dr. Kováts, Klatt és Dr. Schwicker, az orvosi szaküléseken Dr. Fischer Jakab, Dr. Fleischer Dr. Kapper Dr. Kropil, Dr. Lippay, Dr. Kováts Lajos, Dr. Schmid és Dr. Velits. A nevezettek, kiknek közreműködése lehetővé tette, hogy egyesületünk ilyen élénk tudományos életet folytasson, igaz hálánkra számíthatnak. Ugyancsak hálánkat érdemelték ki. Dr. Pantocsek József és Dr. Zablbruckner Sándor, kik érdekes és eredeti tudományos értekezéseikkel gazdagították közleményeinknek 25. kötetét.

Köszönettel kell megemlékezni még a muzeumok és könyvtárak országos felügyelőségéről, aki révén az idén is muzeumunk 500 korona segélyben részesült.

A tagok létszáma sajnos az idén apadást mutat. Halál által ugyancsak egy és hű tagot veszítettünk Urbauer Malvinát, kinek emlékét kegyelettel őrizzük, de részben elköltözés részben kilépés által 14 tagot veszítettünk, akikkel szemben 8 tagot vettünk fel, úgy hogy a tagok száma 1904 január elsején 176. Nagyon óhajtandó volna, ha buzgóságung által a tagok gyűjtésében nagyobb eredményeket érhetünk el. Itt kell kiemelni azt is, hogy báró Mednyánszky tagtársunk 200 koronával alapító tagunk lett.

Jelentésemnek végére értem. Közleményeink 25. kötete, mely ma hagyta el a sajtót és mindjárt szétosztásra is kerül, az elmúlt esztendőben kifejtett működésünknek hű képét mutatja. Talán nem dicsekedhetünk nagy sikerekkel de a tudománynak nagy épületéhez hacsak egy kis porszemmel is járulunk, már akkor sem működtünk hiába. Kérem jelentésemet tudomásul venni.

A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és az indítványokat elfogadja.

5. Pénztáros helyettes felolvassa pénztárosi jelentését:

Tisztelt közgyűlés!

Van szerencsém az alábbiakban az elmúlt 1904. évről a pénzügyi kimutatást előterjeszteni; e szerint volt:

Január 1-én 1904. évről.

Bevételek	K. f.	Kiadások	K. f.
Rainer alap	1000.—	A szolgák fizetése . . .	531.80
Egyenleg 1903. évről . . .	697.62	Fűtés és világítás . . .	42.02
I. Tak.-pénztári adomány	200.—	Iroda költség	27.48
Tag díjak	1181.88	Wigand könyvnyomda számlája	518.25
Muzeumi államsegély . . .	500.—	Muzeumi kiadások	627.—
Összesen: <u>2579.50</u>		Különféle	101.77
		Összesen: <u>1848.32</u>	
		Egyenleg <u>731.18</u>	
		<u>2579.50</u>	

E szerint a folyó évet 731 K. 18 fillérrel kezdjük meg.

Az 1905-ik évi költségvetést illetőleg a következőket van szerencsém a tisztelt közgyűlésnek előterjeszteni:

Bevétel lesz	K. f.	Kiadások lesznek:	K. f.
Rainer alap	1000.—	Szolga díjak	331.80
Egyenleg 1904. évről . . .	731.18	Fűtés és világítás . . .	50.—
Tagdíj	1100.—	Muzeum	500.—
I. Takarékpénztár	200.—	Nyomtatványra	500.—
Kamat	71.01	Egyébb kiadások	200.—
Muzeumi állami segély . . .	500.—	Összesen: <u>1841.80</u>	
Összesen: <u>2602.19</u>			
	<u>1841.80</u>		

Marad 760.39 ezen összeggel megkezdjük az 1906-ki évet. —

A jelentés tudomásul szolgál és a pénztárosnak a felmentvényt a közgyűlés megadja.

6. Könyvtáros felolvassa könyvtárosi jelentését.

Tisztelt közgyűlés!

Egy éve mult el, hogy engem a tisztelt közgyűlés a boldogult Liebleitner János úr lemondása folytán megüresedett könyvtárosi tisztséggel bizott meg. Ezen év leforgása alatt ígéretemhez képest hozzáfogtam gazdag könyvtárunk rendezéséhez, melyet azonban mai napig bevégezni nem voltam képes, egyrészt a könyvek nagy mennyiségénél fogva, másrészt

a rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt. A mit azonban megtettem, azt a következőkben vagyok bátor jelenteni.

Ami a könyvtár beosztását illeti, az úgy mint eddig tiz szakcsoportra van felosztva, melynek elősorolását későbbre hagyom. Ezen tiz szakcsoport műveinek cédula katalógusát annak idejében Kornhuber és Bäumler urak készítették, én csak a változásokat és hiányokat pótoltam.

Az összes művekről külön leltárt készítettem, továbbá hozzáfogtam egy betürendes tárgymutató elkészítéséhez, melynek segítségével egy keresett mű minden nehézség nélkül megtalálható lesz; és végül elláttam a 9 első szakcsoport minden egyes kötetét a megfelelő számmal a szakcsoport feltüntetésével. A 10. szakcsoport könyveit gyorsabb leltározás kedvéért csak ideiglenesen számoztam meg, a jelen év folyamán azonban könyvtárunk rendezésével elkészülök.

Rendezés közben tapasztaltam, hogy egyes művek teljesen vagy csak egyes kötetei hiányoznak; ezekről külön jegyzéket készítettem.

Könyvtárunk a lefolyt évben szép számmal gyarapodott, úgy ajándék mint csere útján.

Hauer Ernő dr. úr	17 művet	19 kötetel
Vetter Pál úr	3 »	6 »
és Apponyi Sándor gróf O Nagym.	72 »	118 »

ajándékozott könyvtárunknak.

Az összes ajándék 92 mű 144 kötetel.
Ezenkívül könyvtárunk még folyóiratok és egyesületünkkel csereviszonyban álló tudományos intézetek és társulatok kiadványai révén gyarapodott; ezek között volt:

Magyarországi	15 társulati	35 kötetel
osztrák	11 »	28 »
németországi	32 »	43 »
svájci	7 »	8 »
olaszországi	4 »	4 »
franciaországi	1 »	1 »
belga	2 »	5 »
németalföldi	2 »	5 »
dán	2 »	2 »
angolországi	2 »	6 »

svéd- és norvégországi	4 társulati	14 kötet
orosz- és finnországi	5 »	17 »
északamerikai	7 »	8 »
délamerikai	1 »	2 »
ázsia (Jávasziget)	1 »	1 »
Összesen: ... 96 társulat		179 kötet.

Az összes gyarapodás úgy ajándékozás mint csere útján tehát 323 kötet.

Ezen 323 kötet nyelvre nézve:

magyar ...	112 kötet	svéd és norvég	14 kötet
német	126 »	holland, dán	7 »
angol	15 »	finn	14 »
francia	24 »	tót, lengyel, orosz	7 »
olasz	4 »	összesen:	323 kötet

Most eljutottam volna jelentősem legérdekesebb részéhez, mely könyvtárunk állását tünteti fel az egyes szakcsoportok szerint beszámítva a 323 kötetnyi gyarapodást is

Orvos tudomány	748 mű	1463 kötet
Állattan	104 »	166 »
Növénytan	084 »	273 »
Ásvány és földtan	116 »	154 »
Vegytan	51 »	114 »
Természet- és mennyiségtan	97 »	128 »
Földrajz, útleírás, gyógyforrások és fürdők	182 »	233 »
Gazdaságtan, erdészet, ipar és kereskedelem	110 »	228 »
Vegyesek	318 »	681 »
Évkönyvek	738 »	6849 »
Kettős példányok száma	— »	529 »
Könyvtárunk jelenlegi állása tehát		2648 mű 10822 kötet

Ezen szám legjobban mutatja, hogy könyvtárunk mily értéket képvisel.

Sajnos, hogy egy év alatt mindössze csak két tag vette könyvtárunkat igénybe.

Midőn tehát jelentésemet megtettem, kérem az igen tiszteit közgyűlést jelentésemet tudomásul venni és azon uraknak, kik könyvtárunkat adományokkal gyarapították és Tauscher Béla dr. úrnak, ki mint minden évben, úgy az idén is több orvosi lapot bocsátott rendelkezésünkre, köszönetet szavazni.

A jelentés tudomásul szolgál és a közgyűlés a könyvtárt gyarapító szives adakozóknak köszönetet szavaz.

7. Muzeumőr felolvassa jelentését:

Igen tisztelt közgyűlés!

Midőn az 1904-iki évről működésemről jelentést teszek, kérem kegyeskedjék a következőket becses tudomásul venni.

A muzeum évről-évre szebb fejlődésnek indul s remélhető, hogy idővel városunk látványosságai közé fog tartozni. Ama fellendülést első sorban a nagytekintetű könyvtárok és muzeumok országos főfelügyelőség buzgó közreműködésének köszönhetjük s azon körülménynek, hogy a folyó évben is 500 korona államsegélyben részesültünk. Ezen összeget a kitűzött célra lelkiismeretesen fel is használtam. Beszereztem 2 drb. magtörőpintyet, 1 drb. komoránt, 1 drb. halászcserjét, 1 drb. europ. trielt, 1 drb. biborgémet, 1 drb. barna héját, 1 drb. léprigót, 1 drb. kék cinkét, 1 drb. teknyősbékát, 1 drb. alpesi cickányt, 1 drb. pézsma szarvast, 1 drb. övös állatot, 1 drb. fiatal iram-gímet, 1 drb. mosómedvét, 1 drb. tengelicét, 1 drb. csőrszájú állatot, és csere útján a méh biológiáját spiritusban. De nem csak vétel útján, hanem adakozás útján is szaporodott a muzeum. Zitkó Hermina kisasszony borostyánkővet és 6 drb. bogarat ajándékozott, melyet Misdroyben gyűjtött. Ebers Oszkár ajándékozott 1 drb. réti baglyot, Wimmer E. úrnő a fűrészorrú cápa csontormányát, Durvay F. úr 1 drb. összenőtt fiatal malacot 8 lábbal és két farkkal, Haszmann Mária úrnőtől 1 drb. fekete burányt. A gyűjtemény tehát 21 darabbal szaporodott úgy hogy a muzeum jelenleg 31 csoportban 13430 darabbal bír.

Kedves kötelességemnek tartom tehát mindazon nemeslelkű adakozóknak, kik ajándékukkal a gyűjtemény szaporításához hozzájárultak legbensőbb köszönetemet e helyen is nyilvánítani.

A muzeum közlátogatásra nyitva volt május hó 1-től szeptember végéig még pedig minden vásár- és ünnepnapon délelőtt 9-12-ig. Ezen idő alatt 2978 személy látogatta a muzeumot.

A közgyűlés a jelentést tudomásul veszi és a muzeum nemeslelkű adakozóinak köszönetet szavaz.

8. Elnök indítványára, hogy a pénztárosi állás véglegesen betöltsék a közgyűlés Polgár Gyula gyógyszerészt egyhangúlag pénztárosnak választja.

9. Elnök az ülést befejezi.

A természettudományi szakosztály ülései 1905-ben.
Sitzungen der naturwissenschaftlichen Abtheilung im
Jahre 1905.

Első ülés 1905. február 6-án.

Elnök: Antolik Károly. Jegyző h. Dr. Fischer Jakab.

Tárgysorozat:

Az ülés tárgya Deésy Károly ny. tanár előadása ezen a címen: „Új elmélet a gravitációról“. Az előadó definálta az általános nehézkedést s kritikailag tárgyalva az eddig felállított törvényeket, igen ügyesen fejtegette mind a már ismeretes, mind az általa felállított gravitáció elméletét. A tanulságos és vonzó előadás a buzgó hallgatóság részéről nagy tetszésben részesült.

Második és harmadik ülés 1905. február 20. és 21-én

Elnök: Schmidhauer Antal. Jegyző: Szép Rezső.

Tárgy:

Antolik Károly, az állami főreáliskola igazgatója tartotta meg rendkívül érdekes és kiválóan sikerült kísérletekkel illusztrált előadását a sugárzó villamosság találkozási tüneteményeiről. Előadó a villamos kisütésekre vonatkozó kutatások rövid történetét előre bocsátván, arra utalt, hogy az igen gazdag anyagot egy órai előadásban kimeríteni még a főbb vonásokban sem lehet s épen azért inkább csak azon jellenségekre szoritkozik, melyekkel maga is behatóbban foglalkozott. A tárgy fontosságát a kutatások nagy láncolata eléggé indokolja, de a tömérdek munka dacára e tekintetben való tudásunk még igen hézagos és homályos. Az előadó be-

mutatja azután a villamos kisütéseknek mind a szabad levegőben, mind a légritkitott térben előidézett nyomait. A skiop-tükonnal vetített villámképeknél igyekszik az egyes jelenségeket megmagyarázni, de kénytelen bevallani, hogy az igen komplikált tünetmenyeket még senkinek sem sikerült teljesen kideríteni. A legnagyobb bizalommal fordulhatunk amaz eredményekhez, melyek a légritkitott térben érhetőek el; mert itt a váratlan szabályosság segítségünkre van s a törvényszerűség leginkább nyomonozható. De itt is a megfejtendő problémák halmaza oly nagy, hogy a jelenségek megoldásához még sok idő és sok munka kívántatik. Az előadó folytatólag bemutatta az önidított jelenségekből kifolyó eredményeket s végül fejtegette és számos kísérlettel igazolta a sugárzó villamosság jelenségeit, valamint a villamos hullámok találkozási tünetmenyeit. — A nagyszámu hallgatóság feszült figyelemmel kísérte az előadást és előadót zajosan megéljenezte.

Negyedik ülés 1905. március 6-án.

Elnök: Antolik Károly Jegyző: Szép Rezső.

Tárgy:

Az ülés tárgya Deésy Károly tanár előadása volt a gravitatio okairól. Előadó kijelentette, hogy a tudósok atom-aether forgási, keringési elméletét nem képes sem érteni sem érezni, tehát elő sem adhatja. Annyit lát az egészből, hogy hypothesisokkal bizonyitnak hypothesiseket. Először az anyag tehetetlenségét tárgyalván, e tekintetben véleménye az, hogy a tehetetlenség a test eleven erejének következménye, mely eleven erőt a földdel együtt történő ismert és nem ismert óriási gyors mozgásából meríti. A testek absolut nyugvásában talán létező tehetetlenségről nem szólhat, mivel ilyen a földön előállítani lehetetlen. A gravitatio okát 3 erő együttes működésében látja: 1. az anyag tehetetlensége, 2. a végtelen aethernek más testekbe való tolakodása, óriási nyomása és 3. a testeknek az aether nyomást rövid uton gyorsan visszaverő rugalmassága. A két utóbbi által támadt egyensúlytalan rezgésben a tehetetlenség viszi a testeket le vagy fel, aszerint amint a test a környezetnél sűrűbb vagy ritkább. Előadó fej-

tegetéseit három kísérlettel bizonyította. Két kísérletben mechanikus rezgésszerű gyors ide-oda mozgatóson utaznak a tárgyak az elvnek megfelelőleg. A harmadik kísérletben — mely Antolik Károly igazgató elnök szép gondolata -- egyensúlytalan hangrezgésén szalad egy nehéz karika. A közönség feszült figyelemmel kísérte az előadást és a sikerült kísérleteket, miknek befejezése után az előadót zajosan megéljenezte.

Ötödik ülés 1905. október 16-án

Elnök: Dr. Ortva y Tivadar. Jegyző: Dr. Fischer Jakab.

Tárgy:

Elnök mindenekelőtt meleg szavakban emlékezett meg néhai Antolik Károly főreáliskolai igazgatóról, kinek elhunytja az egyesületnek nagy vesztesége. A legközelebbi közgyűlésen külön emlékbeszéddel fogják érdemeit méltatni. Halálával a szakosztályi elnöki állás megüresedvén, a szakosztály titkárának indítványára Polikeit Károly főgym. igazgatót egyhangulag elnökének megválasztja. Polikeit Károly az irányában megnyilvánuló bizalmat megköszönve, az elnöki széket elfoglalta. Erre Feigler Ferenc ipariskolai igazgató tartotta meg előre hirdetett előadását a parafáról. Előadása előtt bemutatta a múzeumban az idén eszközölt bevásárlásokat névszerint: A törpe szarvast, *Tragulus javanicus*, hazája Kelet-Ázsia; a serteszőrű övöst, *Dasypus villosus*, hazája Dél-Amerika; a tobzoskát, *Manis javornicat*, hazája Sumatra; egy fiatal iram-gémet, *Cervus tarandus*, hazája a sarkvidék; a csövös állatot, *Ornithor chynchus paradoxus*, hazája Uj Dél-Wales; a hosszú karu simangot, *Hylobates syndactylus*, hazája Sumatra és végre a malayi medvét, *Ursus malayanus*, melynek hazája szintén Sumatra. Ezen tárgyak bemutatása és rövid leírása után áttért az előadó a tulajdonképeni tárgyára: „A parafadugó jelentőségéről és előállítási módjáról“. Mindenki ismeri és használja a parafadugót, de alig találkozik valaki, ki arra gondolna, hogy annak a jelentéktelen dolognak is megvan a maga története és hogy ezer meg ezer család kenyér keresete fűződik a parafadugó készítéséhez. Rövid szavakkal vázolta az előadó a para-

fadugó anyagának képződését a dugó cserben levő cambiumból és áttért végre a dugó készítésére és különféle felhasználására, az ipari életben. Az előadást a jelenlevők feszült figyelemmel hallgatták és előadót zajosan megéljeneztek. Utána dr. Ortva y Tivadar mutatott be érdekes kőszénleleteket, amelyeken még a növény lenyomatok is láthatók és ugyancsak Porte Roseben gyűjtött csigákat, melyeket a múzeumnak szánt. Elnök erre az ülést berekesztette.

Hatodik ülés 1905. október 30-án.

Elnök: Polikeit Károly. Jegyző: Dr. Kováts Ferenc.

Tárgy:

Az ülés tárgya dr. Winterstein Frigyes vegyésznek előadása volt a „a naphtháról (kőolajról) és ennek termékeiről“. Előadó mindenekelőtt a kőolaj vegyi sajátosságairól beszélt és Englers tanár nézetéhez csatlakozott, aki a kőolajt állat és tengeri növénytermékeknek destillációjából eredőnek vallja ami mellett az a körülmény is szól, hogy a kőolajt többnyire oly helyeken találják, hol sótartalom közetnek vannak. A kőolaj 90 százaléka Amerikából és Oroszországból kerül ki. Hogy a kőolajtermés oly nagy lendületet vehetett, annak oka a fúrás technikájának és a közlekedési viszonyoknak haladásában rejlik. Ma már másfél kilométer mélységbe bírnak fúrógépeinkkel eljutni. Előadó bemutatja a canadai furási módszer technikáját, melyet jelenleg leginkább használnak. A nyers kőolaj vagy vascysternákban lesz a raffináló helyekre szállítva, vagy mint az Amerikában dívik, csővezetékben sok száz kilométer távolságra vezetik. A naphta, a nyers kőolaj, eredeti helye szerint úgy vegyi mint physikai tulajdonságaira nézve különböző és csak a laboratoriumokban eszközölt vegyi vizsgálatoknál tűnik ki, mennyi benzint, petroleumot, kenőolajat és paraffint tartalmaz és hogy ezek milyen minőséget mutatnak. A petroleumgyártás tehát tulajdonképen abból áll, hogy a naphthát fent említett alkatrészeire bontják — ami destiláció útjain történik és azután a nyert még tisztátlan petroleumot kénsavval tisztítják. Előadó áttér ezután az egyes alkatrészek jelentőségének taglalására, kiemelve azt, hogy a

benzin az automobiliparnak fellendülése által jelentősebben mennyit nyert, a kenőolajokat pedig tisztaságuk miatt szívesebben használják mint az állati vagy növényi olajokat. Végül a paraffinról emlékezik meg, mely különösen a gyertyakészítésnél játszik oly fontos szerepet. A petroleumtermelés manapság már évi 300 millió métermázsát tesz ki, melynek legnagyobb része Amerikából és Oroszországból, kis része Galiciából és Romániából kerül ki. Hazánkban legujabban Sáros megyében és Horvátországban történtek furások, melyek úgy látszik eredményyel fognak kecsegtetni. Előadót a hallgatóság feszült figyelemmel hallgatta és élénk érdeklődéssel kísérte sikerült kísérleteit, melyekkel előadását illusztrálta. Elnök előadónak köszönetet szavazott és a hallgatóság zajosan megéljenezte.

H e t e d i k ü l é s 1905. n o v e m b e r 13-á n.

Elnök: Schmidhauer Antal. Jegyző: Szép Resző.

T á r g y: Stark Zsigmond előadása: „Az elektromos áram physiologiai hatásairól“.

Előadó első sorban az elektromosság lényegébe világított be az erre vonatkozó legujabb teoriák ismertetése kapcsán. Aztán rámutatott arra, hogy az elektromosság, melynek legujabb vívmányai az elektrotherapiában máris alkalmazást nyernek, mily fontos segédeszköze lett minden orvosnak, mely nélkül úgyszólván lehetetlen léteznie. És éppen ezért első sorban az orvosnak kötelessége kiküszöbölni a gyakorlati életből mindazt a charlatanizmust és visszaélést, melyet oly sokan az elektrotherapiában a laikus publikum félrevezetésére elkövettek, előadása további részleteiben ismertette az elektromosság hatásait az emberi testre és egyben minden egyes hatást a megfelelő kísérletek alapján magyarázott meg. Beszét az emberi test elektromos ellenállásáról és hogy miképen viselkedik a test állandó galvánárammal, továbbá szakgatott vagy változó árammal, aztán statikus és végül nagy feszültségű és nagy szaporaságú áramokkal szemben; bemutatta az áramnak a testre gyakorolt mechanikai elektrolitikus, polarizáló, kataphorikus és galvanokaustikai hatásait. Az áramnak tisztán physiologiai hatá-

sait következőkben foglalta össze: elektromotorikus hatások, tisztán ideg-, vagy izomizgató eredménnyel járnak, ezt előidézi a galvanisatio; a faradikus áramok már tetanikus contractiot létesítenek: ezekkel egyszersmind vele járnak elektrotonikus hatások. Az elektrosensorikus hatások abban állanak, hogy az összes érzékszervekben képesek megfelelő érzeteket: hallucinatio-t a fülben, káprázatot a szemben, ízt a szájban, szagérzetet az orrban és izgató hatást a bőr érző idegeiben létrehozni. Végül ismertette még az elektrovasomotorikus és sekretorikus hatásokat is. Előadót a nagyszámú közönség feszült figyelemmel hallgatta meg és végül zajosan megéljenezte.

N y o l c a d i k ü l é s 1905. n o v e m b e r 28-á n.

Elnök: P o l i k e i t Károly. Jegyző: D r. K o v á t s Ferenc.

T á r g y:

S t a r k Zsigmond gépész-mérnök „az elektromosság fiziologiai hatásairól“ tartotta folytatólagos előadását. Az előadó mindenekelőtt röviden egybefoglalta a mult előadásban elmondottakat és bemutatta kísérleti uton a galvanikus, faradikus és franklinikus áram fizikai, chemiai és physiologiai hatásait. Majd előadta az elektrotherapia történetét, s azon okokat, melyek miatt e megbecsülhetetlen gyógymód, még a közel multban is diskreditáltatott. Azon reményét fejezte ki, hogy az elektrotherapia a praktikus és komoly orvos kezeiben, egyesítve a tudományos elektrotechnikai alappal, újra eléri azon magasságot a gyógymódban, melyet csakugyan meg is érdemel. S t a r k mérnök azutan felvilágosítást nyújtott a fény fizikai chemiai és physiologiai hatásáról; beszélt ezek gyógyhatásáról, valamint a Finsen-therapiáról és az ivlámpák és izzólámpák által nyert fény hatásairól, mely utóbbi fényfürdők céljaira szolgál. Végre részletesen elmagyarázta S t a r k mérnök a Röntgen- és radiumsugarak physikai és physiologiai hatásait, melyekről a hallgatóságnak igen érdekes fénykép-felvételeket mutatott be. Egyszersmind ismertette azokat a kétségeket, melyek a rádium által kibocsátott radioactiv sugarakkal kapcsolatban támadtak és a melyek látszólag ellentmondásban vannak az energia megmaradásának az elvével és az aetherrezgés theoriájával. Előadása

végén Stark mérnök abbéli hitét hangsúlyozta, hogy az elektrotechnika modern vívmányaival az elektrotherapia szolgáltatásban az emberiség gyógyítására magasztos eszközként fog szolgálni a jövőben. A hallgatóság az előadást élénk tetszéssel fogadta.

Az orvosi szakosztály ülései 1905-ben.

Sitzungen der ärztlichen Abtheilung im Jahre 1905.

Első ülés 1905. február hó 1-én.

Elnök: Dr. Velits Dezső Jegyző: Dr. Limbacher Rezső.

A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése után elnök jelenti, hogy Dr. Kovács Jónás városunkból távozván a jegyzői állás betöltése válik szükségessé. Többek indítványára Dr. Limbacher Rezső egyhangulag a jegyzői teendők végzésével megbízott. Ennek kapcsán Dr. Kovács Jónás ezredorvos úrnak sok évi buzgó munkásságáért jegyzőkönyvileg köszönetet szavaz a szakosztály, egyuttal elhatározza, hogy ezt jegyzőkönyvi kivonat alakjában tudomására hozza.

Dr. Lippay Sándor bemutat egy körülbelül 5 cm. hosszú palavessző darabot, melyet egy 3 éves fiúnak bal orbitájából sikerrel eltávolított. A fiu gyógyult.

Azután három eset kapcsán előadást tart az üvegtesti homályosodásokról. Az üvegtest physiologikus szerkezetének ismertetése után főleg azon körülményeket vázolja, melyek az üvegtestben homályokat okoznak s ezek közt kiemeli a környezeti lobokat, melyeknek terméke, az izzadmány az az üvegtest gerendezetébe beivódván, annak átlátszóságát felfüggeszti.

Ezen homályok akárhol legyenek s akárminő alakban forduljanak elő tükör segítségével mindig fellelhetők, míg a physiologikus hiba gyanánt szereplő u. n. „mouches volantes”-tok tükörrel nem észlelhetők.

Az üvegtesti homályok felismerése 2-féleképen történik. Először egyszerű rávilágítással tükörrel, másodsor úgy, hogy a tükör mögé 20 dioptriás nagyító lencsét helyezünk. Míg

azonban az előbbi eljárással csak durva elváltozásokat vehetünk észre, addig a másikkal, melyet kiülönösen Hirschberg berlini szemész ajánl, a legfinomabb üvegtesti homályokat is észrevehetjük, sőt megfelelő gyengébb lencsék alkalmazásával az egész szem belsejét tökéletesen át lehet világítani. Ezután ezt az eljárást 3 betegén gyakorlatilag is bemutatja. Az egyiknél retinitis, a másiknál chorioiditis, a harmadiknál iridocyklitis okozza a meglehetősen egyforma elváltozásokat az üvegtestben.

Dr. Velits Dezső két méhet mutat be, melyek közül az egyiket exquisit portio-, a másikat cervicalis carcinoma miatt extirpált. Míg az elsőnél a prognosis kedvező, addig a másiknál, hol a folyamat már a parametriumokat is infiltrálja, infaust. Sajnálattal constatálja, hogy ő Pozsonyban még nem számolhat be oly kedvező gyógyulási percentről, mint a németek, de ennek egyedüli, ismert oka, hogy a betegek elkésve keresnek segítséget.

Második ülés 1905. február hó 22-én.

Elnök: dr. Pávai Vajna Gábor, kir. tanácsos. Jegyző:
Dr. Hardtmuth Károly.

Napirend előtt:

felszólal az elnök, Szomorú kötelességet teljesít, midőn megemlékszik dr. Fleischer Emil f. hó elején történt gyászos elhunytáról, akit a halál fiatal korában, váratlanul ragadott ki sorainkból. Szép szavakban méltatja ez ifju kiváló jellembeli tulajdonságait, minden szép és jóért buzgón lángoló szívét, nemes és sikeres törekvéseit az orvosi tudományok terén és példás családi életét, mely szép tulajdonságok vele együtt mindenkorra sírba szálltak. Midőn e felett való mély sajnálkozásának és igaz részvétének kifejezést ad, indítványozza, hogy e kiváló, fiatal kar és tagtárs emlékét az egyesület jegyzőkönyvileg örökítse meg és hogy a boldogult özvegyének és Dr. Kováts Györgynek, mint az elhunyt apósának az egyesület jegyzőkönyvi kivonat alakjában fejezze ki mély részvétét. (Helyesléssel elfogadjatik). Ugyancsak ezen halálesettel kapcsolatosan jelenti Dr. Velits elnök, hogy az egyesület nevében koszorút helyeztett el Dr. Fleischer sírjára.

Dr. Fischer Jakab az egyesület tudtára adja, hogy dr. Komáromi Sándor, karlsbadi fürdőorvos a jövő héten (1905. márc. 1.) felolvasást óhajtana tartani a „Karlsbadi gyógyforrásokról és ivóvízkúrákról“, ami örömmel elfogadtatik.

T á r g y s o r o z a t.

1. dr. Dobrovits Mátyás egy veleszületett, ritkábban előforduló bőrelváltozást: egy kiterjedt naevus lipomatoideust mutat be. Az illető nőbeteg 21 éves, törpe növésű, de nem cretin. A nyak felületén kiindulva, oroszlánysörény módjára, mintegy 3 szoros gallér allakjában, redőkben lóg le bőr a bal vállra és lapoczkára, elül pedig a bal emlőre. A test egyéb bőrrészeiben és láthatók kisebb, halikraszerű daganatok, melyekben határozottan molluscoid-sejtek vannak, miért is ezt a bőrelváltozást: naevus mollusciformisnak is nevezik. A daganat a bőralatti kötőszövettel nincs összenőve, hanem szabadon mozgatható, miért is előadó a therapiájára vonatkozólag egyes bőrrészletek operatív eltávolítása mellett foglal állást, mely eljárástól egyedül várható némi eredmény.

2. dr. Dobrovits egy leletről kíván az egyesületnek beszámolni. Körülbelül 6 hét előtt egy vidéki, parasztaszszony vétetett fel az osztályára egy hatalmas „méhkörüli izzadmánynyal“, mely a hüvely hátsó falát kitolta, az uterus a hólyaggal együtt a facsonton kívül volt. Az illető nő nagyfokú vizeleti panaszok és igen heves fájdalmak miatt vétetett fel. Operatív eljárásnak nem lévén semmi indikációja, nyugalom mellet felszívódó kezelés lett foganatosítva: ichthyoltamponok és ichthyolikonőcs a hasra. Háromheti kezelés után a hólyagviszonyai javulnak, vizeletét már tudja tartani, jobban van. Egy napon azonban rendkívül nagyfokú vizeleti inger lepi meg a nőt és egyúttal a húgycsőben megjelenik egy kőtapintatú tárgy, mely pean-nal ki lett húzva. A kihúzott tárgy egy letört 5—6 cm. hosszú catheder-darab volt, teljesen incrustálva. Dr. Velits Dezső az eset kiegészítéseképen felhozza, hogy fenti nőbeteg a pozsonyi bábaképezdében is megfordult, ahol „Exsudatum septorectovaginælet“ diagnostizáltak nála. Panaszkodott ugyan, hogy odahaza kathetereztek, de hólyagpanaszai ez időben nem voltak és minthogy az exsudatum elgenyedésétől nem

kellett tartani, az esetet hosszas lefolyása és helyszűke miatt visszaküldték az állami kórházba, míg Dr. Dobrovits a cystitis javultával az exsudatum miatt küldte volt az illetőt a bábaképezdébe.

3. dr. Kováts Lajos, egy elmebeteg nőnél fejlődési rendellenességet kíván bemutatni. A 19 éves napszámos leány ködös, derengő állapotban, megzavart öntudat mellett vétetett fel az elmebetegek osztályára, mely epileptikus betegeknél oly gyakran előforduló, oly súlyos és egyuttal jellemző állapot. Tudjuk, hogy ily nehéz öntudatzavar epileptikusoknál majd csak napokig, de néha hetekig és hónapokig is eltart. A beteg kórjának ezen szakára csak homályosan emlékszik, az állapot mintegy az álom szerepét viszi, ezek az idők kiesnek az emlékezetéből és majd rohammal kapcsolatban vagy önállóan a roham helyett lépnek fel. Kivált az utóbbiak rendkívül súlyosak. Felvétele után következő napra a beteg öntudata kissé magához tért. E betegség nála $\frac{1}{2}$ év óta tart, eleinte gyomortünetekkel kezdődött, golyó szállt a torkára, szédülése és fejfájása volt, majd görcsös állapot: epileptikus rohamok fejlődtek ki nála.

A kórelőzményeket kutatva, érdekes adattal találkozunk a beteg édes atyjának életében, aki delirium tremensben szenvedett és itt meglátjuk egyszersmind az oki összefüggést, amennyiben súlyos delirium tremens súlyos epilepsiával jár gyakran, az alkoholismus mintegy kiváltja az epileptikus állapotot.

Előadó felemlíti még a pathologikus részegséget, mely gyakran súlyos kihágásokhoz és büntényekhez vezet az illetőket. Felhossa még az időszakos iszákosságot.

Jelen esetben tehát vagy 1) atyja volt részeg ember és ebből átöröklődött a baj vagy 2) apja epileptikus volt és így öröklődött át a betegség a leányra is.

Ugyancsak ennél az elmekóros leánynál egy érdekes fejlődési rendellenesség is van jelen.

Általában a fejlődési rendellenességek vagy 1) belsők vagy 2) külsők. Sokszor már a petében van meg az oka, annak structurája kóros. Ilyenek a végtagok újjainak a megszaporodása az idegrendszerbeli kóros elváltozások, a farkastorok. A külső

abnormitások létrejönnek: a méh nyomása folytán a magzatra (lúdtalp, lóláb), az embryo megrázkódtatása folytán a peteburkok és az amnion nyomásától, az amnion szűk volta, vérzések a decíduában. Az amnion lobos kötegei egyes testrészeket strangulálnak, mint jelen esetben az amnion a jobb kart strangulálta. A rudimentär, 5 újjas kéz, alkar teljes hiánya mellett a felkar csontjához van direkt odanőve.

Harmadik ülés 1905. március 8-án.

Elnök: Dr. Velits Dezső Jegyző: Dr. Limbacher Rezső.

A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése után Dr. Komáromi Sándor, karlsbadi fürdőorvos. »A karlsbadi kuráról gyomor s bélbetegségeknél« felolvasást tart, a melyben érdekes történelmi visszapillantás után behatóan ismerteti a karlsbadi víz hatását és indikatióit, különösen hangsúlyozza, hogy a gyógyeredmény e gyógymódnál is nagyrészt a szigorú individuálizálásban rejlik.

Elnök az előadásért köszönetet mondva az ülést bezárja.

Negyedik ülés 1905. március 22-én.

Elnök: Dr. Pávai-Vajna Gábor, kir. tan. Jegyző: Dr. Hardtmuth Károly.

A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után elnök jelenti, hogy a f. hó 17-én Dr. Schmid Hugó főorvos és tagtárs jubileumi bankettje alkalmával elnök kedves kötelességének tartotta, hogy érdemdús és mindnyájunk által mélyen tisztelt tagtársunkat hivatalosan az Orvos-Egyesület nevében felköszöntse és kéri erre vonatkozólag a szakosztály utólagos jóváhagyását. (Ált. éljenzés).

A mai alkalommal pótlólag indítványozza, hogy az orvosi rend, egyletünk is a tudomány érdekében mindig oly lelkes önfeláldozással és sikerrel működő tagtársnak egyletünk jegyzőkönyvi kivonat alakjában fejezze ki legmélyebb elismerését, ragaszkodását és köszönetét.

Általános helyesléssel elfogadtatik és a jegyző meg lett bízva a jegyzőkönyvi kivonat megszerkesztésével.

N a p i r e n d.

1. Dr. A i c h Nándor, idősebb nőbeteget mutat be, kinél régebbi idő óta egy körülbelül tyúktojás nagyságú polypus van jelen a torok-garatürben, azonkívül számos apróbb polypus az orrjáratokban. Felemlíti, hogy az ilyen polypusok az ikesont csonthártya felületéről szoktak kiindulni, elég gyakoriak, de ritkán érnek el ekkora kiterjedést. A betegnek erősebb köhögtesésénél a polypus in toto a nyelv felett a szájiüreget részben kitöltve jelenik meg. Előadó a polypus operatív eltávolítás mellett fogad állást, annál is inkább, mivel a gyakori vongálás folytán a daganat különben elég vastag és széles alapú kocsányáról mégis leválhatnak és fulladási tüneteket idézhetne elő.

2. Z u z á k Hugó es. és kir. ezredorvos, mint vendég megtartja bejelentett előadását »Az elmebeteg ügy kezeléséről a hadsereg körében.«

Ismerteti a nagyszombati katonai tébolyda 1904. évi forgalma alapján az egyes kóralakok százaléka arányát, ugymint nyelv, nemzetiség és vallás szerint. A kórházban divó therapeutikus eszközöket, higienikus berendezéseket, a gyógyítás terén uralkodó alapelveket az ápolást teljesítő közegek magatartását illető katonai előírásokat és szigorú rendeleteket az eredményeket. Különösen kikel a sokhelyütt még gyakorlati alkalmazásban lévő úgy az izoláló szobák és elkülönítő cellák rendszere ellen, melyek helyett a prolonhált langyos fürdők kiterjedt alakban való alkalmazását javasolja. A gyógy szeres kezelést (hypnoticumok) alkalmazásában csak igen kivételes esetekben és kismennyiségű adagokban tartja néha elkerülhetetlenek.

Dr. F i s c h e r Jakab örömmel és élvezettel hallotta az előadó úr előadását és gratulál a hadseregnek, hogy a katonai elmekórosok ügye ily modern irányelvektől vezetett és oly igazán humánus eszmék mellett, lelkiismeretes és szakavatott kezekbe van letéve.

Párhuzamot vonva a nagyszombati katonai tébolyda és a pozsonyi áll. kórház elmeorvosozási osztálya között, a vezérlő irányelvek szempontjától therapeutikus téren onnan magyarázható a fő eltérés, hogy állami intézetekben távolról sincs meg

a kellő számú ápolószemélyzet, a létszám és forgalom pedig sokkal nagyobb itt, mint ott, az anyag minemősége kór alakok, társadalmi állás kor stb. szempontjából is természetesen egészen más.

A jelenlegi viszonyok szerint tehát sem az izoláló szobák rendszere, sem a gyógyszerek alkalmazása az intézetben teljesen ki nem zárható.

Ötödik ülés 1905. október 18-án.

Elnök: Dr. Páva i-Vajna Gábor, kir. tan. Jegyző: Dr. Har dtmuth Károly.

Elnök örömmel üdvözli a szép számban megjelent tagtársakat, egyuttal arra kéri azokat, hogy mennél gyakrabban látogassanak el az orvosi ülésekre és hogy előadásokkal, betegbemutatókkal emeljék az egyesület szellemi színvonalát.

Vendégekül megjelentek: Dr. Hottinger és Dr. Vác z orvos urak. Elnök fájdalmas szavakban emlékszik meg Dr. Stromszky Armin, mindnyájunk által igen tisztelt és szeretett tagtársunk elhunytáról. Indítványozza, hogy 1) az elhunyt özvegyének jegyzőkönyvi kivonat alakjában fejezzük ki részvétünket; 2) testületileg jelenjünk meg leendő temetésén; 3) Koszorút helyezzen az egylet az ő sirjára.

Dr. Dobrovits Mátyás, mint az elhunytnek közeli barátja engedelmet kér, hogy Dr. Stromszky sírjánál néhány bucsúztató szót mondhasson. Valamennyi indítvány egyhangulag elfogadatik.

Tárgy s o r o z a t. Dr. Velits Dezső megtartja előre beadott előadását: »15 év tapasztalata 116 ovarialis daganat operálása körül.« A terjedelmes előadás megjelent a »Gynaecologiában«.

Hatodik ülés 1905. november 1-én.

Elnök: Dr. Velits Dezső. Jegyző: Dr. Limbacher Rezső.

A múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése után Dr. Fischer Jakab egyleti titkár felkéri a jegyzőket, hogy sürgessék meg a felolvasokat, illetve előadókat, miszerint autoreferatumaikat pontosan szolgáltassák át.

Dr. Kovács Lajos vetített fényképekkel illusztrált előadást tart a „dementia praecox“-ról.

Hozzászól Dr. Fischer Jakab, aki megjegyzi, hogy a dementia praecox nem más, mint a mit régebben dementia acquisitának nevezünk. Tudtuk azt, hogy a gyógyíthatatlan elnekórformáknak mindegyike előbb-utóbb dementiába megy át, csak hogy Kraepelin volt az, aki éles megfigyelései révén rájött arra, hogy különösen a vesaniánál s melanchoiánál lép fel felette korán a teljes elbutulás. Kutatva ezt a tényt oly tünetekre bukkant, melyek a dementia praecox gyors bekövetkezésére tipikusak lévén, annak korai diagnózisát lehetségessé teszik. Egyébként e kérdés Kraepelin részéről még további kutatás tárgyát képezi.

Dr. Mergl egy acut kérdésben hívja fel a kartársak figyelmét. A „Zeitschrift für angewandte Mikroskopie“-ban ugyanis Marpmann egy új serumot ismertet, melynek azért jósol a Marmorek s Moserénél szebb jövőt, mert készítője úgy látszik helyesebb alapon indul ki, mint utóbbiak, a kik a streptococust tartván a scarlatina kórokozójának, ennek serumát használták. Marpmann ugyanis ismerve azon általánosan tudott tényt, hogy a scarlatina fertőző anyaga különösen a hámlási időszak alatt virulens, egy a beteg véréből, hámjából s vizeletéből összetett anyaggal fertőzte a kísérleti állatokat. Ezen virust aztán hidrogen-superoxiddal fokozatosan gyengítve lassan immunussá tette a scarlatinával szemben kísérleti állatjait. Az ilyképen immunisált állatok véréből készült antitoxinnal végzett kísérletei oly biztatók, hogy előadó is próbát tett ezen új serummal s eddigi tapasztalatai arra buzdították, hogy a kartársakat is felkéri hasonló kísérletek végzésére.

Ezt annál is inkább tehetik, mert a serumnak eddig semmi nemű káros mellékhatását nem tapasztalta.

Több tárgy nem lévén elnök az ülést bezárja.

H e t e d i k ü l é s 1905. n o v e m b e r 29-én.

Elnök: Dr. Páva y-Vajna Gábor, kir. tanácsos. Jegyző: Dr. Limbacher Rezső.

A mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése után 1) Dr. König dévény-ujfalusi orvos felolvasást tart „A lépfene septicus és két helyi elváltozást mutató eset“ címén.

Előadó a három eset leírása előtt a septicus bántalmak történetéről, korokozatairól és gyógykezelésről tart egy rövid áttekintést, Haller munkájától kezdve, mely 1765 től datálódik a legújabb korig, különösen a bakteriologiai vizsgálatra fektetvén fősulyt, melyre az impulsust Virchow és Semelweiss adta. Kiemelve Pasteur és Liebig tudományos vitáit az erjedés tana körül, majd Koch Robertnek munkálkodását a pathogen mikroorganizmusok tenyésztése és festése körül Ismerteti a septicus bántalmakat előidéző coccusoknak és bacillusoknak válfajait. Majd lendületes szavakkal felhívja a collegák figyelmét a múlt évben megjelent Dr. Lenharz eppendorfi kórházi igazgató munkájára a „septicus bántalmakról“. A gyógykezelést illetőleg a már ismert gyógymódokról az újabb serum terapiáról és különösen Dr. Lenharz saját serumával, melyet ember-savóból készített nyujt kimerítő tájékoztatást.

A fentti dolgok ismertetése után a saját praxisában előforduló három lépfenés esetére tér át. Előrebocsátva a földmives nép indolens voltát a valóban veszedelmes baj iránt, leírja az első esetet. L. L. 39 éves nős izr. korcsmáros, lépfenés állat husát vágta ki, mely munkaközben, bal kéz hüvelykujját megsértette, ötödnapra hívják előadót, ki az anamnezis útbaigazítása szerint acutgyomorhurutot constatált, megjegyzendő, hogy az illető azért nem vezette az orvost a helyes nyomra, mert félt a feljelentéstől, lévén az orvos ott helyben vágóbiztos. Az első látogatása után, negyednapra az illető soporozus állapotban volt, bal honalja alatt, egy tyuktojásnyi bubo, az egész bal mellfélen oedematosus phleymonosus lob, petechiák, meningealis tünetetek a bal hüvelyk ujján egy mogyoronyi pustula maligna Exitus laetalis.

II-i k eset. L. S. 54 éves nős r. k. parasztgazdánál, 3 drb. állat elhullott lépfenében, két darabot elásott a harmadik bőrét lenyuzta és munka közben bal arc felét felkaparta. A jelzett arcfél hirtelen pöffedése a kapart helyen, az előadó scarificalta és Bécsbe küldte, honnét azt az értesítést kapta, hogy a bakteriologiai vizsgálat positiv adatot tüntetett fel lépfenére. A beteg részlet és a mirigyek kiosztása után, gyógyultan el lett bocsájtva. Odahaza munkához látott és tenyérszövetrel borított nyaki részén, a vena facialis communis több helyen

megszakadt, melyet dupla selyemmel felül és alul körülbelül 4 centiméternyi közben alakított és minekután a vérzés megszűnni nem akarván a felső és alsó kötvéget egy csomóba gomozta. Gyógyulás rövidesen beállott.

II-ik eset. P. A. 34 éves nős földmives a bal felső szempillán herpetikus kiütés a fejbőrön részletéig terjedő, majd a pofacsontot magában foglaló phlegmonosus lob, szempilla tasak-szerűen pöffedve átlátszó. A szempillán öt $\frac{1}{2}$ centiméteres körökben párhuzamos scarificatio, majd a pofa bőr alá $10/000$ sublimat oldat fecskendezése, folytatólagos sebkezelés 14 nap után gyógyulás.

2. dr. A s s i n g e r, berlini orvos, az egyesület engedelmével bemutatja az általa szerkesztett vibrációs-masszáz készülékét. Az igen ügyes apparatust egy kézzel hajtott excentrikusan elhelyezett korong forgása hozza — a korong excentricitásának csökkentése, illetve fokozása által — alig érezhető finom rezgésbe, illetve szinte rázkodtató vibrációba. Ezen rezgéseket a korong közelében elhelyezhető különböző alakú, végükön elastikus pelottákkal ellátott toldalékok közvetítik a masszírozandó testrészszelel.

Több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárja.

N y o l c a d i k ü l é s 1905. d e c e m b e r 13-á n.

Elnök: Dr. V e l i t s Dezső. Jegyző: Dr. L i m b a c h e r Rezső.

T á r g y.

Dr. V e l i t s Dezső előadása: »O v a r i o t o m i a a t e r h e s s é g a l a t t.«

Előadó egy általa m. é. nov. hó 24-én a terhesség alatt végzett ovariomiával kapcsolatban összefoglalja először a rendelkezésére álló irodalomból mindazon ovariomiákat, melyek részben a terhesség s szülés, részben a gyermekágyban végeztek. Ezen áttekintésnél feltűnt, hogy szülészeti s nőgyógyászati anyagában elég gyakran volt alkalma ezen complicatioval találkozni: amig ugyanis F l a i s c h l e n 17832 szülés közt csak 5 izben végzett ovariomiát, addig ennél sokkal csekélyebb anyaga mellett a terhesség és szülés alatt egy-egy izben, a gyermekágyban pedig 11-szer volt alkalma operálni.

Ezen a terhességet, szülést vagy puerperiumot complicáló tumorok közül leggyakoribb a kystoma pseudomucinosum és dermoid, gyérekben fordul elő valamely rosszabbindulatu daganat. Tizenhárom esete közül kilencben jóindulatú s kettőben rossz indulatú tumorról volt dolga.

Ami a graviditas és tumor kölcsönhatását illeti, megjegyzi, hogy sokszor minden baj nélkül megvannak egymás mellett, sőt szülések is ismétlődhetnek zavar nélkül. Máskor immens nagyságuk dacára sem zavarják a graviditást vagy szülést, de annál gyakrabban okoznak súlyos complicatiókat a gyermekágyban. A therapiára vonatkozólag egységes schéma nem állítható fel, általában véve azonban, épen arra való tekintettel, hogy a szülés alatt vagy a gyermekágyban súlyos zavarokat idézhetnek elő, mondhatjuk, hogy az ovariectomia már a terhesség alatt indikált. Megerősíti előadót ezen nézetében a therapiánál talált mortalitási százalék. A míg ugyanis a sub graviditate végzett ovariectomiák halálozási percentje 1.5⁰/₀—5.9⁰/₀ közt ingadozik, addig a terhesség megszakitásánál 22⁰/₀ a veszteség. Expectativ eljárás mellett pedig az anyai mortalitás 23⁰/₀ a magzaté 39⁰/₀, úgyszintén kisebb az ovariectomia utáni koraszülés és abortus veszedelme mint más eljárásoknál. Épen ezért odaconcludál, hogy 1. távolítsuk el a tumort, haladék nélkül, ha complicatiót okoz. — Punctio szóba sem jöhet. Kivételek a következők:

1. Előrehaladott terhességnél az életképesség bevérandó.
2. Stationär kis daganat, ha több szülésen át bajt nem csinált, orvosi felügyelet alatt a gyermekágy utáni kivételre halasztható.
3. Gyermektelen anyánál különösen kétoldali daganatnál az életképesség bevérandó.

4. Intraligamentär, vagy a medencébe benőtt solid tumorok a terhesség alatt nem bántandók; hol véres műtétre van kilátás koraszülés, event. sectio caesarea jöhet szóba.

Szülés alatt vagy reponálunk, vagy pungálunk, de ez már nem egyszer a vérzés s infectio miatt megboszulva magát. Szóba jöhet a vaginalis incisio, kivarrás s végül a vaginalis ovariectomia.

Előadó ezek után elmondja a terhesség alatt végzett ovariectomiája történetét.

T. V.-né 25 éves VI. para, utolsó terhessége 1905 januárban korai vetéléssel végződött. Ezután rendszeren menstruált július végéig, mire megint teherbe esett. Ezzel egyidejűleg hasa baloldalán egy csomót vesz észre, ami koronkint fájdalmakat okoz, s e miatti aggodalma vezérelte hozzánk. Felvétel 1905. nov. 20-án. Az egészséges, jól táplált nőnek a terhesség IV. hónap végének megfelelő nagyságú méhe baloldalán egy két ökölnyi gömbölyded, rugalmas daganat mozgatható minden irányban, így a méh előtt a jobb oldalra is teljesen áttolható, feltolásnál egy a méh baloldaláról kiinduló köteg feszül meg.

1905. november 24-én tipikus ovariectomia. A daganat dermoid lévén in toto távolíttatik el; kocsánya egy $\frac{1}{2}$ atypikus csavaródást mutatott.

A minden odanövéstől mentes, az egész petefészket egyenletesen feldolgozó egykamrás dermoid külső felületén számos apró tüsző van elhintve. Belső felülete általában bőrszerű sűrű egész 70 cm. h. barna hajzattal van borítva. Jobb petefészkek benn maradt. Ideális gyógyulás. A terhes méh az egész reconvalescentia alatt nem reagált.

A gyógyult beteget s a tumort bemutatva, elnök az ülést bezárja.

Népszerű tudományos estély

tartatott 1905. április 10-én a városháza nagy termében.

A pozsonyi orvos-természettudományi egyesület 1905. április 10-én egy népszerű tudományos estélyt rendezett a városháza nagy termében, mely alkalommal Klatt Román gymn. tanár »a spiritismusról« tartott érdekes előadást. Ismertette a spiritismus történetét példákkal igyekszik bebizonyítani, hogy a természettudományi tapasztalatokkal szemben a spiritistikus észlelések csak subjectiv érzések, melyek az objectiv természettudományi vizsgálatnál meg nem állhatnak és többnyire suggestio következtében jönnek létre. A városháza nagy termét zsúfolásig megtöltő előkelő hallgatóság feszült figyelemmel kísérte előadó fejtegetéseit és végül zajosan megéljenezte.

J e g y z é k e

azon tudományos társulatoknak és intézeteknek, melyekkel egyesületünk csereviszonyban áll és egyuttal felsorolása az utolsó küldeményeiknek.

V e r z e i c h n i s s

der wissenschaftlichen Anstalten und Vereine, mit denen unser Verein den Schriftentausch unterhält und gleichzeitige Bestätigung der zuletzt eingesandten Schriften.

- Altenburg (Sachsen).* Naturforscher-Gesellschaft des Osterlandes.
Mittheilungen aus dem Osterlande, Neue Folge
XI. Bd.
- Amsterdam,* Kon. Akademie van Wettenschappen.
Verhandling der koninklike Akademie van
Wettenschappen
I. Section VIII, 6, 7. Deel IX. 1.
II. Section Deel X. 1—6, Deel XI. 2. Deel. XII. 1, 2.
Jaarboek 1903, 1904.
Verslag der natuurkundige Afteling Deel. XII. 1, 2,
Deel. XIII. 1, 2.
- Annaberg (Sachsen).* Verein für Naturkunde 11. Bericht 1903.
- Augsburg* Naturwissenschaftlicher Verein für Schwaben.
36. Bericht 1904.
- Aussig a. d. Elbe.* Naturwissenschaftlicher Verein.
- Bamberg.* Naturforschende Gesellschaft.
18. Bericht 1901.
- Basel.* Schweizerische naturforschende Gesellschaft.
Verhandlungen Bd. 18. H. 2.
- Batavia.* Kon. naturkund. Vereeniging in nederland.
India.
Naturkundig. Tydschrift voor Nederlandisch Indie.
Deel LXIV.
- Bécs (Wien).* Annalen des k. k. naturhistorischen Hof-
museums.
Bd. 19. Nr. 4.
K. k. Akademie der Wissenschaften.
Sitzungsberichte :
Abth. I. 114 Bd. 1—8 Heft,
II-a 113 " 10 Heft. 114 " 1—9 "
II-b 113 " 10 " 114 " 1—7 "
III. 113 " 8—10 " 114 " 1—9 "
Mittheilungen d. praehist. Commission I Bd, Nr. 16.
Mittheilungen der Erdbebencommission. Neue
Folge 28—30.
Register zu den Bänden 106—110 Nr. XV.

- K. k. Centralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus.
 K. k. geologische Reichsanstalt.
 Verhandlungen 1905 Nr. 13—18. 1906. Nr. 1.
 K. k. geographische Gesellschaft.
 Niederösterreichischer Gewerbeverein.
 K. k. Landwirtschafts-Gesellschaft.
 Entomologischer Verein.
 15. Jahresbericht 1904.
 Verein zur Verbreitung naturwiss. Kenntnisse.
 Schriften 42—43. Bd.
 Akademische-Lesehalle.
 5. Rechenschaftsbericht vom Jahre 1899—1902.
 Österreichischer Touristen-Club.
 Leseverein der Hörer der technischen Hochschule.
- Békés Csaba.* Múzeum-egyésület.
 II. évkönyv 1901—1902.
- Berlin.* Kön. preussische Akademie der Wissenschaften.
 Sitzungsberichte 1905. XXXIX—LIII.
 Deutsche geologische Gesellschaft.
 Zeitschrift 56. Bd. 4. Heft, 57. Bd. 1—3. Heft.
 Register der Zeitschrift für die Bände 1—50.
 Redaction der Zeitschrift f. d. ges. Wissenschaften.
 Redaction der Fortschritte der Physik.
 Botanischer Verein der Provinz Brandenburg.
 Verhandlungen XLV. Jahrgang.
- Bern.* Naturforschende Gesellschaft.
 Mittheilungen 1903. 1904.
 Allgemeine schweizerische Gesellschaft für die gesammten Naturwissenschaften.
 Verhandlungen 86. und 87. Jahresversammlung.
- Besztercze.* Direction der Gewerbeschule.
 39. Jahresbericht.
- Bielitz Biala.* Beskidenverein.
 Mittheilungen I. Jahrgang 1, 2.
- Bologna.* Accademie delle scienze.
 Rendiconto, nuovo serie vol. V. VI. VII. VIII.
 Memorie serie V, tomo 9, 10. Serie VI. Tomo 1.
- Bonn.* Niederreinerische Gesellschaft für Natur- und Heilkunde.
 Sitzungsberichte 1904. I. u. II. Hälfte.
 Naturwissenschaftlicher Verein der preussischen Rheinlande Westfalens und des Reg. Bezirkes Osnabrück.
 Verhandlungen des Vereines 61. Jahrgang 1904.
 I. u. II. Hälfte, 62. Jahrgang 1905. I. Hälfte.

- Bordeaux.* Société d. sciences physiques et naturelles.
Boston. Society of natur. History.
 Proceedings Vol 31 Nr. 2—10, Vol 32 Nr. 1—2.
 Memoirs Volum 5, Nr. 10—11. Volum 6. Nr. 1.
 Occasional Papers. Fauna of New England. 1. 2. 3.
- Bremen.* Naturwiss. Verein.
 Abhandlungen 18. Bd. 1. Heft.
- Bresslau.* Schlesische Gesellschaft für Vaterländ. Cultur.
 81. Jahresbericht.
 Die Verbreitung der Gefässpflanzen in Schlesien.
 Zeitschrift für Entomologie,
 30. Heft. Neue Folge.
- Brooklin.* Museum Institute of arts and sciences.
 Monographs 1905 III—V. Bulletin Vol 1 Nr. 5—6.
- Brünn.* K. k. mährisch-schlesische Gesellschaft zur
 Beförderung des Ackerbaues etc.
 Naturforscher Verein.
 Verhandlungen 43. Bd.
 23. Bericht der meteorolog. Commission.
H. Schindler. Beitrag zur Kenntniss der Nieder-
 schlagverhältnisse Mährens und Schlesiens.
 Naturwissenschaftliche Section des Lehrer-
 vereines.
 6. Jahresbericht 1903.—1904.
- Bruxelles.* Académie royale des sciences.
 Annuaire de 71. anné.
 Bulletin de la classe de sciences 1904, Nr. 1—12
 1905 Nr. 9—12.
 Académie royale de médecine.
 Bulletin Serie IV.
 Tome XIX. 8—11. Tome XX. Nr. 1.
 Société entomologique de Belgique.
- Budapest.* Magyar nemzeti muzeum.
 Jelentés az 1903. 1904. évi állapotról.
 Magyar tudományos akadémia.
 Akadémiai Értesítő 191—194.
 Almanach 1906.
 Math. és természett. értesítő 22 kötet 1—5,
 23 " 4—5.
 Emlékbeszédek XII. kötet 3—12.
 M. k. természettudományi társulat.
 Természettudományi közlöny 436—439 füzet.
 Pótfüzetek 80—81 füzet
 A „Természet“ szerkesztősége.
 IV. évfolyam 1—6.
 M. k. földtani intézet.
 Évkönyv XIV. kötet 5. füzet.
 Kiadványai:
Dr. Schafarzik a kőbányák részletes ismertetése
Hlavács. A magyar pontusi elmélet irodalma
 két térkép.

- Magyar földtani társulat.
Evi jelentés 1904-ről.
- Orsz. közegészségi egyesület.
Egészség 1905 10–12 sz. 1906 1–3 sz.
- Magyar ornithologiai központ.
Otto *Herman* The method for ornithophaenologie
" " Recensio critica automatica of the
doctrine of Bird-migration.
- Magyar botanikai lapok.
IV. évf. 6 12. V. évf. 1. sz.
- A Rovartani Lapok szerkesztősége.
Rovartani Lapok XIII. kötet 1–2.
- A muzeumok és könyvtárak országos főfel-
ügyelősége útján érkezett küldemények.
Jelentés az 1904. évi működéséről.
A muzeumok és könyvtárak országos tanácsának
III. évi jelentése 1903–1904.
Temesvár közművelődési intézményei.
Magyar Minerva III. évf.
Divald Kornél Sáros vármegye szövött emlékei.
A magyar orvosok és természetvizsgálók vándor-
gyűléseinek több régebbi évkönyve.
- A m. kir. földmívelési ministerium adománya.
Erdészeti kísérletek VI. évfolyam 1–2 szám.
VII. évf. 3–4 sz.
- Budapest főváros statisztikai hivatala.
Közleményei XXXVI. köt. 3–4. f. és XXXIII. köt.
Évkönyv 6. évfolyam.
- Cuën.* Société Linné.
- Cairo.* Société Khediviale de geographie.
- Cambridge.* Muzeum of comparative Zoology at Harvard
(*North-America*). College.
Bulletin Vol. 46, 4, 10–13. Vol. 48, 2. Vol. 49.
Annual report 1904–1905.
- Cassel.* Verein für Naturkunde.
Abhandlungen und Bericht XLIX.
- Chemnitz (Sachsen).* Naturwissenschaftliche Gesellschaft.
15. Bericht
- Cherbourg.* Société des sciences naturelles.
Memoires Tome. XXXIV.
- Christiania.* Kon. norweg. Univers.
Gade F. G. De pathologisk anatomiske Forán-
dinger 1900. 2 k.
- Chur.* Naturforscher-Gesellschaft für Graubünden.
XLVI. Jahresbericht.
- Cincinnati.* Ohio U. S. A. Lloyd library.
Reproduction-series Nr. 14.
Mycological-series Nr. 3.
- Cordoba.* Academia nacional de ciencias.
(*Dél-Am., (Rep. Argent.)*)

- Czernowitz.* Verein für Landescultur.
- Danzig.* Naturforschende Gesellschaft.
Schriften. Neue Folge XI. Bd., H. 1–3.
Katalog der Bibliothek I. Heft.
- Darmstadt.* Verein für Erdkunde. Grossherzogl. Geologische Landesanstalt.
Notizblatt. IV. Folge, 24. u. 25.
- Dessau.* Naturwissenschaftlicher Verein.
- Dijon.* Académie de sciences.
- Dorpat.* Naturforscher-Gesellschaft.
Sitzungsberichte 12. u. 13. Bd.
- Dresden.* Naturwissenschaftliche Gesellschaft Isis.
Sitzungsberichte und Abhandlungen, Jahrg. 1903 u. 1904. Jänner–Dezember. u. 1905. Jänner–Juni.
Gesellschaft für Natur- und Heilkunde.
Jahresbericht 1905.
Gesellschaft für Botanik und Gartenbau.
- Dublin.* Royal Irish Academie.
Royal geological society.
- Dürkheim a. d. Haardt* Pollychia naturwissenschaftlicher Verein der Rheinpfalz.
Mittheilungen der Pollychia Nr. 18–21.
Dr. H. Schöffler Vortrag über die Stirnwaffen.
- Ekaterinburg.* Société Ouralienne de médecine.
- Elberfeld.* Naturwissenschaftlicher Verein.
Jahresberichte Heft X.
- Emden.* Naturforscher-Gesellschaft.
89. Jahresbericht.
- Erfurt.* Kön. Akademie gemeinnütziger Wissenschaften.
Jahrbücher. Neue Folge, Heft 31.
- Fiume.* Naturwissenschaftlicher Club.
Mittheilungen IX. Jahrgang.
- San Francisco.* Academy of sciences.
(California.)
- Frankfurt a. M.* Physikalischer Verein,
Senkenberg'sche Naturforscher-Gesellschaft.
Bericht 1904, 1905.
Zoologische Gesellschaft
- Frankfurt a. d. Oder* Naturwissenschaftlicher Verein für den Regierungsbezirk Frankfurt a. d. O.
„Helios“ 22. Bd.
- Freiburg in Breisgau* Gesellschaft zur Beförderung der Naturwissenschaften.
- Fulda.* Verein für Naturkunde.
- Gent.* Naturwissenschaftl. Gesellschaft „Natura“.
- Genua.* R. accademica medica.
- Gera.* Gesellschaft v. Freunden d. Naturwissensch.
43–45. Jahresbericht 1900–1902.

- Giessen.* Oberhessische Gesellschaft für Natur- und Heilkunde.
34. Bericht 1899–1902.
- Görlitz.* Naturforschende Gesellschaft.
Abhandlungen 24. Bd.
- Göttingen.* Kön. Gesellschaft der Wissenschaften.
Nachrichten der mathem. physik. Classe 1905.
Heft 4–5.
Geschäftliche Mittheilungen 1905. Heft 2.
- Graz.* Naturwissenschaftl. Verein für Steiermark.
Mittheilungen vom Jahre 1903 u. 1904. 40 u. 41.
Heft. Haupt Repertorium.
Verein der Ärzte.
Mittheilungen 1905, 12, 1906 1–3.
K. k. Landwirthschafts-Gesellschaft.
- Halle a. d. Saale.* Kaiserl. Leopoldinisch-Carolinische deutsche Akademie der Naturforscher.
„Leopoldina“ 41. Heft Nr. 11–12. 42. Heft 1.
Naturforschende Gesellschaft.
Abhandlungen 1901, 12–13. Bd.
- Hamburg.* Naturhistorischer Verein.
- Hanau.* Wetterauer Gesellschaft f. d. ges. Naturkunde.
I. Nachtrag zum Katalog der Bibliothek 1902,
Bericht von 1899–1903.
- Hannover.* Naturhistorische Gesellschaft.
50–54. Jahresbericht.
- Heidelberg.* Naturhistorisch-medicinischer Verein.
Verhandlungen. Neue Folge. VII. Bd. 5. Heft,
VIII. Bd. 2 Heft.
- Helsingfors.* Finska Vetenskaps societeten.
Förhandlingar XLVI. 1903–1904.
L'observatoire magnetique et meteorologique.
Volume 19.
Heinrichs Etat des glaces et des neiges 1893–1894
Observations 1891–1895, 1899.
- Igló.* Magyarországi Kárpát-egyesület.
Evkönyv. 32. évfolyam 1905.
- Insbruck.* Ferdinandeum für Tirol und Vorarlberg.
Zeitschrift Folge 3. Heft 46, 47.
- Kansas.* The University. Academy of sciences.
(*North-America*). Bulletin of the University of Kansas
Vol. IV. Nr. 6, 8, 9.
- Kassa.* Kassai Múzeum.
A kassai múzeum leíró lajstroma. Vezető a kassai múzeum gyűjteményeibe.
- Kézsmárk.* Szepesi orvos-gyógyszerészeti egyesület.
Evkönyv 1903–1904-ről.
- Kiel.* Naturwissenschaftlicher Verein für Schleswig-Holstein.
Schriften Bd. 13. I. Heft. Register zu Bd. 1–XII.

- Klagenfurt.* Naturhist. Landesmuseum von Kärnthen.
Karinthia 1905 Nr. 5—6. Jahrbuch Heft 27.
1906 Nr. 1.
- Kolozsvár.* Erdélyi Muzeumegylet.
Közlemények orvosi szak 23. kötet.
„ természettudományi szak 23. kötet,
Orvos-természettudományi társulat.
Értesítő 25. kötet.
- Königsberg.* Kön. physikal. ökonomische Gesellschaft.
Schriften 44. u. 45. Jahrgang.
- Kopenhagen.* Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
Oversigt over del kon. dans. 1905 Nr. 4—6,
1906 Nr. 1.
Naturhistorischer Verein.
Videnskabeliger Meddelelser for 1905.
- Krakau.* K. Akademie der Wissenschaften.
Bulletin international.
Mathem. Classe 1904 1—10, 1905 Nr. 1—7.
Phylog. Classe 1904 1—10, 1905 Nr. 1—7.
Katalog Tom. V. Rok. 1905 Nr. 1—2.
Naturhistorischer Verein.
- La Plata*
(Buenos Ayres) Demografia
Anno 1900—1902.
- Lausanne.* Société vaudoise des sciences naturelles.
Bulletins de la société Nr. 153, 154.
- Leipzig.* Kön. Gesellschaft der Wissenschaften.
Bericht über die Verhandlungen der kön. Gesell-
schaft 57. Bd. 3—4.
Fürstl. Jablonovskische Gesellschaft.
Jahresbericht 1906.
- Linz.* Museum Francisco-Carolinum.
62. 63. Jahresbericht.
- Liverpool.* Literary and philosophical society.
Proceedings of the lit. and. philosoph. Soc.
Nr. 58. 1904 - 1905.
- London.* Royal society.
- Lucca.* Accademie Lucchese di science, lettere ed arti
Atti della Accademia, Tomo XXX.
- Lüneburg.* Naturwissenschaftlicher Verein.
Jahreshefte Nr. XVI. 1902—1904.
- Luxemburg.* Verein Luxenburger Naturfreunde.
„Fauna“ 14.—15. Jahrgang.
Vorstudien zu einer Pilzflora I. Theil
Société G. d. de Botanique.
Recueil des memoires et des travaux publié par
la société G. d. de Botanique Nr. XV. 1901.
- Magdeburg.* Museum für Natur- u. Heimatkunde.
Abhandlungen Bd. I. Heft 1.
- Manchester.* Literary and philosophical society.
- Mannheim.* Verein für Naturkunde.

- Marburg.* Verein zur Beförderung der ges. Naturwissenschaft.
Sitzungsbericht 1903, 1904. Schriften 13. Bd. 5. Abth.
- Mármarosziget.* Orvosgyógyászati egyesület.
I. evkönyv. 1895--1898.
Vármegyei muzeum egyesület.
Az egyesület története 1905.
- Mecklenburg.* Verein der Freunde der Naturgeschichte.
Archiv des Vereines, 58. Jahrgang I--II. Abth.
59. Jahrgang I. Abth.
- Milano.* Reale Istituto Lombardo die scienze, lettere ed arti.
Rendiconti Serie II, Volume 37 Nr. 1--20, Vol. 38 Nr. 1--16.
Memoire Vol. 20 Nr. 1--6. Indice generale 1902.
Società geologica.
Indice generale 1902.
Società italiana die scienze naturali.
Atti della società, Vol. XLIV. Nr. 3--4.
- Miskolcz.* A borsodmiskolczi közművelődési és muzeumegylet.
- Modena.* Real Accademia die scienze, lettere ed arti.
Memoire della academia, Serie III, Volum. 5.
- Moscou.* Societé imperiale des Naturalistes.
- München.* K. bayerische Akademie der Wissenschaften.
Sitzungsberichte der math. physik. Classe 1905 3.
Abhandlungen der math. phys. Classe 22. Bd. Nr. 1.
Ärztlicher Verein.
Sitzungsberichte XIII. Bd., 1903, XIV. Bd. 1904.
Ornithologischer Verein.
II. Jahresbericht für 1899 und 1900.
- Münster.* Westfälischer Provincial-Verein für Wissenschaft und Kunst.
27. Jahresbericht.
- Montevideo.* Museo nacional.
Annales de museo nacional.
Serie II. Entrega II.
Section hystorico-phylosophica 1904 Tomo II.
Entrega I.
- Nagybánya.* Muzeumegyesület.
A muzeumegyesület értesítője 1903 és 1904-ről.
- Nagyszében.* Verein für Naturwissenschaft.
Verhandlungen und Mittheilungen, 33. Bd., 1903.
- Nagyvárad.* Biharmegyei orvos-gyógyászati egyesület.
Az egyesület szakülései 49. évf.
- Nancy.* Societé des sciences.
Bulletin des séances.
Tome IV. fasc. 3 4. Tome V. fasc. 1--4 Tome VI. 1.
- New York.* American Museum of natural history.

- Nürnberg.* Naturhistorische Gesellschaft.
Abhandlungen Bd. 15, 1. Heft.
- Offenbach.* Verein für Naturkunde.
37–42. Bericht über die Thätigkeit des Vereines
vom Jahre 1895–1901.
- Olmütz.* Naturwissenschaftliche Section des Vereines
Botanischer Garten.
I. Bericht 1903/4–1904/5.
- Palermo.* Accademia de scienze, lettere e belle arti.
Atti della accademia, III. Serie. Volume VI.
1900–1901.
- Passau.* Naturforscher Verein.
19. Bericht des Naturhistorischen Vereines.
- Pécs.* Városi múzeum
Emléklapok a városi múzeum megnyitási ünne-
pélyéről.
- Philadelphia.* Akademy of natural sciences.
Proceedings of the academie Volume 57. Part II.
- Pisa.* Società toscana di scienze naturali.
Atti della società, Vol. 14. Nr. 9–10, Vol. 15. Nr. 1.
- Pozsony.* Der Weinbergsbote.
1906. Nr. 1–5.
- Prag.* Kön. böhm. Gesellsch. der Wissenschaften.
Sitzungsberichte 1904. Jahresberichte 1904.
Verein Böhmischer Landwirthe.
Naturhistorischer Verein „Lotos.“
Sitzungsberichte Neue Folge 22. Bd.
Lese- und Redehalle der deutschen Studenten
in Prag.
55. u. 56. Bericht.
- Regensburg.* Naturwissenschaftlicher Verein.
Berichte des Vereines, IX. Heft 1901–1902.
Botanische Gesellschaft.
Denkschriften der bot. Gesellschaft VIII. Bd.
Neue Folge II. Bd. IX. Bd. Neue Folge III. Bd.
- Reichenberg.* Verein der Naturfreunde.
Mittheilungen, Jahrgang 35.
- Riga.* Naturforscher Verein.
Korrespondenzblatt XLVII.
- Rio de Janeiro.* Archivos do museo nacional.
Volume X. 1897–1899.
Revista de museo nacional. Volume I. 1896.
- Salzburg.* K. k. Landwirtschaftliche Gesellschaft.
- Stettin.* Entomologischer Verein.
Entomologische Zeitschrift, 62. Jahrgang 7–12.
- St. Gallen.* Naturwissenschaftliche Gesellschaft.
Bericht über die Thätigkeit während des Vereins-
jahres 1904.
- St. Louis.* Academy of sciences.
Transactions of the Academie, Vol. XIII Nr. 1–9.
Vol. XIV. 7–8, Vol. XV. 1–5.

- Stockholm.* K. svenska-vetenskaps-Academie.
 Observation meteorologique suedoises, 1904.
 Accessionskatalog, 1903—1904.
 Handlingar 39. Bd. 1—5.
 Arkiv för matem. Bd. II. H. 1—2.
 " " mineral " I. H. 1—2. Bd. II. H. 1.
 " " botanik " I. H. 1—4. Bd. II. H. 1—4.
 " " " " IV. H. 4.
 " " zoology " II. H. 4.
 Arsbock för år 1905.
 Le Prix Nobel en 1902.
 Meddelanden från K. u. Nobel Institut Bd 1, Nr. 1.
 Entomologisk Tidskrift.
 Arg. 26. H. 1—4.
- St Petersburg.* Academie imperiale des sciences.
 Bulletin de l'academie, V. Serie, XVII. 1—5.
 Catalogue des livres publiées par l'acad. I. Publiee
 en langue russe 1902.
- Stuttgart.* Naturwissenschaftliche Gesellschaft.
 Jahreshfte 60. Jahrgang 1904.
- Temescvár.* Délmagyarországi orvos-természettudományi
 egyesület.
 Természettudományi füzetek, 29. évf. 3—4. füzet.
- Trencsén.* Természettudományi társulat.
 A természett. társulat évkönyve 1902—1903.
- Turóc-Szt.-Márton.* Slovenska musealna Spoloinost.
 Casopis Roznik 8 Cislo 6, Roznik 9 Cislo 1.
 Sbornik Roznik X. 1, 2.
- Udine.* Assoziacione agraria Friulana.
- Upsala.* Regia societas scientiarium.
 Nova acta Ser. IV. Vol. I. Fasc. 1.
 Ärztlicher Verein.
 Förhandlingar Bd. XI. H. 1—2.
- Utrecht.* Kon. nederlandsch. meteorolog institut.
 Annuaire meteorologique pro 1902, 1903.
- Venezia.* R. istituto veneto di scienze, lettere ed arti.
- Washington.* Smithsonian Institution.
 Bulletin of the united states national museum,
 Nr. 53, 54, 55.
 Proceedings. Vol. XXVII.
 Special Bulletin. *Mitting.* American Hydroids
 Contributions from the United States Herbarium
 Volume IX.
 U. S. Department of agriculture.
 Annual report 1902, 1903.
- Wernigerode.* Naturwissenschaftlicher Verein des Harzes.
- Wiesbaden.* Nassauischer Verein für Naturkunde.
 Jahrbücher des Vereines, Jahrgang 57, 58.
- Würzburg.* Physikalisch-medicinische Gesellschaft.
 Sitzungsberichte 1903 Nr. 1—8, 1904 Nr. 1—10.
 Polytechnischer Central-Verein.

- Zágráb. (Agram).* Kir. egyetem.
Nemzeti Muzeum.
Vjesnik Hrvatskoga arheoloskoga Drustra nove
serije sveska VI, 1902.
- Zürich.* Naturforschende Gesellschaft.
Vierteljahrschrift, 50. Jahrgang 3. Heft.
Physikalische Gesellschaft.
Mittheilungen 1903, 3. u. 5. H.
- Zweibrücken.* Naturhistorischer Verein.
- Zwickau.* Verein für Naturkunde.
Jahresbericht des Vereines 1901.
-

N é v j e g y z é k e

a pozsonyi orvos-természettudományi egyesület tagjainak
1906. április elsején.

Verzeichniss

der Mitglieder des Vereines für Natur- und Heilkunde zu
Pozsony am 1. April 1906.

I. Az egyesület tisztségviselői. — Vereinsleitung.

Elnök: Dr. *Kanka Károly*, kir. tan., a m. kir. áll. kórház nyug. igazgatója.

Másodelnök: Dr. *Ortvay Tivadar*, akad. tanár, apát, pápai kamarás.

Titkárok: Dr. *Fischer Jakab*, a m. kir. áll. kórház főorvosa és *Schwicker
Alfréd*, a m. kir. állami főreáliskola tanára.

Könyvtáros: *Mergl Károly*, népiskolai tanító.

Pénztáros: *Polgár Gyula*, gyógyszerész.

Gyűjteménytárőre: *Feigler Ferencz*, népiskolai főtanító, ipariskolai
igazgató.

Háznagy: Dr. *Koráts György*, kir. tan., Pozsony szab. kir. város rendőr
főorvosa.

a) Orvosi szakosztály. — Ärztliche Abtheilung.

Elnök: Dr. *Velits Dezső*, a m. kir. bábaképezde igazgató tanára.

Másodelnök: Dr. *Pávay Vajna Gábor*, kir. tan., a m. k. állami kórház
főorvosa.

Jegyzők: Dr. *Hardmuth Károly*, Pozsony megye központi járásorvosa és
Dr. *Limbacher Rezső*, tanársegéd.

Választmányi tagok: Dr. *Dobrorits Mátyás*, a m. kir. áll. kórház fő-
orvosa, dr. *Tauscher Béla*, kir. tan., városi főorvos és dr. *Zsigárdy
Atadár*, megyei főorvos.

b) Természettudományi szakosztály. — Naturwissenschaftliche Abtheilung.

Elnök: *Polikeit Károly*, a kir. kath. főgymnázium igazgatója.

Másodelnök: *Schmidhauer Antal*, műszaki tanácsos, a m. kir. folyam-
mérnökségi hivatul főnöke.

Jegyzők: *Szép Rezső*, az ev. lyceum tanára és Dr. *Koráts Ferencz*, jog-
tudor, jogakad. tanár.

Választmányi tagok: *Bäumler András*, magánzó és *Zorkóczy Samu*,
ev. lyceumi tanár.

II. Tiszteletbeli tagok. — Ehrenmitglieder.

	Dr. <i>Kepes Gyula</i> , m. kir. honvéd-főtörzsorvos	Budapest
	<i>Konkoly-Thege Miklós</i> , kir. tan., a meteoro- logiai intézet igazgatója	Budapest
	<i>Pálffy János</i> , gróf, valós. b. t. t.	Pozsony Szilágyi D. utca.
	<i>Payer Gyula</i> , lovag	Wien Floriangasse 1.
5	<i>Plener Ignác</i> , valós. b. t. t.	"
	<i>Wilczek János</i> , gróf, valós. b. t. t.	" Herrengasse 5.

III. Alapító tag. — Gründendes Mitglied.

Báró *Mednyánszky Dénes* cs. k. kamarás . Bécs VII. Schottenfeldg. 83.

IV. Rendes tagok. — Ordentliche Mitglieder.

	Dr. <i>Adler Gyula</i> , orvos	Pozsony	Kórházutca 41.
	Dr. <i>Adler Rézső</i> , gyógyszerész	"	Szilágyi D. utca 35.
	Dr. <i>Aich Nándor</i> , az áll. kórház másodorvosa	"	Széplak utca 8.
	<i>Angermayer Károly</i> , könyvnyomdatulajdonos	"	Ventur utca 9.
5	<i>Bacsák Pál</i> , kir. tan., a Pálffy hercz. urada- lom igazgatója	"	Stefánia út 9.
	Dr. <i>Balczár Géza</i> , orvos	Királyhida	Mosonmegye.
	Dr. <i>Bárány Henrik</i> , nőorvos	Pozsony	Deák utca 4.
	<i>Bartal György</i> , közjegyző	"	Mihály utca 18.
	<i>Bäumler András</i> , házbirtokos	"	Frigyes fhg út 26.
10	<i>Bettelheim H. F.</i> takarékpénztári igazgató	"	Mihály utca 9.
	<i>Biermann Gusztáv</i> , házbirtokos	"	Védcölöp utca 59.
	<i>Bittera Károly</i> m. kir. főreálisk. tanár	"	Védcölöp utca 34.
	Dr. <i>Bogsch Géza</i> , nőorvos	"	Frigyes fhg út 4.
	<i>Bokor Dezső</i> , gyógyszerész	"	Mihály utca 24.
15	Dr. <i>Boldizsár Zoltán</i> honv. főorvos	"	
	Dr. <i>Bruck Béla</i> m. k. honv. törzsorvos	"	Stefánia út 10/a.
	Dr. <i>Buchsbaum József</i> , orvos	"	Ország út 17.
	Dr. <i>Bugél Ferencz</i> fogorvos	"	Halászkapu u. 1.
	Dr. <i>Bugél Ödön</i> orvos	"	Védcölöp út 53.
20	Dr. <i>Celler Nándor</i> orvos	"	Széplak utca 13.
	<i>Deésy Károly</i> középisk. tanár	"	Széchenyi utca 3.
	Dr. <i>Dobrovits Mátyás</i> a m. kir. áll. kórház főorvosa	"	Mihály utca 10.
	Dr. <i>Dolezal Venczel</i> cs. és kir. ezredorvos	"	Jókai utca 15.
	<i>Duschinszky Frigyes</i> keresk., vár. képviselő	"	Kórház utca 1.
25	<i>Éder István</i> könyvnyomda tulajdonos	"	Krisztina utca 15.
	<i>Eisner Lőrincz</i> m. á. v. főmérnök	"	Justi sor 27.
	Dr. <i>Elbl Károly</i> m. kir. honvéd főtörzsorvos	"	Stefánia út 17.
	Dr. <i>Engel Gusztáv</i> községi orvos, tb. megyei főorvos	Nezsider	
	Dr. <i>Falb Virgil</i> vizgyógy int. igazgató	Pozsony	Grössling utca 10.
30	<i>Feigler Ferencz</i> ipariskolai igazgató	"	Sáncz út 26.
	<i>Felicides Emil</i> takarékpénztári igazgató	"	Edl utca 3.
	Dr. <i>Fésüs György</i> jogak. igazgató	"	Kossuth Lajost. 28.
	<i>Fischek Ferencz</i> jószág igazgató	Dobrovitz bei Jungbunzlau	Csehorsz.
	Dr. <i>Fischer Jakab</i> áll. kórh. főorvos	Pozsony	Lőrinczkapu u. 10.
35	Dr. <i>Fischer Lipót</i> orvos	"	Vörösmarty u. 5.
	Dr. <i>Fischer Samu</i> orvos	"	Baross utca 8.
	<i>Fischer Zsigmond</i> gyáros v. képviselő	"	Ország út 19.
	Dr. <i>Förster Lajos</i> vasuti orvos	"	Frigyes fhg. út 12.

	<i>Frideczky Arpád</i> uradalmi titkár	Pozsony	Vadászsor 6.
40	Dr. <i>Fülep János</i> ügyvéd	"	Védcölöp út 49.
	Dr. <i>Glaser Károly</i> betegs. pénzt. főorvos	"	Szilágyi D. u. 37.
	<i>Glaser Keresztély</i> fogorvos	"	Rózsa utca 15.
	Dr. <i>Glüsser Károly</i> cs. és k. I. oszt. főtörzsorv.	"	Gyár út 9.
	<i>Gracsányi Gyula</i> állategészségü. főfelügyelő	"	Stefánia út 19.
45	<i>Greiner Mihály</i> tanár	"	Günther utca 10.
	Dr. <i>Guttman Lipót</i> fogorvos	"	Csáky tér 1.
	<i>Hadwiger Adolf</i> gyógyszerész	"	Mihály utca 24.
	Dr. <i>Hardtmuth Károly</i> járás orvos	"	Mihály utca 6.
	Dr. <i>Hauer Ernő</i> műtő. orvos	"	Lőrinczkapu u. 11.
50	Dr. <i>Havel Theobald</i> ezredorvos	"	
	Dr. <i>Hecht Dávid</i> orvos	"	Szilágyi D. u. 10.
	Dr. <i>Hecht Gusztár</i> cs. és kir. ezredorvos	"	Fa utca 11.
	<i>Hegedűs József</i> gyógyszerész	"	Lőrinczkapu u. 1.
	<i>Heim Vendel</i> gyógyszerész	"	Vásártér 26.
55	<i>Hercegy Kamilla</i> áll. tanító képezdei tanár	"	Széchényi utca 3.
	<i>Hirschmann Nándor</i> lyceumi igazgató	"	Védcölöp utca 64.
	Dr. <i>Hoffbauer Lajos</i> ny. cs. és kir. ezredorvos	Levél	Mosonmegye.
	<i>Hollerung Károly</i> főesperes	Modor	
	<i>Jancsó Gabriella</i> tanítónő	Pozsony	Stefánia út 3.
60	Dr. <i>Jác Izván</i> ker. orvos	"	Alberttér 1.
	Dr. <i>Kanka Károly</i> kir. tan. a m. kir. áll. kórház ny. igazgatója	"	Bél Mátyás u. 22.
	<i>Kánya Richárd</i> városi tanácsos	"	Haltér 4.
	<i>Kapeller Teréz</i> tanítónő	"	Stefánia út 5.
	<i>Karátsonyi Andor</i> földbirtokos	Beodra	
65	<i>Kasztner Emil</i> néptanító	Pozsony	Vödricz 17.
	<i>Kerpely Antal</i> ny. min. tanácsos	Budapest	
	<i>Klatt Roman</i> főgymn. tanár	Pozsony	Szilágyi D. u. 25.
	Dr. <i>Knöpfmacher Károly</i> orvos	"	Stefánia út 27.
	<i>Knüppel Gyula</i> főreálisk. tanár	"	Ujtelep.
70	<i>Kosztenszky Kálmán</i> gyógyszerész	"	Buzapiac 2.
	Dr. <i>Koráts Ferencz</i> jogtudor, jogakad. tanár	"	Ujtelep 3.
	Dr. <i>Koráts György</i> vár. főorvos, kir. tan.	"	Ujtelep 3.
	Dr. <i>Koráts Lajos</i> másodorvos	"	állami kórház
	Dr. <i>Kramholz Leo</i> cs. és k. ezredorvos	"	
75	Dr. <i>Kropil János</i> orvos	"	Zöldszoza utca 1.
	Dr. <i>Kuhynka Antal</i> ügyvéd	"	Ventur utca 16.
	Dr. <i>Kugler Károly</i> orvos	"	Haltér 11.
	<i>Kutsera István</i> városi rendőrfőkapitány	"	Kahlenbergdülő 364.
	<i>Lanfranconi Luigi</i> vállalkozó	"	Justisor 5.
80	Dr. <i>Lang Frigyes</i> cs. és k. törzsorvos	"	
	<i>Laubner Károly</i> dynamitgyári tanító	"	Dynamitgyár.
	Dr. <i>Laufer Nándor</i> fogorvos	"	Deák utca 5.
	Dr. <i>Lendl Adolf</i> egy. m. tanár	Budapest	Donáti utca 7.
	Dr. <i>Limbacher Rezső</i> tanársegéd	Pozsony	N. Lajos tér 16.
85	Dr. <i>Lippay Sándor</i> a m. kir. áll. kórház. főorv.	"	Ventur utca 24.
	Dr. <i>Löwy János</i> orvos	"	Isabella utca 6.
	Dr. <i>Lénard József</i> orvos	"	Szilágyi D. u. 9.
	<i>Ludwig János</i> nagykereskedő, vár. képviselő	"	Kereszt utca 74.
	Dr. <i>Mahler Miksa</i> , főreálisk. tanár	"	Szilágyi D. u. 33.
90	Dr. <i>Mayer Henrik</i> a m. kir. vinczellér isk. igazg.	"	Kir. vinczellérisk.
	<i>Meissl Ferencz</i> gyógyszerész	Bazin	
	<i>Merényi Ödön</i> gyógyszerész	Pozsony	Ventur utca 16.
	<i>Merly Károly</i> néptanító	"	Szilágyi utca 5.
	Dr. <i>Mergl Ödön</i> ker. orvos	"	Isabella utca 10.

95	Dr. <i>Michaelis Béla</i> vegyész	Pozsony	Ujtelep 7.
	Dr. <i>Munker Henrik</i> a m. kir. áll. kórház prosectora	"	Duna utca 58.
	<i>Munker Sándor</i> magánzó	"	Duna utca 58.
	<i>ujlaki Neiszidler Károly</i>	"	Széplak utca 2.
	Dr. <i>Neuberger János</i> orvos	"	Erzsébet utca 14.
1100	<i>Nirschy Ferencz</i> birtokos	"	Kertész utca 39.
	Dr. <i>Oeller György</i> orvos	Rajka	
	Dr. <i>Ortvay Tivadar</i> jogak. tanár apát	Pozsony	Szilágyi D. u. 2.
	<i>Palugyay Károly</i> szálló tulajdonos	"	Zöldfa szálló
	<i>Palugyay József</i> bor-nagykereskedő	"	Lamacsi út 1.
1105	Dr. <i>Pantocsek József</i> az áll. kórház igazg. <i>Papánék János</i> hivatalnok	"	Állami kórház
	Dr. <i>Pávay-Vajna Gábor</i> k. tan., áll. kórházi főorvos	"	Andrássy utca 9.
	Dr. <i>Payer Endre</i> fogorvos	"	Lőrinczkapu u. 22.
	Dr. <i>Penzel Antal</i> orvos	"	Kossuth Lajost. 5.
	Dr. <i>Petrikovits Kálmán</i> orvos	"	Hummel utca 2.
1110	Dr. <i>Petny József</i> cs. és k. törzsorvos	Nyitra	Zsámbokrét
	<i>Pirchala Imre</i> tanker. főigazgató	Pozsony	Stefánia út 6/d.
	Dr. <i>Pick Lajos</i> cs. és k. törzsorvos	"	Széplak utca 2.
	<i>Polgár Gyula</i> gyógyszerész	"	Stefánia út 5.
1115	<i>Polikeit Károly</i> főgymnáziumi igazgató	"	Frigyes fhg. út 20.
	Gróf <i>Pongrácz Frigyes</i> v. b. t. t.	"	kir. kath. főgym.
	<i>Popper Dávid</i> orvos	"	Rózsa utca 5.
	Hj. <i>Riyele Agoston</i> takarékpénztári tisztviselő	"	Kossuth Lajost. 20.
	Dr. <i>Rosenbaum Sándor</i> orvos	"	Stefánia út 5.
1120	Dr. <i>Rotter Lajos</i> cs. és k. nyug. főtörzsorvos	"	bábaképezde
	<i>Samarjay Károly</i> kir. alügyész	"	Duna utca 16.
	<i>Samarjay Mihály</i> a m. kir. főreáliskola ny. igazgatója	"	Kisfaludy utca 4.
	<i>Sánthó Károly</i> pápai praelatus	"	Nagy Lajos tér 8.
	Dr. <i>Selinger Alfred</i> cs. és kir. ezredorvos	"	Kisfaludy utca 4.
1125	<i>Scherz Ernő</i> gyáros	"	Káptalan utca.
	<i>Schier Lajos</i> tanító	"	N. Lajostér 8
	Dr. <i>Schlesinger Miksa</i> fürdő igazgató-tulajd.	"	Bél Mátyás u. 9.
	Dr. <i>Schlesinger Ottó</i> orvos	"	József utca 17.
	<i>Schmidhauer Antal</i> műszaki tanácsos	"	Mély út
1130	Dr. <i>Schmid Hugó</i> a m. kir. áll. kórház fő- orvosa	"	Pázmány utca 4.
	<i>Schmid Gyula</i> bor-nagykereskedő	"	Batthyány tér 18.
	<i>Schnürer Leo</i> gépészmérnök	"	Deák utca 7.
	<i>Schulpe György</i> városi bizottsági tag	"	Lamacsi út 5.
	<i>Schuster Károly</i> városi aljegyző	"	elektrotechn. iskola
1135	Dr. <i>Schwarz Andor</i> másodorvos	"	Kisfaludy utca 21.
	Dr. <i>Schwegele József</i> osztály főmérnök	"	Duna utca 16.
	<i>Schwicker Alfréd</i> tanár	"	áll. kórház
	Dr. <i>Skieslucicz Antal</i> cs. és kir. ezredorvos	"	Liszt Ferencz u. 6.
	<i>Spitzer Mór</i> földbirtokos	"	Stefánia út 6.
1140	<i>Stampfel Károly</i> könyvkereskedő	Széleskút	Ujtelep 8.
	<i>Stark Zsigmond</i> gépészmérnök	Pozsony	Deák utca 24.
	Dr. <i>Stein Lipót</i> tb. megyei főorvos	"	Vásártér 26.
	Dr. <i>Steiner Fülöp</i> alorvos	"	Széplak utca 14.
	Dr. <i>Steltzer Gyula</i> m. kir. honv. ezredorv.	"	gyermekkórház
1145	<i>Stromszky Emil</i> könnyvnyomdatulajdonos	"	Védcolöp út 59.
	Dr. <i>Szántó Károly</i> áll. felső leányisk. tanár	"	Kossuth Lajost. 13.
	Dr. <i>Szelényi Oszkár</i> orvos	"	Duna utca 26.
		"	Mihály utca 25.

	<i>Szép Rezső</i> tanár	Pozsony	Ujtelep 13.
	<i>Slubek Gyula</i> gyáros	"	Kisfaludy utca 33.
150	Dr. <i>Tauscher Béla</i> kir. tan., városi főorvos	"	Stefánia út 6/a.
	Dr. <i>Turnowszky Jenő</i> cs. és k. ezredorvos	"	Védczölöp u. 50.
	Dr. <i>Vámosy István</i> ker. orvos	"	Baross Gáborút 13.
	Dr. <i>Velits Dezső</i> a m. k. bábaképezde igazgató-tanára	"	M. kir. bábaképezde
	<i>Vessely László</i> ny. uradalmi tisztartó	"	Stefánia út 17.
155	<i>Vetter K. Pál</i> m. kir. szőlészeti felügyelő.	"	Donner utca 16.
	Dr. <i>Vischner Rezső</i> cs. és kir. főorvos	"	Krisztina utca 9.
	Dr. <i>Wagner Lajos</i> áll. reáliskolai tanár	"	Edl utca 3.
	Dr. <i>Winterstein Frigyes</i> vegyész	"	Apollojár.
	<i>Wollmann Elma</i> a tanítónő képezde igazgató-nője	"	Széchényi utca 3.
160	Dr. <i>Wollner Miksa</i> községi orvos	Zurány	
	Dr. <i>Weisz Miksa</i>	Pozsony	Mihály utca 18.
	<i>Weinert Győző</i> hivatalnok	"	Andrássy utca 11.
	<i>Wiesner Amalia</i> tanítónő	"	
	<i>Denglázi Wittman Gyula</i> földbirtokos	Rajka	
165	Dr. <i>Zsigárdy Aladár</i> megyei főorvos	Pozsony	Mihály utca 11.
	<i>Zorkóczy Samu</i> lyceumi igazgató	"	Bél Mátyás utca 5.

10 JAN. 1914

Tartalomjegyzék. — Inhaltsverzeichnis.

1. Emlékbeszédok.

	Oldal Seite
Dr. Ortway Tivadar. Emlékbeszéd Dr. Kornhuber András felett	1
Dr. Wagner Lajos. Emlékbeszéd Antolik Károly felett	18

2. Értekezések.

Dr. Fleischer Emil. Az orr eldugulása és annak okai.	37
--	----

3. Ülési jegyzőkönyvek.

a) A pozsonyi orvos-természettudományi egyesület közgyűlése.	72
b) A természettudományi szakosztály ülései:	
I. ülés (Sitzung) 1905. február 6-án	79
(Deésy Károly előadása új elmélet a gravitációról).	
II. és III. ülés 1905. február 20. és 21-én	79
(Antolik Károly előadása a sugárzó villamosság találkozási tünetényeiről).	
IV. ülés 1905. márczius 6-án	80
(Deésy Károly a gravitatio okairól).	
V. ülés 1905. október 16-án	81
(Feigler Ferencz előadása a parafáról).	
VI. ülés 1905. október 30-án	82
(Dr. Winterstein Frigyes a naphtháról).	
VII. és VIII. ülés 1905. november 13. és 28-án	83
(Stark Zsigmond az elektromos áram physiologiai hatásáról).	
c) Az orvosi szakosztály ülései:	
I. ülés 1905. február 1-én	85
(Dr. Lippay az üvegtesti homályosodásról).	
II. ülés 1905. február 22-én	86
(Dr. Dobrovits Mátyás, Dr. Kováts Lajos betegbemutatók).	
III. ülés 1905. márczius 8-án	89
(Dr. Komáromi a Karlsbadi kúráról).	
IV. ülés 1905. márczius 8-án	89
(Dr. Aich betegbemutató, Dr. Zsák az elmebeteg ügy kezeléséről a hadseregben).	
V. ülés 1905. október 18-án	91
(Dr. Velits 15 év tapasztalata 116 ovarialis daganat operálása körül).	
VI. ülés 1905. november 1-én	91
(Dr. Kováts Lajos a dementia praecoxról).	
VII. ülés 1905. november 29-én	92
(Dr. König a lépfenéről).	
VIII. ülés 1905. december 13-án	64
(Dr. Velits Ovariectomia a terhesség alatt).	
d) Népszerű tudományos estély:	
(Klatt Román a spiritismusról	96
Jegyzéke a tudományos társulatoknak, melyekkel egyesületünk csereviszonyban áll	97
A tagok névjegyzéke	108

VERHANDLUNGEN
DES
VEREINS FÜR NATUR- UND HEILKUNDE

ZU
POZSONY (PRESBURG)

NEUE FOLGE: XVII., DER GANZEN REIHE XXVI. BAND

JAHRGANG 1905.

REDIGIRT VON

Dr. J. FISCHER und Dr. TH. ORTVAY.

POZSONY (PRESBURG).

1906.

HERAUSGEGEBEN AUF KOSTEN DES VEREINES
IN COMMISSION BEI K. STAMPFEL, K. U. K. HOFBUCHHÄNDLER.